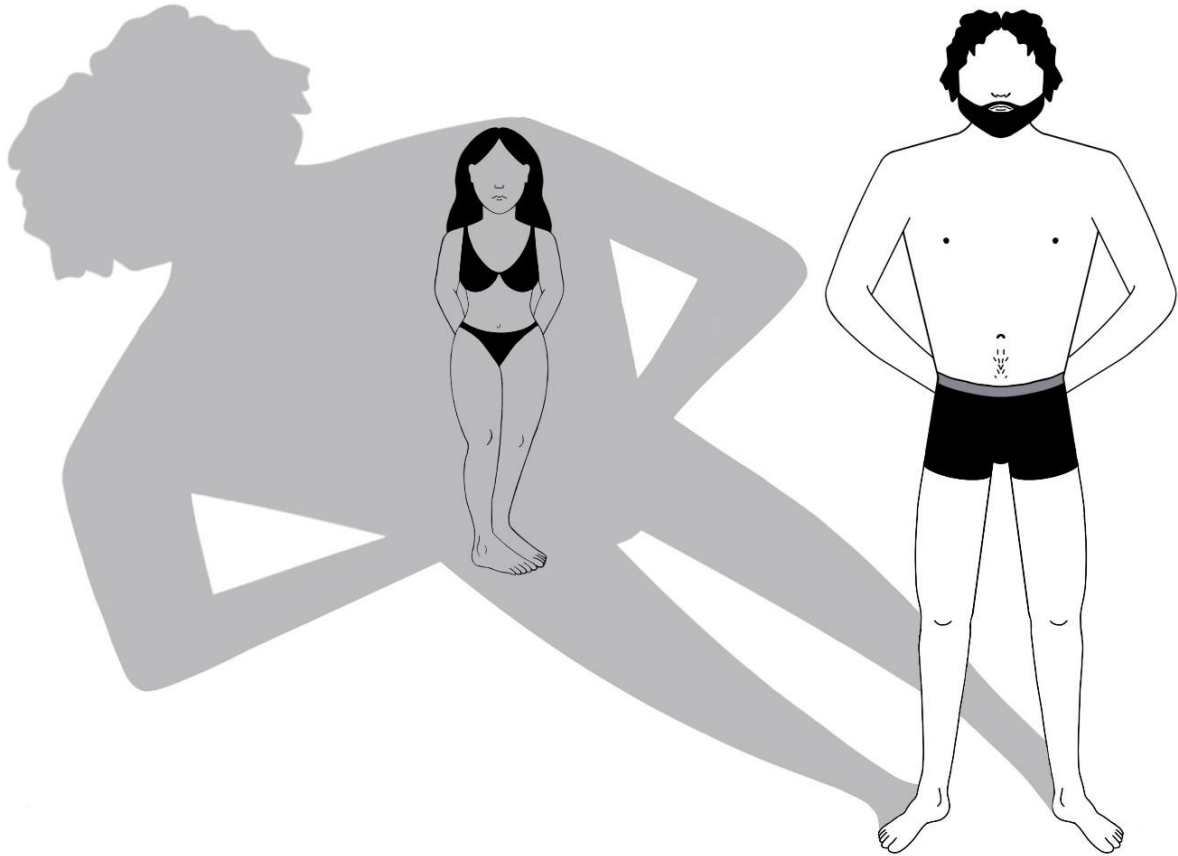


“Hvis han var tilfreds, så var jeg tilfreds”



En diskursiv undersøgelse af den måde, hvorpå kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, forstår kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst

Simone V. G. Hansen

Studienummer: 20173464

Cecilie Jensen

Studienummer: 20174386

AALBORG UNIVERSITET

30.05.2022

10. Semester, Psykologi,
Speciale

Vejleder:

Paula Cavada-Hrepich

Rapportens samlede antal tegn

(med mellemrum & fodnoter): 252.027

Svarende til antal normalsider à 2400 tegn: 105,01

Abstract

With a social constructivist and poststructuralist approach this thesis aims to investigate the following problem formulation: “*Which discourses do women, who experience lack or loss of sexual desire, use to understand the woman’s sexuality, sex, and the woman’s sexual desire? And how are these understandings related to their experienced sexual desire?*”.

To examine this, the background for this thesis is contextualized, where a bio-psycho-social understanding of sexuality is provided. Subsequently, the complexity of the term “sexual desire” is elucidated, which is connected to how lack or loss of sexual desire is conceptualized as a diagnosis in ICD-10 today. Lastly, a historical overview of women’s sexuality and sexual desire from the Antiquity to the late modern society is provided.

A focus group with two informants is conducted to investigate the problem formulation. The informants are women in their 40s and they are recruited through Sexological Center in Aalborg, where they are in treatment for lack or loss of sexual desire. Moreover, both informants are in a relationship with a man.

To analyze the data from this focus group a Foucauldian-informed Discourse Analysis (FiDA) is employed. Hereof, a discussion within the realm of Foucauldian theoretical understanding follows. This analytic discussion of the data is divided into three sections related to the three issues of the thesis statement: *The woman’s sexuality, sex, and the woman’s sexual desire.*

The findings in the first section about women’s sexuality indicate use of the following discourses: 1) *The woman’s sexuality is understood in the shadow of the man’s sexuality*, 2) *The woman’s sexuality as love, devotion, and hesitant*, 3) *The role of the woman is to be feminine, provide care, maintain a good atmosphere and satisfy the man*, 4) *The woman has the responsibility for everyday life to work*, 5) *The woman focuses more on the man than herself*, 6) *Masturbation is an important tool for the woman’s sexuality, yet shameful* 7) *The woman cannot express her sexuality, but it would be positive if she did* and 8) *The woman must be perfect.*

In the second section about sex the findings indicate use of the following discourses: 1) *Sex as love and the goal for orgasm*, 2) *Age matters for the*

understanding of sex, 3) The man's orgasm is important, 4) Sex as penetration, 5) Sex is important to the woman and 6) Pleasure is important to the woman.

Finally, the findings in the third section about women's sexual desire indicate use of the following discourses: 1) *The woman experiences sexual desire less often,* 2) *The woman needs a good atmosphere to experience sexual desire,* 3) *The woman must want to have sex,* 4) *The man will leave the woman, if he is not satisfied,* 5) *You cannot be in a relationship without having sex* and 6) *The woman can have sex without sexual desire.*

In conclusion, many of the identified discourses revolve around the man's needs, which seems to have consequences on how women, who experience a lack or loss of sexual desire, understand the woman's sexuality, sex, and the woman's sexual desire. One consequence that is identified is how productive power in the form of normalization contributes to how the woman may understand herself as broken if she cannot live up to the norms constructed in the abovementioned discourses. The findings, therefore, indicate that the discourses which the woman uses to understand the three issues, lead to a problematization of the woman and her sexual needs. In connection, the findings also indicate how these discourses, and the norms they construct, circulate through generations. Lastly, we conclude that the informants also use wider institutional discourses in their meaning-making, which were made available to them at Sexological Center. It seems that these discourses have made the informants realize that some of the discourses they use to understand the woman's sexuality, sex, and the woman's sexual desire may be related to their lack or loss of sexual desire. In this way, the findings of this thesis indicate that women, who experience a lack or loss of sexual desire, may discover that they have far more freedom available to move beyond the normative and absolute understandings of the woman's sexuality, sex, and the woman's sexual desire, if they consciously relate to the discourses, they use to make meaning of these issues. By breaking free of these normative and absolute understandings, the woman is potentially able to live the sexual life that she desires.

Tak til ...

Dette speciale er baseret på en fokusgruppe bestående af to informanter, som har delt deres tanker om og forståelser af seksualitet, sex og seksuallyst. Det er emner, som nogle mennesker vil definere som private og sårbare emner. Vi vil derfor først og fremmest udtrykke vores taknemmelighed for jeres deltagelse i fokusgruppen. Tak fordi I ville være med til at belyse emnet og derved gøre os klogere på kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst.

Vi ønsker endvidere at udtrykke vores taknemmelighed over for Sexologisk Center, som har haft afgørende betydning for indhentning af informanterne og som har stillet lokale til rådighed til afholdelse af fokusgruppen.

Sidst men ikke mindst ønsker vi at udtrykke vores taknemmelighed over for vores specialevejleder Paula Cavada-Hrepich, som har været en faglig støtte gennem udarbejdelsen af dette speciale ved at stå til rådighed med psykologfaglig vejledning og sparring.

Indholdsfortegnelse

1. INDLEDNING	1
1.1 PROBLEMFOMULERING.....	2
1.2 AFGRÆNSNING	2
1.3 BEGREBSAFKLARING	2
1.3.1 Kvinde.....	2
1.3.2 Sex.....	3
1.3.3 Nedsat eller manglende seksuallyst	3
2. KONTEKSTUALISERING	4
2.1 SEKSUALITET	4
2.1.1 Seksualitet i et bio-psyko-socialt perspektiv	4
2.2 SEKSUALLYST	6
2.2.1 Lystbegrebet.....	6
2.3 NEDSAT ELLER MANGLENDE SEKSUALLYST SOM DIAGNOSE.....	7
2.3.1 ICD-10.....	8
2.4 HISTORISK GENNEMGANG AF KVINDENS SEKSUALITET	8
2.4.1 Antikken	9
2.4.2 Middelalderen.....	10
2.4.3 Det sene 19. århundrede.....	11
2.4.4 Senmoderniteten	12
3. VIDENSKABSTEORI	15
3.1 SOCIALKONSTRUKTIVISME	15
3.1.1 Den erkendelsesteoretiske socialkonstruktivisme	15
3.2 POSTSTRUKTURALISMEN	16
3.2.1 Sproget og diskursen som aktivt producerende	16
3.3 SPECIALETS SOCIALKONSTRUKTIVISTISKE OG POSTSTRUKTURALISTISKE TILGANG	18
4. VIDENSKABELIGE SLUTNINGSFORMER	20
4.1 SPECIALETS ABDUKTIVE TILGANG.....	20
4.1.1 Vores forforståelse.....	21
5. KVALITATIV FORSKNING	24
5.1 FOKUSGRUPPEUNDERSØGELSER	24
5.1.1 Fokusgrupper som undersøgelsesmetode	25
5.1.1.1 Styrker og svagheder ved anvendelsen af fokusgrupper	26

5.1.2	<i>Metodiske valg</i>	27
5.1.2.1	Udvælgelse og rekruttering af informanter	27
5.1.2.2	Kontakt til informanter.....	28
5.1.2.3	Antallet af informanter og fokusgrupper.....	29
5.1.2.4	Afholdelsen af fokusgrupper.....	30
5.1.3	<i>Specialets metodiske valg</i>	31
5.1.3.1	Rekruttering og kontakt	31
5.1.3.2	Udarbejdelse af moderatorguide og afholdelse af fokusgruppen	32
5.1.4	<i>Transskribering af fokusgruppedata</i>	34
5.2	KVALITETSSIKRING AF KVALITATIV FORSKNING	35
5.2.1	<i>Validitet og reliabilitet</i>	36
5.2.2	<i>Genkendelighed</i>	39
5.3	ETIK I KVALITATIV FORSKNING	40
5.3.1	<i>Etiske overvejelser i forbindelse med fokusgrupper</i>	40
5.3.1.1	Samtykke	40
5.3.1.2	Fortrolighed og anonymitet.....	42
5.3.1.3	Risiko for skade	43
6.	FOUCAULDIANSK-INFORMERET DISKURSANALYSE	46
6.1	ANALYSEMETODENS HOVEDPUNKTER.....	46
6.2	DE TO INDLEDENDE FASER	48
6.3	DE FIRE ANALYTISKE SPØRGSMÅL.....	48
6.3.1	<i>Hvad konstrueres?</i>	49
6.3.2	<i>Hvordan konstrueres det?</i>	49
6.3.3	<i>Hvem tales der om?</i>	49
6.3.4	<i>Hvorfor tales der om netop dette?</i>	50
6.4	DEN AFSLUTTENDE FASE	50
6.5	KVALITETSSIKRING AF FIDA	51
7.	DISKURSTEORI	53
7.1	DISKURSER.....	53
7.2	ARKÆOLOGI, GENEALOGI OG DISKURS	54
7.3	RELATIONEN MELLEM DISKURS OG SUBJEKT	56
7.4	DISKURSIVE UDELUKKELSESPROCEDURER	57
7.5	DISKURS OG MAGT	58
7.5.1	<i>Magt og modstand</i>	60
8.	METODISK DISKUSSION	63
8.1	ERFARINGER MED FOKUSGRUPPER SOM UNDERSØGELSESMETODE.....	63

8.1.1 Moderatorguiden	63
8.1.2 Rollefordeling i fokusgruppen	67
8.1.3 Informanternes kendskab til hinanden og til moderatoren	68
8.1.4 Afholdelse af fokusgruppen trods udeblivelse.....	69
8.1.5 Ændring i tidsplanen	70
8.2 ERFARINGER MED FiDA SOM ANALYSEMETODE	71
8.2.1 Svagheder	72
8.2.2 Styrker.....	72
9. ANALYTISK DISKUSSION	75
9.1 KVINDENS SEKSUALITET	76
9.1.1 Kvindens seksualitet forstås i skyggen af mandens seksualitet.....	77
9.1.2 Kvindens rolle.....	80
9.1.3 Kvinden og onani.....	83
9.1.4 Kvinden kan ikke åbent give udtryk for sin seksualitet	86
9.1.5 Det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet	89
9.2 SEX.....	90
9.2.1 To forskellige diskurser om sex	90
9.2.2 Alders indflydelse på kvindens forståelse af sex	93
9.2.3 Hvornår er der tale om sex?.....	94
9.2.4 Sex er vigtigt for kvinden	96
9.2.5 Nydelse er vigtigt for kvinden	97
9.3 KVINDENS SEKSUALLYST	99
9.3.1 Kvinden har sjældnere lyst til sex	99
9.3.2 Kvinden har brug for god stemning for at få lyst.....	100
9.3.3 Kvinden skal have lyst til sex	102
9.3.4 Kvinden kan have sex uden at have lyst.....	104
10. KONKLUSION	106
11. REFERENCELISTE	111

Bilag 1 – Transskription af fokusgruppen

Bilag 2 – Informantopslag

Bilag 3 – Samtykkeerklæring

Bilag 4 – Moderatorguide

1. Indledning

Sex er overalt. Vi ser det i medierne, vi hører Cardi B i radioen synge om at være seksuelt tilgængelig “*7 days a week*”, vi har seksualundervisning i uge 6, hvor vi opfordrer unge til sikker sex, vi taler om det med venner, vi har utallige pornohjemmesider tilgængeligt, der skrives selvhjælpsbøger til at opnå mere lyst til sex og meget mere. I dag har vi også sex, fordi vi har lyst og ikke kun for at sikre den næste generation (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b). Vi har sex, fordi det styrker parforholdet (Diamond & Huebner, 2012), fordi det er nøglen til et godt ægteskab (Schoenfeld, Loving, Pope, Huston & Stulhofer, 2017), fordi det afgiver dopamin og oxytocin (Graugaard & Giraldi, 2019), fordi det rykker os tættere sammen (Diamond & Huebner, 2012), fordi det giver livskvalitet (Graugaard, Pedersen & Frisch, 2015) og tilmed forlænger livet (Diamond & Huebner, 2012; Graugaard, Pedersen & Frisch, 2015). Vi har sex, fordi det føles godt og fordi det er sundt.

Med andre ord kommunikerer vi altså til hinanden og til os selv, at sex er en vigtig del af livet. Og har den enkelte ikke lyst til sex, må der derfor være noget galt. Til trods for nutidens fokus på de mange fordele, der kan forekomme ved sex, er nedsat eller manglende seksuallyst alligevel en af de mest udbredte sexologiske diagnoser, som kvinder i dag oplever (Wåhlin-Jacobsen, 2017). En dansk befolkningsundersøgelse fra 2019 viste eksempelvis, hvordan særligt heteroseksuelle kvinder oplever nedsat eller manglende seksuallyst (Frisch, Moseholm, Andersson, Andresen & Graugaard, 2019).

Så hvordan kan det være, at der forekommer en så stor andel af kvinder, som oplever nedsat eller manglende seksuallyst i et samfund, hvor der hersker utallige diskurser, som advokerer for fordelene ved sex? I denne specialeafhandling er vi interesserede i at undersøge, hvorvidt nuværende forståelser om seksualitet, sex og seksuallyst kan relateres til den oplevede nedsatte eller manglende seksuallyst. Vi undrer os over, om den høje forekomst af oplevet nedsat eller manglende seksuallyst hos kvinder, som har sex med eller er i et forhold med mænd, kan tyde på, at det ikke er den enkelte kvinde, som bør kastes lys på, men derimod de diskurser, der er om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Vi sætter derved spørgsmålstegn ved, om sex mellem mænd og kvinder er gunstig for den enkelte kvinde eller om sex er blevet som

en lækker dessert, som kvinder gerne vil have, men som i realiteten ikke er i kvindernes smag. Af disse årsager vil dette speciale arbejde ud fra følgende problemformulering.

1.1 Problemformulering

“Hvilke diskurser anvender kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, til at forstå kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst? Og hvordan relaterer disse forståelser sig til deres nedsatte eller manglende seksuallyst?”

1.2 Afgrænsning

På baggrund af ovenstående problemformulering ønsker vi specifikt at undersøge kvinder, der er diagnosticeret med nedsat eller manglende seksuallyst. Ligeledes har vi valgt at afgrænse dette speciales undersøgelse til udelukkende at inkludere kvinder, der har sex med eller er i et forhold med mænd. Denne afgrænsning er baseret på, at flere studier viser, at særligt heteroseksuelle kvinder oplever nedsat eller manglende seksuallyst (Frisch et al., 2019; Meana, 2010; Gavey, McPhillips, & Braun, 1999; Nicolson & Burr, 2003). Dog har vi ikke valgt at afgrænse til heteroseksuelle kvinder, da vi ikke ønsker at udelukke, at eksempelvis biseksuelle eller panseksuelle kvinder ligeledes kan opleve, at diskursen om sex mellem mænd og kvinder kan relateres til deres nedsatte eller manglende seksuallyst.

Endvidere har vi i forbindelse udarbejdelsen af dette speciale valgt at afgrænse problemfeltet til udelukkende at fokusere på, hvordan diskurser om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst kan relateres til nedsat eller manglende seksuallyst. I denne forbindelse anerkender vi, at der tillige kan forekomme andre relevante aspekter, eksempelvis biologiske aspekter, som kan have betydning for oplevet nedsatte eller manglende seksuallyst. Dog vil disse biologiske aspekter ikke blive undersøgt nærmere i dette speciale, da vi er interesserede i at undersøge de psykologiske, sociale og kulturelle aspekter heraf, hvilket vil blive belyst yderligere i afsnit 2.1.1.

1.3 Begrebsafklaring

1.3.1 Kvinde

Når “kvinde(r)” anvendes i dette speciale, henvises der til personer, der identificerer

sig som kvinder. Af denne grund har vi i forbindelse med litteratursøgningen til dette speciale ikke afgrænset denne til udelukkende at anvende studier, hvor ciskønnede kvinders oplevede seksuallyst undersøges. Ved indhentning af informanter har det ej heller været et krav, at kvinderne er ciskønnede.

1.3.2 Sex

I dette speciale vil begreberne “sex”, “seksuelt samvær”, “den seksuelle akt” og “samleje” blive anvendt synonymt. Endvidere vil der i omtalen af sex ikke kun refereres til eksempelvis penetrativt samleje. Derimod ansues sex i dette speciale som et individuelt anliggende, hvorfor opfattelsen af sex kan variere fra person til person (Sanders et al., 2010). Af denne grund vil vi derfor ikke redegøre for en bestemt opfattelse heraf, men derimod arbejde med en åben og nysgerrig forståelse af sex.

1.3.3 Nedsat eller manglende seksuallyst

I nedenstående kontekstualisering vil der bl.a. blive redegjort for, hvordan nedsat eller manglende seksuallyst i dag fremgår som diagnose. I dette speciale vil nedsat eller manglende seksuallyst dog både anvendes som diagnose og som en beskrivelse af en oplevet tilstand af seksuallyst.

2. Kontekstualisering

Med følgende kontekstualisering søger vi at fremlægge, i hvilken kontekst vi ønsker at undersøge dette speciales problemformulering. Af denne grund vil der først og fremmest fremgå en beskrivelse af seksualiteten ud fra en bio-psyko-social tilgang. Endvidere vil der følge en redegørelse af, hvordan lystbegrebet vil blive anvendt i dette speciale. Hernæst vil der redegøres for, hvordan nedsat eller manglende seksuallyst defineres som diagnose i ICD-10. Endeligt ønsker vi at inddrage en historisk kontekst, hvorfor der i det følgende afsnit fremgår en historisk gennemgang af kvindens seksualitet i hhv. antikken, middelalderen, det sene 19. århundrede og senmoderniteten. Med andre ord vil følgende gennemgang af seksualiteten, seksuallysten og nedsat eller manglende seksuallyst som diagnose altså være fremstilling af de nutidige diskurser, som vi i dette speciale vil anvende og som derfor udgør vores forståelse heraf. Den historiske gennemgang af kvindens seksualitet vil derfor ligeledes være en fremstilling af diskurser, som tidligere blev anvendt til at skabe mening om kvindens seksualitet. Af denne grund skal nedenstående gennemgang altså ikke opfattes som “naturlige sandheder” men som en fremstilling af, hvordan vi skaber mening om seksualitet, sex og seksuallyst i dag.

2.1 Seksualitet

Den almene forståelse af seksualitet indebærer oftest tanker om f.eks. nøgenhed, samleje, lyst og fertilitet. Med denne forståelse adskiller mennesket sjældent samleje fra det mere komplekse seksualitetsbegreb, der udover samleje også dækker over en lang række af andre dimensioner såsom følelser, adfærd og identitet (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, p. 42f). Seksualitet er kontekstuel, subjektivt og for mange mennesker også begrebsligt hierarkisk. Dette betyder ifølge Christian Graugaard, Annamaria Giraldi og Bo Møhl (2019b), at penetrativt samleje oftest vurderes at være “mere seksuelt” end andre seksuelle aktiviteter såsom berøring af sekundære køns karakteristika (p. 43). I det følgende afsnit vil der fremgå en redegørelse af seksualitet ud fra et bio-psyko-socialt perspektiv.

2.1.1 Seksualitet i et bio-psyko-socialt perspektiv

Ovenstående forståelse af seksualitet bygger på den bio-psyko-socialt tilgang, som

den amerikanske psykiater George L. Engel introducerede i 1970'erne. Denne tilgang var et modspil til den biomedicinske reduktionisme, der hidtil havde været dominerende (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, p. 53). Engels tilgang anerkendte altså det biologiske aspekt af seksualiteten, men han tilføjede hertil, hvordan sociale og psykologiske aspekter ligeledes er med til at danne den enkeltes seksualitet. På denne måde bygger den bio-psyko-sociale tilgang på et dialektisk forhold mellem menneskets krop, psyke, relationer og kultur (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, p. 53f). Ifølge Graugaard, Giraldi og Møhl (2019b) er dette dialektiske forhold gestandsfeltet for alle seksuologiske fænomener og problemstillinger, herunder også menneskets seksualitet (p. 54). I denne forbindelse argumenterer Graugaard, Giraldi og Møhl (2019b) for, at biologien kan anskues som seksualitetens "hardware", mens de psykosociale faktorer kan anskues som seksualitetens "software" (p. 53). Med andre ord er den biologiske del af menneskets seksualitet kropslig og mekanisk, mens den psykosociale del medvirker til seksualitetens kompleksitet og foranderlighed (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, pp. 53:63).

I 2001 søgte Verdenssundhedsorganisationen (WHO) at definere seksualitet ved at fremhæve specifikke og centrale karakteristika. Ifølge Graugaard, Giraldi og Møhl (2019b) blev den bio-psyko-sociale forståelse af menneskets seksualitet for alvor tydeliggjort i denne definition (p. 54). WHO's arbejdsgruppe argumenterede for, at seksualitet bør anskues som et dynamisk og flerdimensionelt forhold mellem blandt andet biologiske, sociale, psykologiske, kulturelle og historiske faktorer. Med denne definition støtter WHO op om den førnævnte forståelse af, at seksualitetsbegrebet ikke kun dækker over menneskets seksuelle orientering og seksuelle aktiviteter. Derimod dækker seksualitet også over andre aspekter såsom menneskets tildelte køn og selv-identificerede kønsidentitet, seksuelle lyst og nydelse samt forplantning. Menneskets seksualitet kommer således til udtryk gennem både unikke og kulturelt betingede tanker, værdier, holdninger og handlinger (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, p. 54f).

Én måde, hvorpå forskere har søgt at illustrere seksualitetens bio-psyko-sociale dynamikker, er konceptet om "seksualitetens seks R'er": *Reproduktion, relation, respekt, rehabilitering, rekreation og relaksation* (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, p. 50). I mange år har det biologiske R, reproduktion, været seksualitetens "grundstamme". Dette har dog ændret sig i det seneste århundrede, hvor mennesket især i Vesten har fået adgang til både præventionsmidler og reproduktionsteknologisk assistance. Som et resultat heraf har især det vestlige menneske i dag mulighed

for at adskille reproduktion og lyst. Af denne grund er seksualitet ikke længere en faktor, som udelukkende gør sig gældende i menneskets fertile alder men derimod gennem hele menneskets livscyklus (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019b, p. 51).

2.2 Seksuallyst

På lignende vis som seksualiteten er seksuallyst ligeledes et mangefacetteret begreb. I dette afsnit vil lystbegrebets kompleksitet derfor blive belyst.

2.2.1 Lystbegrebet

Ifølge Annamaria Giraldi og Sarah Wåhlin-Jacobsen (2019) kommer lystbegrebets kompleksitet først og fremmest til udtryk ved, at seksuallyst er subjektivt (p. 783). Af denne grund oplever mennesket seksuallyst som individuelle fornemmelser i form af f.eks. seksuelle fantasier eller ønske om at være seksuelt aktiv med sig selv eller en partner. Seksuallyst kan enten bestå af disse subjektive fornemmelser alene eller manifestere sig fysisk eller adfærdsmæssigt i mennesket i form af f.eks. seksuel ophidselse eller samleje. Udover denne subjektivitet er seksuallyst ligeledes kontekstuel betinget, hvorfor oplevelsen af seksuallyst kan ændre sig, alt efter hvor mennesket er i sin livscyklus, samt hvilken situation vedkommende befinder sig i (Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 783).

Giraldi og Wåhlin-Jacobsen (2019) påpeger endvidere, at seksuallyst, på samme måde som seksualitet, bør ansues ud fra et bio-psyko-socialt perspektiv, hvor de bio-psyko-sociale faktorer hver især kan virke enten hæmmende eller forstærkende for menneskets seksuallyst (p. 783). I 2003 søgte den amerikanske psykiater Stephen B. Levine at skildre dette bio-psyko-sociale samspil ved at introducere tre komponenter, der til sammen udgør menneskets individuelle seksuallyst: *Drift, motivation og ønske* (Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 738; Levine, 2003, p. 279f).

Driften er ifølge Levine (2003) den biologiske komponent, der relaterer sig til menneskets anatomi og det neuroendokrine system. Motivationen er den psykologiske komponent. Denne påvirkes af den enkeltes mentale og emotionelle tilstand, det interpersonelle forhold mellem den enkelte og andre samt den sociale kontekst. Den sidste komponent, ønske, er den kulturelle komponent, der relaterer sig til de normer, værdier og holdninger, som den enkelte har tilegnet sig gennem ydre påvirkninger i barndommen og sandsynligvis trækkes på gennem hele livet (Levine, 2003, p. 280).

Denne komponent er ifølge Levine (2003) medieret gennem motivationen, hvorfor der i diskussioner om seksuallyst oftest kun henvises til drift og motivation (p. 280).

Endvidere argumenterer Levine (2003) for, at særligt den enkeltes alder, køn samt sociale situation og helbred er fire hovedvariable, som påvirker vedkommendes seksuallyst (p. 279). Disse fire hovedvariable afspejler på mange måder basale aspekter af menneskets liv, hvorfor deres påvirkning oftest er ubemærket (Levine, 2003, p. 279). Ifølge Levine (2003) er alder den mest indlysende variabel af de fire hovedvariable (p. 282). Denne påstand er baseret på, at flere studier gennem tiden har vist, at menneskets seksuelle aktivitet er på sit højeste i teenageårene og den unge voksenalder, hvorefter den er aftagende (Levine, 2003, p. 282). Endvidere argumenterer Levine (2003) for, at der eksisterer en biologisk forskel mellem mænd og kvinders seksuallyst (p. 3). Denne forskel relaterer sig både til kønslige forskelle i hormonsammensætning samt forskelle i, hvornår mænd og kvinder oplever seksuallyst for første gang og hvor vedvarende og intens denne oplevelse er. Menneskets sociale situation relaterer sig til den sociale kontekst, som den enkelte befinder sig i, i sit voksenliv. Et eksempel her på kunne være, hvorvidt den enkelte er gift eller skilt, har en affære eller er single og dater (Levine, 2003, p. 281). Alle disse faktorer vil ifølge Levine (2003) have indflydelse på vedkommendes oplevede seksuallyst (p. 281). Endeligt argumenterer Levine (2003) for, at menneskets mentale og fysiske helbred har indflydelse på vedkommendes seksuallyst. Denne indflydelse kan både skyldes lidelsen i sig selv, de bekymringer, der potentielt medfølger, eller den medicinske eller psykologiske behandling, den enkelte modtager (Levine, 2003, p. 282).

2.3 Nedsat eller manglende seksuallyst som diagnose

Som beskrevet i det ovenstående afsnit eksisterer der en række forskellige forståelser af seksuallyst. Af denne grund kan det være vanskeligt at definere helt præcist, hvad nedsat eller manglende seksuallyst er, da der ikke findes én universel “normallyst” at sammenligne med (Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 786).

Trods lystbegrebets kompleksitet er nedsat eller manglende seksuallyst i dag en diagnose. Et af de mest anerkendte og anvendte diagnosesystemer verden over er “International Classification of Diseases and Related Health Problems” (ICD) udgivet af WHO. Tiende udgave af dette diagnosesystem (ICD-10) har været anvendt i

Danmark siden 1994 (Giraldi, 2019, p. 712). Det er ligeledes denne udgave, som specialets informanter er blevet diagnosticeret ud fra, hvorfor følgende redegørelse af diagnosekriterierne for nedsat eller manglende seksuallyst tager udgangspunkt i ICD-10.

2.3.1 ICD-10

Nedsat eller manglende seksuallyst er i ICD-10 defineret med koden F52.0, som en F-diagnose i kapitel V om “Psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser” (Graugaard, Giraldi & Møhl, 2019c, p. 1023). Heri defineres diagnosen som følgende:

[...] en tilstand, hvor kvinden oplever færre lystfulde seksuelle tanker og/eller fantasier og en manglende lyst til at opsøge og initiere seksuelle aktiviteter med både en partner og/eller sig selv resulterende i færre seksuelle aktiviteter end forventet, når man tager højde for alder og kontekst. (Wåhlin-Jacobsen, 2017, p. 17).

I denne forbindelse beskrives det også, hvordan nedsat eller manglende seksuallyst anskues at have en multifaktoriel ætiologi. Med andre ord tages der i ICD-10 højde for, at både psykologiske, sociokulturelle, interpersonelle og biomedicinske faktorer, enten alene eller i samspil med hinanden, kan være medvirkende til, at kvinden oplever nedsat eller manglende seksuallyst (Wåhlin-Jacobsen, 2017, p. 17). Af denne grund beskrives det i ICD-10 også, hvordan nedsat eller manglende seksuallyst er tæt associeret med eksempelvis psykiske og somatiske lidelser eller behandling heraf, andre seksuelle dysfunktioner såsom anorgasme og dyspareuni, relationelle problemer eller negative seksuelle erfaringer (Wåhlin-Jacobsen, 2017, p. 17).

2.4 Historisk gennemgang af kvindens seksualitet

Som beskrevet i afsnit 2.1.1, bliver seksualiteten i dag betraget ud fra en bio-psyko-social tilgang. Med andre ord bliver der altså i dag skabt mening om seksualiteten ud fra disse aspekter, som betragtes at have betydning for, hvordan den enkelte seksualitet udgør sig. I specialets indledning og afsnit 2.3 så vi også, hvordan sex i dag anskues at være en vigtig del af livet, hvorfor nedsat eller manglende seksuallyst kan diagnosticeres og behandles for. I det følgende afsnit ønsker vi derfor at undersøge, hvordan forståelsen af kvindens seksualitet gennem tiden har ændret sig og hvordan disse

forskellige syn på og opfattelser af kvindens seksualitet ligeledes har haft betydning for, hvordan samfundet har håndteret kvindens seksualitet gennem eksempelvis kutymer, normer, love etc. (Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 781). I de følgende afsnit vil der derfor forløbe en gennemgang af kvindens seksualitet i hhv. antikken, middelalderen, det sene 19. århundrede og senmoderniteten.

2.4.1 Antikken

I antikken herskede der et dikotomisk verdenssyn, som opdelte mænd og kvinder i to seksuelle kategorier: *De penetrerende* og *de penetrerede*. Manden, som den penetrerende, besad den aktive seksuelle rolle, hvilken kvinden, som den penetrerede, skulle agere underdanig overfor (Olson, 2014, p. 184). Med andre ord blev sex i antikken altså ikke anset som en seksuel akt mellem to socialt ligeværdige mennesker, men derimod som en handling udført af manden på en passiv kvinde (Lund, 2006, p. 10). Denne ulighed mellem mand og kvinde kom ligeledes til udtryk ved opfattelsen af oralsex. Mere præcist blev det i den antikke verden anset som naturligt og forventeligt, at kvinden tilfredsstillede manden oralt, mens det blev anset som unaturligt og et tegn på impotens, hvis manden var den givende (Lund, 2006, p. 12).

Kvindens seksualitet var endvidere noget, som antikkens mænd frygtede, da kvindens seksuallyst blev anset som en trussel mod mandens maskulinitet. Dette skyldtes blandt andet, at kvinden blev opfattet som seksuelt umættelig og uden selvkontrol. Den eneste måde, hvorpå kvindens ustyrlige lyst kunne tæmmes, var ved at overgive kontrollen til en mand. Dette var også en af grundene til, at kvinden skulle være passiv og underdanig i forbindelse med samleje (Carson, 1990, p. 142).

I antikken var det snarere reglen end undtagelsen, at manden havde samleje med prostituerede (Lund, 2006, p. 12). Disse kvinder var i langt de fleste tilfælde slaverinder, der blev tvunget ud i prostitution af deres ejere. Dog var der også visse frie kvinder, der frivilligt arbejdede som prostituerede, og som blev betegnet som "hunulve" (Lund, 2006, pp. 42:48). Med denne betegnelse sammenlignede mændene den stærke kvindelige seksuallyst med den aggressive, stinkende og liderlige hyæne (Lund, 2006, p. 42). Ifølge Allan A. Lund skyldes denne sammenligning, at der i antikken var en opfattelse af, at der fandtes en naturbestemt sammenhæng mellem en kvindens seksuallyst og hendes lyst til at være prostitueret. Med andre ord var der altså en opfattelse af, at den stærke kvindelige seksuallyst førte frie kvinder ud i prostitution.

Dette blev imidlertid ikke anset som et problem, men derimod som fordelagtigt, da dette var en mulighed for mændene til at få afledt deres seksuelle energi (Lund, 2006, p. 30).

Den prostituerede kvinde stod i stærk kontrast til antikkens kvindeideal, som byggede på kvindeligt monogami. I antikken blev det lovprist, hvis en kvinde kun havde haft sex med én mand hele livet igennem og endnu mere ærbar var hun, hvis hun døde før sin mand (Lund, 2006, p. 118f). prostituerede kvinder gik derfor klædt i mørke togaer som et symbol på deres manglende kyskhed og ære (Lund, 2006, p. 109).

Endeligt var der i antikken forskel på, hvordan manden havde sex med prostituerede og sin ægtefælle. Metaforisk set blev sex med en prostitueret anset som "leg" (eng. play), mens sex med sin ægtefælle blev anset som "arbejde" (eng. work). Dette skyldtes, at ægteskabets primære funktion var reproduktion, hvorfor den seksuelle akt blev anset som et arbejde (Carson, 1990, p. 149). Af denne grund skulle den gifte kvinde forholde sig passivt og undgå at bevæge sit underliv under samleje, da dette angiveligt skulle forøge ægteparrets chance for undfangelse (Carson, 1990, p. 149; Lund, 2006, p. 44). Den prostituerende kvinde skulle derimod ikke forholde sig passivt under samleje, da formålet med sex som leg ikke var reproduktion men nydelse. Af denne grund var der seksuelle positioner, der var specifikt forbeholdt den prostituerede kvinde og den gifte kvinde (Carson, 1990, p. 150; Lund, 2006, pp. 42-46). Ved at skelne mellem leg og arbejde, skelnede antikkens mænd også mellem, hvilke kvinder der var ærbare og hvilke der ikke var. Med andre ord forsøgte antikkens mænd altså med mørke togaer og en dikotomisk opfattelse af seksuelt samvær at kontrollere og beherske den stærke kvindelige seksuallyst (Carson, 1990, p. 150).

2.4.2 Middelalderen

I middelalderen var kvinden grundet sit køn ikke anset som et selvstændigt individ, men var derimod underkastet manden (Power, 1977, p. 7). I det ideelle ægteskab skulle hustruen udvise ubetinget lydighed og makkede hun ikke ret, skulle hun belæres med magt og vold (Power, 1977, p. 12f). Om søndagen ville præsten i kirken berette om, hvordan kvinden var helvedes port og djævelens redskab. Præsten ville derfor bifalde de kvinder, som trak sig tilbage fra verden og levede i cølibat som nonner i et kloster (Power, 1977, pp. 9:12). På denne måde havde aristokratiet og kirken som fælles sag at fastlægge en doktrin om kvindens underkastelse (Power, 1977, p. 15).

I middelalderen afspejlede opfattelsen af kvindens seksualitet kvindens formål. Kvindens evne til at føde børn sikrede den næste generation, hvilket var kvindens mulighed for at tjene sit land. Denne optagethed af kvindens evne til reproduktion bidrog også til, at præpubertære fuldbyrdede ægteskaber fandt sted (Bullough & Brundage, 1996, p. 84).

Overordnet herskede der to forskellige opfattelser af kvindens seksualitet i middelalderen. For det første advokerede det galeniske perspektiv, at kvinden ligesom manden producerede sæd, hvorfor kvindens seksuelle nydelse blev anset som essentiel for, at kvindens sæd blev frigivet. Det aristoteliske perspektiv advokerede derimod for, at kvinden ikke producerede sæd, hvorfor kvindens seksuelle nydelse var irrelevant for reproduktion (Bullough & Brundage, 1996, p. 84f). Ifølge Vern L. Bullough og James Brundage (1996) havde dette medicinske kontrovers markant betydning for forståelsen af kvindens seksualitet i middelalderen (p. 86). De fleste af disse medicinske og videnskabelige værker var skrevet af mænd og var derfor også skabt af mænds opfattelse af kvinder (Bullough & Brundage, 1996, p. 93).

Kvindens seksualitet blev endvidere associeret med en blødhed og kvindens krop blev anset som en legemliggørelse af seksualitet. På denne måde blev kvindens krop anset som lokkende, hvilket fristede mænd på samme måde, som Eva for første gang fristede Adam til at tage en bid af Paradisets æble. Gennem middelalderen blev kvinden altså anset at være mere seksuel umættelig end manden. Dette accepterede "faktum" var medvirkende til at forme teologiske skrifter og kirkelovgivning. Den indflydelsesrige "kanonadvokat" Gratian hævdede i denne tid, at kvinder var mere modtagelige for seksuel korruption, end mænd var, hvorfor kvinder blev anset som seksuelt glubske. Kvindens seksualitet og seksuelle natur var anset som en styrke, der kunne anvendes til at lokke mænd til begær (Bullough & Brundage, 1996, p. 86f). Ifølge John Studd og Anneliese Schwenkhagen (2009) frygtede mennesket i middelalderen tre ting: Djævelen, sult og kvinder (p. 107). Kvindens seksualitet var en særlig kilde til angst for manden. Denne fordom vandt sit indpas til begyndelsen af tyvende århundrede (Studd & Schwenkhagen, 2009, p. 107).

2.4.3 Det sene 19. århundrede

I det sene 19. århundrede herskede der fortsat en forståelse af, at mænd havde en kønsdrift, hvorimod kvinders drift var rettet mod reproduktion og forplantning. Kvindens

motivation for at have samleje var drevet af moderinstinktet og ikke seksuallyst, da kvinden ønskede et hjem og børn. Derved blev “den normale kvinde” betragtet som aseksuel og begærløs, mens aktive seksuelle kvinder blev sygeliggjort og betegnet som nymfomaner eller homoseksuelle (Rosenbeck, 1987, p. 96f). Den ideelle kvinde skulle med andre ord være kysk, ren, uskyldig og ikke bukke under for fristelser. Den perfekte mor og kone fokuserede på sin ægtemands nydelse. På denne måde var der en dominerende etikette for, hvad der var rigtigt og forkert for en kvinde (Murdoch, 2014, p. 134f).

I denne periode blev seksualiteten desuden et medicinsk anliggende, hvor onani blev betragtet som en sygdom og derved et medicinsk problem. Onani kunne derfor være årsagen til et utal af fysiske og psykiske sygdomme og dårligdomme. For at forebygge onani blev god opdragelse, sund motion og bedre ernæring anbefalet og i slemme tilfælde blev medicin og operationer anvendt til at nedsætte kvinders seksuallyst. I 1860'erne blev klitoridectomi, altså fjernelse af klitoris, anvendt mod kvinders onani og hysteri. I mindre alvorlige tilfælde af onani, mentes ætsning af kønsdelene at være tilstrækkelig behandling, så piger og kvinder holdt fingrene væk (Rosenbeck, 1987, pp. 104-106). I 1920'erne blev onanien ikke længere betragtet som en sygdom, men denne forståelse af seksualitet herskede langt op i tiden, hvor onani fortsat blev betragtet som forkert (Rosenbeck, 1987, p. 108).

2.4.4 Senmoderniteten

I det senmoderne samfund skete der er en pluralisering af normer, roller og sociale væremåder. Denne pluralisering medførte, at der i det senmoderne samfund blev skabt nye kønnede normer og moralkodekser for, hvad der er acceptabel seksualitet og seksuel adfærd (Graugaard & Møhl, 2019, p. 130; Graugaard & Frisch, 2019, p. 261). Et eksempel herpå kunne være den nye kvindetype, der opstod i forbindelse med den seksuelle revolution i 1960'erne: *Den emanciperede kvinde*. Den emanciperede kvinde kæmpede for sin seksuelle frigørelse og påkrævede blandt andet seksuel ligestilling mellem mænd og kvinder (Spanger, 2002, p. 167).

Den seksuelle revolution var ligeledes tiden, hvor p-piller og fri abort vandt sit indpas og de seksuelle kønsforskelle begyndte langsomt at blive udvisket. Den senmoderne kvinde havde nu for første gang mulighed for at udforske sex og erotisk nydelse på næsten samme vilkår som manden, da sex ikke længere var lig med

reproduktion (Graugaard & Frisch, 2019, p. 261). Netop denne adskillelse af reproduktion og lyst beskrev Anthony Giddens i 1992 som *plastisk seksualitet* (p. 10). Med dette begreb argumenterer Giddens (1992) for, at der er sket en decentrering af seksualiteten. Seksualitet i dag forstås ikke længere som et vilkår for forplantning, men derimod som et individuelt karaktertræk, der relaterer sig til selvet og som er tilgængeligt for udvikling (pp. 10:24). Seksualitet er altså en del af alle mennesker, som den enkelte kan dyrke. Ligeledes er seksualiteten ifølge Giddens (1992) knudepunktet, der forbinder kroppen, selvidentiteten og de sociale normer (p. 24).

Den danske psykiater Kirsten Auken satte i 1953 for første gang et videnskabeligt fokus på danske kvinders seksualitet, da hun skrev sin disputats om unge kvinders seksuelle holdninger, adfærd og viden (Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 782). I sit studie fandt Auken (1953) blandt andet, at mere end en femtedel af de adspurgte kvinder aldrig oplevede fuld seksuel tilfredsstillelse ved seksuelt samvær (p. 290). To tredjedele af kvinderne udtrykte ligeledes, at de oplevede total eller periodisk nedsat eller manglende seksuallyst, hvilket dengang blev betegnet som *frigiditet* (Auken, 1953, p. 290; Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 782).

Trods Aukens (1953) fund om frigiditet blandt danske kvinder i 1950'erne, er det først i de senere årtier, at nedsat eller manglende seksuallyst er blevet anset som en sexologisk problemstilling. Som et resultat heraf er der i nyere tid blevet lavet en lang række nationale og internationale studier, der undersøger kvinders seksuallyst (Giraldi & Wåhlin-Jacobsen, 2019, p. 782; Graham, Boynton & Gould, 2017; Giraldi, Kristensen & Sand, 2015; Sutherland, Rehman & Goodnight, 2020; Meana, 2010).

Ét eksempel på et sådant studie er den danske befolkningsundersøgelse *Projekt SEXUS*. I 2017-2018 deltog over 62.000 danskere i alderen 15-89 år i befolkningsundersøgelsen, der havde til formål at undersøge seksualitet, seksuel lyst og adfærd samt seksuel sundhed i den danske befolkning (Frisch et al., 2019, pp. 42:56). I denne forbindelse fandt Frisch et al. (2019), at især heteroseksuelle kvinder oplever nedsat eller manglende seksuallyst (Frisch et al., 2019, p. 341). Nøgletallene fra rapporten viser, at 12,5% af de heteroseksuelle kvinder ikke havde haft lyst til sex inden for det seneste år, mens dette tal for f.eks. homoseksuelle kvinder var 6,5% (Frisch et al., 2019, p. 148). Ligeledes viser nøgletallene, at 10% af de heteroseksuelle kvinder med en ægtefælle, fast partner eller kæreste oplyste, at de inden for de seneste fire uger havde oplevet et problemvoldende lavt niveau af seksuallyst og seksuel interesse.

Dette tal var 7,8% for de homoseksuelle kvinder og 11,6% for de biseksuelle (Frisch et al., 2019, p. 339f).

Trods den emanciperede kvindes kamp, hersker der altså i dag stadig en kulturel asymmetri i mænd og kvinders seksuelle muligheder og privilegier (Graugaard & Møhl, 2019, p. 129). Et studie fra 2018 blandt danske unge viste endvidere, at traditionelle stereotype kønsroller i form af den anstændige kvinde og den dristige mand stadig er aktuelle i det senmoderne samfund (Dahl, Henze-Pedersen, Østergaard & Østergaard, 2018; Graugaard & Frisch, 2019, p. 261). Studiet viste altså, at der i det senmoderne samfund stadig er en ulig forståelse af, hvad der er acceptabel seksuel adfærd og aktivitet for mænd og kvinder (Dahl et al., 2018; Graugaard & Møhl, 2019, p. 129). Denne ulige forståelse har ifølge Dahl et al. (2018) betydning for, hvordan kvindens seksualitet opfattes af både hende selv men også af andre (pp. 65-67). Studiet viste, at unge kvinder ofte bliver mødt af fordømmelse, hvis de indgår i seksuelle relationer med flere partnere eller er for aktive under samleje. Ligeledes viste studiet også, hvordan kvinderne ofte var diskrete omkring deres seksuelle liv, da de ellers risikerede at blive anset som billige, urene eller opmærksomhedssøgende (Dahl et al., 2018, pp. 65-67).

3. Videnskabsteori

Den videnskabsteoretiske tilgang er med til at definere og klargøre det perspektiv, som dette speciale er udarbejdet fra. I denne forbindelse har vi valgt at anvende en socialkonstruktivistisk og poststrukturalistisk tilgang. Selvom disse tilgange anskues at være to individuelle traditioner med hver deres pointe, hersker der stadig ligheder mellem dem. Både socialkonstruktivismen og poststrukturalismen henviser til den sociale kontekst og måden, hvorpå den enkelte skaber mening om verden frem for at hævde, at ting eksisterer objektivt i verden (Wæver, 2010, p. 202f). I vores optik bidrager begge tilgange med hver deres pointe i forhold til, hvordan virkeligheden erkendes, hvorfor de to tilgange i dette speciale vil blive anvendt sidestillende og komplementerende med hinanden. I det følgende afsnit vil der derfor først og fremmest fremgå en redegørelse af socialkonstruktivismen efterfulgt af en redegørelse af poststrukturalismen.

3.1 Socialkonstruktivisme

I 1970'erne vandt socialkonstruktivismen, som den mest radikale fløj af den nye videnssociologi, sit indpas i opposition til traditionel videnskabsociologi og videnskabsfilosofi (Collin, 1995, p. 48). Ifølge Finn Collin (1995) kan socialkonstruktivismen med andre ord beskrives som en filosofisk kritik af traditionelle filosofiske positioner inden for feltet (p. 48). Collin (1995) advokerer endvidere for, hvordan der kan skelnes mellem ontologisk og erkendelsesteoretisk socialkonstruktivisme (p. 46). Da den erkendelsesteoretiske socialkonstruktivisme anvendes i dette speciale, vil der i det følgende redegøres for denne.

3.1.1 Den erkendelsesteoretiske socialkonstruktivisme

Den erkendelsesteoretiske socialkonstruktivisme advokerer for, at videnskaben hovedsageligt formes af diverse sociale faktorer og derfor ikke af universelle, trans-kulturelle rationalitetsprincipper. Med andre ord anses videnskaben altså for at være en social konstruktion, hvorfor videnskaben ikke råder over rationelle procedurer, der har til formål at opnå teoretisk tilnærmelse til virkeligheden. Af denne grund kan videnskabelige teorier og begreber ifølge socialkonstruktivismen ikke siges at give en repræsentation af virkeligheden (Collin, 1995, p. 46).

Ifølge Collin (1995) benægter socialkonstruktivismen ikke nødvendigvis eksistensen af det materielle (p. 47). Dog benægter denne tilgang eksistensen af en fysisk virkelighed, som skelner mellem, hvordan en genstand egentligt er til og hvordan mennesket opfatter den. Derimod forudsætter den fysiske virkelighed den menneskelige erkendelse, og på denne måde defineres de ud fra hinanden. Hvad, der derimod reelt eksisterer i verden, er menneskelige fællesskaber, hvor sociale praksisser og diskurser finder sted. Med andre ord eksisterer der ikke en uafhængig fysisk virkelighed, men virkeligheden eksisterer derimod, som den fremstilles i de sociale praksisser og diskurser. Af denne grund kan det også siges, at der findes lige så mange virkeligheder, som der findes sociale praksisser med teoretiske diskurser (Collin, 1995, p. 47).

Et vigtigt aspekt af denne erkendelse er ligeledes, at vi ikke altid er bevidste om de kulturelle normsystemer. Oftest består disse som tavs viden eller som *common sense*, hvorfor disse sjældent bliver omtalt og i nogle tilfælde kan være svære at redegøre for. På denne måde kan kulturelle normsystemer eller strukturer derfor oftest også betragtes som naturlige og selvfølgelige forhold, der ikke sættes spørgsmålstegn ved. Dog er det netop dette, som socialstrukturalismen forsøger at gøre, ved aktivt at undersøge og være bevidst om hvilke normsystemer eller strukturer, der spiller en rolle for, hvordan et bestemt fænomen opfattes og derved bliver til (Esmark & Laustsen, 2015, p. 292).

3.2 Poststrukturalismen

I omtrent de sidste 35-40 år har poststrukturalistiske opfattelser af virkeligheden vundet større og større indpas. Ifølge Christel Stormhøj (2006) hænger dette sammen med, at sproget har fået større fokus i det 20. århundredes filosofi (p. 9). Dette har medvirket, at en sprogteoretisk nyorientering har fundet sted inden for dele af samfunds- og humanvidenskaben (Stormhøj, 2006, p. 9). Til forskel for socialkonstruktivismen vægter poststrukturalismen i højere grad, at meningsskabelse er et sprogligt-diskursivt fænomen og at den derfor ikke kun præges af den sociale kontekst men derimod også af indre mekanismer i sit eget felt (Wæver, 2010, p. 203).

3.2.1 Sproget og diskursen som aktivt producerende

Ifølge Stormhøj (2006) forstås sproget i poststrukturalisme som en aktivitet, der er meningsskabende, men på en tvetydig og ufuldstændig måde (p. 16). På denne måde

anses sproget at have en aktiv og konstituerende rolle, når det kommer til erkendelsesprocessen. Det vil altså også sige, at sproget implicerer, hvordan virkeligheden og erkendelsen er uadskillelig. Stormhøj (2006) tilføjer i denne sammenhæng, at dette skyldes, at det er umuligt at erkende virkeligheden forud for den menneskelige begrebsverden og derfor også forud for tænkning, som er forankret i verden (p. 16). Poststrukturalismen påpeger altså, at det ikke er muligt at skille virkeligheden fra erkendelsens mulighedsbetingelser, som udgøres af sproget (Stormhøj, 2006, p. 16). På denne måde anses sproget i poststrukturalismen altså ikke som et neutralt, formidlende og transparent redskab. Sproget betragtes derimod som producerende, konstruerende og tildigtende i erkendelsesprocessen og er på denne måde betydningsskabende og virkelighedskonstituerende (Stormhøj, 2006, p. 35).

Med andre ord påpeger poststrukturalismen, at virkeligheden er diskursivt konstitueret. Dette skyldes, at betydning og mening udelukkende opstår gennem sproget og ligger derved ikke fast forud for sproget. Virkeligheden er altså på denne måde medieret gennem sproget og derved anses alt, som fremtræder for os, at være allerede diskursiveret. For at virkeligheden kan være forståelig for den enkelte, må det virkelige altså referere til kollektive virkelighedsopfattelser eller bestemte diskurser. Med andre ord må det virkelige referere til bestemte menings- og handlingshorisonter (Stormhøj, 2006, p. 34f). Dog understreger Stormhøj (2006) i denne sammenhæng, at virkeligheden findes, men at den er foranderlig og ikke selvberørende og selvidentisk (p. 33). Stormhøj (2006) advokerer i denne sammenhæng også for, hvordan diskurser er historiske variable og på denne måde udgør baggrunden for erkendelse, mulighedsbetingelser og derved også grænserne for, hvad der kan erkendes og hvordan det kan erkendes (p. 33f). Den enkelte vil altså unægtelig erkende virkeligheden inden for og igennem bestemte og historisk specifikke diskurser (Stormhøj, 2006, p. 34).

Det betyder også, at diskurser, repræsentationer og beskrivelser af virkeligheden bygger på kombinerede definitions- og eksklusionsprocesser, hvilket medvirker til en begrænset beskrivelse af virkeligheden. Det vil altså sigte, at når én bestemt og relativt entydig mening etableres for at stabilisere virkeligheden, udelukkes andre muligheder. På denne måde anser Stormhøj (2006) eksklusioner som grundlæggende (p. 34). Men hvordan etableres disse virkelighedskonstituerende begrænsninger? Ifølge Stormhøj (2006) finder en uophørlig strid mellem flere diskurser sted, som konkurrerer om at definere virkeligheden eller dele heraf ved netop at udelukke andre

potentielle definitioner (p. 34). På denne måde er virkelighedens diskursive konstituering, i et poststrukturalistisk perspektiv, primær (Stormhøj, 2006, p. 34).

Stormhøj (2006) argumenterer endvidere for, hvordan virkeligheden konstitueres på historisk bestemte måder via specifikke sprogbrug i specifikke situationer (p. 35). I denne sammenhæng bruger Stormhøj (2006) køn som et eksempel på dette (p. 35). Her advokerer hun for, hvordan kønnets virkelighed og materialitet bestemmes af, hvilken sammenhæng køn betragtes i. I et biologisk-medicinsk perspektiv gør hormoner, gener, kromosomer etc. sig gældende og i et sociologisk perspektiv gør social ulighed, kønsroller, socialt medborgerskab sig gældende. Inden for de to forskellige perspektiver hersker der altså to forskellige diskurser om køn, hvilke er konstituerende for, hvordan kønnet opfattes og påvirker på denne måde også kønnets virkelighed (Stormhøj, 2006, p. 35). Med andre ord kan poststrukturalismen på sin vis defineres som en form for perspektivisme, hvilket vil sige, at al erkendelse afhænger af perspektiv og derfor er forankret i en krop i en bestemt tid og i et bestemt socialt rum. Erkendelsen kan altså også siges at være situeret og er på den måde forbundet med subjektive, værdimæssige, kulturelle, sproglige og historiske forhold (Stormhøj, 2006, p. 45f).

Det vil altså også sige, at poststrukturalismen modsat socialkonstruktivismen betragter strukturer som åbne og foranderlige, da strukturer konstant skabes, bekræftes, nedbrydes og genopstår. Ifølge poststrukturalismen er strukturer derved åbne og tidslige, fordi de er bundet til historien, hvilket medvirker til foranderlighed, som fører til konstante forskydninger af strukturer (Esmark & Laustsen, 2015, p. 308).

3.3 Specialets socialkonstruktivistiske og poststrukturalistiske tilgang

Når kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst betragtes som begreber, er vi med den socialkonstruktivistiske tilgang interesserede i at undersøge, hvordan opfattelsen af kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst konstrueres og gives mening. Med den poststrukturalistiske tilgang har vi derfor blik for, hvordan sproget spiller en aktiv, producerende og virkelighedskonstituerende rolle for konstruktionen af meningsskabelsen. Endvidere understreger vi med den poststrukturalistiske tilgang vigtigheden bag det historiske aspekt af, hvordan kvinders seksualitet tidligere er blevet opfattet, og hvordan historien potentielt kan spille en nutidig afgørende rolle for,

hvordan vi i dag skaber mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Med socialkonstruktivismen og poststrukturalismen ønsker vi altså at undersøge, hvordan disse tre begreber tilskrives forskellig mening og sandhed, alt efter hvilken tid, kontekst og social praksis, der gør sig gældende. Vi har derfor valgt at anvende disse tilgange, da vi netop er interesserede i at undersøge, hvilke diskurser kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, anvender til at skabe mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst og hvilken betydning disse diskurser måtte have for deres oplevede manglende eller nedsatte seksuallyst.

4. Videnskabelige slutningsformer

I forbindelse med forskning skelner man oftest mellem tre forskellige videnskabelige slutningsformer: *Induktion*, *deduktion* og *abduktion*. Disse slutningsformer er determinerende for forskningsprocessen og den måde, hvorpå forskeren analyserer undersøgelsens data (Kvale & Brinkmann, 2015, pp. 258-260). Med en induktiv tilgang søger forskeren at konkludere noget generelt ud fra det specifikke, mens forskeren, der arbejder deduktivt, søger at konkludere noget specifikt ud fra det generelle. Endeligt anvendes den mere dynamiske slutningsform, abduktion, i forskningssituationer, hvor forskeren søger at forstå eller forklare en observation der bryder med normalitetsforståelsen af et givent fænomen. Med andre ord søger forskeren, der arbejder ud fra den abduktive tilgang, at konkludere den bedst mulige slutning, indtil andet er bevist (Kvale & Brinkmann, 2015, p. 259f).

I det følgende afsnit vil den abduktive tilgang blive beskrevet yderligere, da det er denne slutningsform, som specialets forskningsproces bygger på. I denne forbindelse vil det ligeledes blive belyst, hvordan denne videnskabelige slutningsform komplementerer specialets videnskabsteoretiske ståsted.

4.1 Specialets abduktive tilgang

Abduktion er en gunstig slutningsform i forskningssituationer, hvor den tilgængelige information om det observerede fænomen er mangelfuld. I en sådan situation vil den abduktive forsker søge at bevæge sig fra observation til forklaring ved at veksle mellem empirisk og teoretisk tænkning (Aliseda, 2006, p. 28). Med andre ord anses den abduktive forskningsprocessen altså som en cirkulær proces, hvor forskeren løbende vender tilbage til sine forforståelser af fænomenet, sin problemformulering og undersøgelsens delresultater samt foreløbige analyser. På denne måde har forskeren mulighed for konstant at anskue og analysere fænomenet og observationerne i et nyt lys (Pedersen, 2012, p. 227f). Forud for dette speciale har vi observeret, at der i litteraturen om seksuallyst hersker evidens for, at særligt heteroseksuelle kvinder oplever nedsat eller manglende seksuallyst (Frisch et al., 2019; Meana, 2010; Gavey, McPhillips, & Braun, 1999; Nicolson & Burr, 2003). På baggrund heraf har vi med dette speciale søgt at forklare denne observation gennem en abduktiv forskningsproces, hvor vi gentagne gange har vekslet mellem vores forforståelser af kvindens seksualitet, sex og

kvindens seksuallyst, specialets diskursteoretiske forståelsesramme og den empiriske viden, vi har tilegnet os gennem specialets fokusgruppe.

Endeligt harmonerer den abduktive tilgang med den socialkonstruktivistiske tilgang, da socialkonstruktivismen ligeledes anskuer forskeren som en medkonstruerende aktør. Med andre ord har forskerens forforståelser betydning for alle led i forskningsprocessen, lige fra problemidentifikation til valg af metode og teori til analyse. Af denne grund er det essentielt, at forskeren løbende reflekterer over sine forforståelser, da dette fremmer analysens gennemsigtighed og dermed giver læseren mulighed for i højere grad at forstå analysen og dens bagvedliggende processer (Pedersen, 2012, p. 227f). Af denne grund vil vores forforståelse blive belyst i det følgende afsnit.

4.1.1 Vores forforståelse

Som det tidligere er blevet beskrevet i afsnit 2.4.4, fandt Projekt SEXUS, at 12,5% af de heteroseksuelle kvinder ikke havde haft lyst til sex inden for det seneste år (Frisch et al., 2019, p. 341f). Ligeledes har andre studier vist, at nedsat eller manglende seksuallyst er den mest normale seksuelle dysfunktion, som kvinder oplever (Both, Laan & Schultz, 2010; Sutherland et al. 2020; Wåhlin-Jacobsen, 2017). I denne forbindelse er det derfor vores forforståelse, at denne problematik ikke skyldes den enkelte kvinde, som er i et forhold eller har sex med en mand. Denne problematik anser vi derimod som en reaktion på en heteronormativ diskurs om sex, der i højere grad fokuserer på mandens behov frem for kvindens, hvorfor sex i praksis ikke forekommer at være gunstig for kvinden. Denne forforståelse bygger endvidere på, at Projekt SEXUS derimod viser, at 6,5% af homoseksuelle kvinder (6,5%) har oplevet nedsat eller manglende lyst til sex inden for det seneste år (Frisch et al., 2019).

I denne sammenhæng skal det nævnes, at vores forforståelse også bygger på en diskurs om, at der findes utallige forskellige motiver for at have sex. I et studie af Cindy M. Meston og David M. Buss (2007) fandt de eksempelvis 237 forskellige grunde til at have sex. Det enkelte individ kan altså have flere forskellige årsager til at have lyst til sex, hvorfor kvindens seksuallyst ikke blot er styret af, hvorvidt kvinden opnår orgasme eller ej ifm. sex med en mandlig partner. I denne forbindelse ser vi ligeledes, at der forekommer en diskurs om, at mænd og kvinder har forskellige motiver for at have sex (Carroll, Volk & Hyde, 1985; Meston & Buss, 2007; Carvalho & Nobre, 2011).

Det er derfor også vores forforståelse, at kvinders nedsatte eller manglende seksuallyst kan være forårsaget af flere forskellige årsager (Both, Laan & Schultz, 2010; Carvalho & Nobre, 2011). Ét studie viser eksempelvis, at nedsat eller manglende seksuallyst kan skyldes både psykologiske, kulturelle og sociale faktorer såsom normer om sex og parforhold, psykiske lidelser og tidligere negative oplevelser med sex men også biologiske faktorer såsom hormoner, somatiske lidelser og medicinering (Both, Laan & Schultz, 2010). Derved anerkender vi det biologiske aspekt af nedsat eller manglende seksuallyst blandt kvinder.

Som tidligere beskrevet i dette afsnit har vi altså en forforståelse om, at én årsag til, at kvinder oplever nedsat eller manglende seksuallyst, kan være, at den nedsatte eller manglende seksuallyst er en naturlig reaktion på nutidens diskurs om sex mellem mænd og kvinder, som i høj grad er præget af et fokus på mandens behov og tilfredsstillelse (Jackson, 1984; Lavie-Ajayi & Joffe, 2009). Derved forekommer sex ikke at være gunstig for kvindens lyst til sex, da denne diskurs om sex derved ikke medvirker til positive oplevelser og tanker om sex for kvinden, hvilket ifølge Basson (2008) har betydning for seksuallysten.

Derudover betragter vi ikke kvinder at være lige så seksuelt frigjorte, som det f.eks. fremlægges i nutidens diskurser om kvinder, men at datidens stereotype kønsopfattelser stadig på sin vis gør sig gældende i dag (Dahl et al., 2018; Graugaard & Møhl, 2019). F.eks. viser ét studie, at der fortsat forekommer begrænsninger ift., hvad der ansues at være acceptabel seksuel adfærd for kvinder (Dahl et al., 2018). Et andet studie viser endvidere, at kvinder er socialiseret til at have mere konservative seksuelle holdninger og at kvinder oplever større sociale konsekvenser, når de forekommer eksplicitte i deres seksuelle udtryk eller er åbne om deres seksuelle adfærd (Dawson & Chivers, 2014).

Det er endvidere vores opfattelse, at denne heteronormative diskurs om sex er blevet til common sense, som den enkelte ikke nødvendigvis opfatter eller er bevidst om, men som skaber rammerne for, hvordan mænd og kvinder har sex med hinanden (Gavey, McPhillips & Braun, 1999). Den dominerende heteronormativitet kan derved ansues at være en forklaring på kvinders nedsatte eller manglende seksuallyst (van Anders, Herbenick, Brotto, Harris & Chadwick, 2021). Med vores forforståelse in mente sætter vi derfor spørgsmålstegn ved, om sex mellem mænd og kvinder foregår på mandens præmisser.

Et essentielt aspekt af ovenstående gennemgang af vores forforståelse er desuden, at kvindens seksuallyst ikke bør sammenlignes med mandens (Carvalho & Nobre, 2011), hvorfor målet med dette speciale ikke er at undersøge, hvorvidt en “optimering” af betingelserne for kvinders seksuallyst kan resultere i, at kvindens seksuallyst kan blive lig med mandens. Med vores forforståelse er vi derimod interesserede i at undersøge, hvilke diskurser kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, anvender til at forstå kvinden seksualitet, sex og kvindens seksuallyst og hvordan disse forståelser relaterer sig til deres nedsatte eller manglende seksuallyst.

5. Kvalitativ forskning

Ifølge Svend Brinkmann og Lene Tanggaard (2022) er kvalitative forskningsmetoder udviklet til at undersøge og forstå den enkeltes oplevelser, erfaringsprocesser og det sociale liv (p. 15f). Forskeren har derved blik for, hvordan mennesket tænker, føler, handler og bliver til i forskellige kontekster, hvorfor forskeren ønsker at undersøge den enkeltes perspektiv på og oplevelse af verden. I en kvalitativ tilgang stræber forskeren derfor også efter at undersøge den enkelte “indefra” i lokale praksisser frem for “udefra” og på afstand, som det ses hos den kvantitative tilgang via objektiverende metoder. Derved producerer kvalitative metoder mere nuancerede og detaljerede data (Brinkmann & Tanggaard, 2022, p. 16). Dog understreger Brinkmann og Tanggaard (2022) i denne sammenhæng, at kvalitativ metode ikke kan beskrives som værende modsat objektivisme, positivisme eller kvantificering, men kan derimod kendetegnes som de beskrivende og klassificerende faser i forskningen, hvis fokus er rettet mod kvalitative egenskaber (p. 19).

I dette speciale har vi valgt at anvende fokusgrupper som kvalitativ forskningsmetode, hvorfor der vil blive redegjort for fokusgruppeundersøgelser i det følgende afsnit.

5.1 Fokusgruppeundersøgelser

Ifølge Bente Halkier (2016) stammer fokusgrupper fra 1940’ernes sociologi (p. 11). Dengang anvendte Paul Lazerfeld, Robert Merton og Patricia Kendall på Bureau of Applied Social Research, Columbia University, USA, det, man dengang kaldte *fokuserede fokusgruppeinterviews* til at undersøge publikums respons på regeringens krigspropaganda i radio og film (Halkier, 2016, p. 11). Denne undersøgelse og undersøgelsesmetode blev beskrevet af Robert Merton og Patricia Kendall i 1946 i artiklen “The Focused Interview” (Halkier, 2016, p. 11). I begyndelsen af 1980’erne genopstod anvendelsen af fokusgrupper inden for sociologien, hvilket David Morgan, ifølge Halkier (2016), spillede en stor rolle for (p. 12). Han udbredte kendskabet til denne undersøgelsesmetode blandt forskerkollegaer og studerende og via hans bog “Focus Groups in Social Research”, som udkom i 1988. I dag er fokusgrupper en almen anvendt kvalitativ forskningsmetode (Halkier, 2016, p. 12).

I det følgende afsnit vil der først og fremmest blive redegjort for anven-

delsen af fokusgrupper som undersøgelsesmetode, herunder hvilke styrker og svagheder forskeren kan erfare i denne forbindelse. Herefter vil der blive redegjort for de metodiske valg, som forskeren bør tage stilling til ifm. en fokusgruppeundersøgelse. I denne forbindelse vil det ligeledes blive belyst, hvordan vi ifm. dette speciale har forholdt os til disse metodiske valg. Endeligt vil det blive belyst, hvordan fokusgruppedata bør transskriberes og hvilke transskriptionskonventioner, der vil blive anvendt i dette speciale.

5.1.1 Fokusgrupper som undersøgelsesmetode

Ifølge Halkier (2016) beskriver Morgan fokusgrupper som en metode, hvor forskeren har valgt et bestemt emne, som diskuteres via gruppeinteraktion, hvorved data produceres (p. 9). På denne måde er det kombinationen af gruppeinteraktion og et forskerbestemt emne, som er kendetegnet ved denne metode. Det er også denne kombination, som gør, at fokusgrupper er velegnede til indsamling af empirisk data, hvis fokus er rettet mod betydningsdannelse i en gruppe. På denne måde advokerer Halkier (2016) for, at det er muligt for forskeren at undersøge, hvordan sociale erfaringer skaber selvfølkelige repertoarer, som gør sig gældende for mennesker, når de agerer, fortolker og handler i hverdagens aktiviteter i samspil med andre (p. 10). Disse repertoarer fungerer som en form "tavs viden" i den enkeltes praktiske bevidsthed og derved adresseres disse sjældent direkte, men fungerer derimod selvfølgeligt. Dog medfører anvendelsen af fokusgrupper muligheden for at opdage disse selvfølkelige repertoarer i interaktionen mellem gruppemedtagerne, som ellers bliver taget for givet. Dette skyldes, at gruppedeltagerne får mulighed for at "tvinge" hinanden til at være diskursivt eksplicite i interaktionen med hinanden (Halkier, 2016, p. 9f). I dette speciale beskrives disse selvfølkelige repertoarer, som common sense forståelser. Endvidere beskriver Halkier (2016), at fokusgrupper også gør det muligt for forskeren at undersøge normer, da disse f.eks. kan komme til udtryk i diskussionen af et bestemt emne (p. 10f).

Af ovenstående årsager betragter vi fokusgruppen at være en relevant undersøgelsesmetode i forbindelse med dette speciale, da vi netop ønsker at undersøge ikke kun informanternes fortolkning og forhandling af forståelser om kvinden seksualitet, sex og kvindens seksuallyst, men ligeledes de diskurser, som informanterne konstruerer disse forståelser ud fra. Med andre ord anskuer vi anvendelsen af en fokusgruppe som en mulighed for at identificere og undersøge hvilke diskurser, som

informanterne anvender i deres indbyrdes samtale om kvinden seksualitet, sex og kvindens seksuallyst.

5.1.1.1 Styrker og svagheder ved anvendelsen af fokusgrupper

Som ved enhver anden undersøgelsesmetode forekommer der ligeledes styrker og svagheder ved anvendelsen af fokusgrupper til indsamling af empiri. Som det tidligere er blevet beskrevet i afsnit 5.1.1., er en styrke ved fokusgrupper først og fremmest deres anvendelighed ift. indsamling af data, som omhandler sociale grupperes fortolkninger, interaktioner, forhandlinger og normer. På denne måde er fokusgrupper altså velegnede til at indsamle data på et kollektivt niveau. Halkier (2016) fremhæver eksempelvis, hvordan sociale normer er en essentiel del af en gruppes måde at forhandle fortolkninger og argumenter på, hvorfor normer ofte kommer tydeligt til udtryk i fokusgrupper (p. 13). Ved anvendelsen af fokusgrupper har forskeren altså mulighed for at undersøge sociale grupperes fortolkninger, interaktioner, forhandlinger og normer om et givent fænomen eller emne. Disse fortolkninger, interaktioner, forhandlinger og normer muliggøres på gruppeniveau, ved at forskeren faciliterer gruppens diskussioner, hvorfor forskeren adresseres som moderator og ikke interviewer inden for fokusgrupper (Halkier, 2016, p. 13).

Halkier (2016) advokerer endvidere for, hvordan det er en styrke, at fokusgrupper gør det muligt for forskeren at producere koncentrerede data, uden at forskeren har indgribende indvirkning på deltagerens kontekst (p. 15). I denne sammenhæng anvender hun deltagerobservation som eksempel herpå. Ved deltagerobservation er forskeren til stede i informantens konkrete kontekst i længere tid ad gangen og denne form for observationer genererer en stor mængde spredt data. I en fokusgruppe har forskeren derimod mulighed for at forstyrre informantens privatliv i mindre grad (Halkier, 2016, p. 15). Dog påpeger Halkier (2016) i denne sammenhæng også, hvordan forskeren i fokusgruppen kan gå glip af interessant viden om den enkelte informant, som kun er tilgængeligt i tilstedeværelsen af en bestemt social kontekst (p. 15f). Af denne årsag finder vi fokusgruppen relevant, da vi ønsker, at samtalen i højere grad ledes af informanternes fælles refleksioner og konstruktioner frem for, at samtalen udmønter sig i en udveksling af spørgsmål og svar mellem forsker og informant.

Endvidere er en svaghed ved fokusgrupper, at der kan forekomme social kontrol, hvilket kan forhindre den enkelte deltager i at give udtryk for eventuelle

anderledes eller modsigende erfaringer, forståelser etc. over for de øvrige deltagere (Halkier, 2016, p. 14). På denne måde er der både risiko for, at der i fokusgruppen kan opstå konformitet og polarisering, som begge kan hindre variation i deltagernes udtryk for forståelse og erfaringer (Halkier, 2016, p. 15). Dog vil forskeren, der arbejder ud fra et socialkonstruktivistiske ståsted, ikke anskue dette som en potentiel svaghed ved en fokusgruppe, da det inden for dette videnskabsteoretiske ståsted antages, at mennesket altid vil konstruere sine egne, individuelle forståelser ud fra den aktuelle kontekst (Halkier, 2016, p. 14).

5.1.2 Metodiske valg

I anvendelsen af fokusgrupper skal man som forsker foretage sig nogle konkrete metodiske valg: 1) Hvilke kriterier skal anvendes for rekrutteringen af deltagere, 2) hvordan skal deltagerne rekrutteres, 3) hvor mange skal deltage i den enkelte fokusgruppe og hvor mange fokusgrupper skal der afholdes og 4) hvor skal fokusgruppen finde sted (Halkier, 2016, p. 29). Af denne grund vil der i det følgende afsnit blive redegjort for Halkiers (2016) fremlæggelse af disse metodiske valg. Hvordan vi i forbindelse med dette speciale har arbejdet ud fra disse metodiske valg, vil blive belyst i afsnit 5.1.3.

5.1.2.1 Udvalgelse og rekruttering af informanter

Ifølge Halkier (2016) bør udvælgelsen af deltagere til fokusgrupper altid være analytisk selektiv (p. 29). Med dette henviser hun til, at deltagerne bør repræsentere relevante karakteristika i forhold til den problemstilling, som forskeren ønsker at undersøge (Halkier, 2016, p. 29). For at opnå dette findes der en række forskellige udvælgelsesstrategier. Ifølge Helle Neergaard (2007) er én af disse strategier *udvælgelse af homogene cases* (p. 32). Denne udvælgelsesstrategi anvendes ofte i fokusgrupper, da fokus er rettet mod at beskrive en specifik undergruppe eller at undersøge et bestemt emne i dybden (Neergaard, 2007, p. 32f).

Udover udvælgelsesstrategierne er der yderligere to valg, som forskeren bør træffe i forbindelse med udvælgelse af deltagere. Det første valg omhandler, hvorvidt fokusgruppen skal være segmenteret eller sammensat. Det vil altså sige, om alle deltagerne i gruppen f.eks. skal være af samme køn, alder eller social baggrund eller om gruppen derimod skal blandes på tværs af disse karakteristika. I denne sammenhæng er det interaktionens karakter, der bør overvejes, da det er denne, der ønskes

undersøgt i fokusgruppen. Det er med andre ord vigtigt, at fokusgruppen hverken bliver for homogen eller heterogen i forhold til at opnå tilstrækkelig social udveksling og for at undgå, at nogle forståelser bliver tabt. Deltagerne skal have en følelse af, at de har noget at sige samtidig med, at de er trygge ved at give udtryk for deres forståelser med de øvrige deltagere (Halkier, 2016, p. 30f). Dette gør sig også gældende med fokusgrupper, hvor det er deltageres livssituation, som ønskes undersøgt. I denne forbindelse argumenterer Halkier (2016) for, hvordan deltageres livssituation kan overskygge eventuelle forskelle i deres sociale baggrund, så deltagerne til trods herfor stadig har en følelse af at være i samme båd (p. 31).

Det andet valg omhandler, hvorvidt deltagerne bør have kendskab til hinanden eller ej. Dette er vigtigt at tage højde for, da der kan forekomme to forskellige former for social interaktion og dynamikker, alt efter hvad forskeren vælger. Halkier (2016) advokerer i denne sammenhæng for, at deltagere, der er fremmede for hinanden, har den fordel, at de er nødsaget til at spørge mere eksplicit ind til hinandens udtalelser, hvorfor flere perspektiver kommer til udtryk (p. 32). Deltagerne udspiller endvidere heller ikke allerede eksisterende sociale relationer, som kan gøre eventuelle indholdsmæssige mønstre i deltageres svar mindre tydelige. Endeligt argumenterer Halkier (2016) for, at der forekommer mindre social kontrol i fokusgruppen og derved mere frihed til at udtrykke sig, hvis deltagerne er fremmede for hinanden, da de efter fokusgruppen ikke skal stå til ansvar for deres udtalelser (p. 32).

Har deltagerne derimod kendskab til hinanden, kan deltagerne agere og være bundet af allerede eksisterende dominansrelationer. Dog kan der også forekomme fordele ved, at deltagerne på den ene eller anden måde har kendskab til hinanden. For det første kan deltagerne føle sig mere trygge i forhold til at tage del af diskussionerne, da de kan forvente, hvordan de andre deltagere reagerer. Deltagerne har også mulighed for at uddybe hinandens svar på baggrund af fælles erfaringer og oplevelser (Halkier, 2016, p. 32f). På denne måde er fordelene også, at forskeren har mulighed for at observere deltagerne i et miljø, som socialt minder mere om deltageres hverdag. Derved kan deltageres tendens til at agere i allerede eksisterende relationer også ses som en fordel (Halkier, 2016, p. 33).

5.1.2.2 Kontakt til informanter

Ifølge Halkier (2016) kan forskeren vælge at kontakte mulige informanter på flere for-

skellige måder. Én af disse måder er at etablere kontakt ved at kontakte ukendte informanter på egen hånd. I dette tilfælde er det vigtigt, at forskeren udarbejder det, som Halkier (2016) betegner som en *populær-intro* (p. 34). En populær-intro er en kort og generaliseret forklaring af fokusgruppens formål, der skal bidrage til, at den enkelte kan tage stilling til deres eventuelle deltagelse på et oplyst grund. Af denne grund bør populær-introen være udarbejdet i et letforståeligt sprog. I denne forbindelse påpeger Halkier (2016) dog, at det samtidig er vigtigt, at forskeren ikke er alt for præcis i sin beskrivelse, men derimod holder populær-introen på et mere overordnet plan (p. 35). Dette bør ske med henblik på undgå, at informanterne bliver for forudindtaget om de emner fokusgruppen ønsker at berøre, da dette potentielt kan ende med at begrænse fokusgruppens samtalerum (Halkier, 2016, p. 35).

5.1.2.3 Antallet af informanter og fokusgrupper

Som tidligere nævnt bør forskeren ifølge Halkier (2016) overveje, hvor mange fokusgrupper, der skal afholdes i forbindelse med undersøgelsen og hvor mange informanter disse fokusgrupper skal bestå af (p. 37).

Ifølge Halkier (2016) er der i litteraturen vist eksempler på succesfulde fokusgrupper med alt fra 3-12 deltagere (p. 37). Af denne grund bør forskeren vælge antallet af informanter ud fra hvad, der egner sig bedst til fokusgruppens emne og deltagere samt hvilken form for interaktion, der er relevant for undersøgelsen. I denne forbindelse påpeger Halkier (2016) eksempelvis, hvordan mindre grupper kan være fordelagtige i forbindelse med sensitive emner, eller hvis forskeren ønsker at undersøge gruppens meningskabelse (p. 38). Dog er en ulempe ved mindre grupper, at fokusgruppens sårbarhed over for aflysninger øges samtidig med, at der er risiko for, at der ikke produceres tilstrækkelig dynamisk interaktion mellem informanterne (Halkier, 2016, p. 38).

På samme måde som antallet af deltagere, varierer antallet af fokusgrupper ligeledes alt efter forskerens undersøgelse. Ifølge Halkier (2016) anvendes færre fokusgrupper typisk i forbindelse med pilot- og opfølgingsstudier mens et større antal fokusgrupper oftest anvendes i studier, hvor fokusgruppedataene er den primære empiri (p. 39). Afholdelsen af et større antal fokusgrupper bør bl.a. ske med henblik på at opnå en tilstrækkelig grad af *mætning* i ens fokusgruppedata. Med andre ord bør

forskeren sørge for, at der er afholdt et tilstrækkelig antal fokusgrupper til, at der ikke længere produceres ny og vigtig viden (Halkier, 2016, p. 39).

5.1.2.4 Afholdelsen af fokusgrupper

I forbindelse med afholdelsen af en fokusgruppe bør forskeren først og fremmest gøre sig overvejelser om struktureringen og faciliteringen af fokusgruppen og dernæst hvor fokusgruppen skal afholdes (Halkier, 2016, p. 40f).

Hvis undersøgelsen foretages af flere forskere, bør forskerne som det første tage stilling til, hvem der skal være moderator og observatør. Når rollefordelingen er på plads, bør forskeren dernæst tage stilling til niveauet af facilitering. Ifølge Halkier (2016) findes der tre modeller, som forskeren kan basere sit valg om moderatorens involvering på: *Den løse model*, *den stramme model* og *tragtmodellen* (p. 42f). Da vi i dette speciale vil anvende tragtmodellen, vil der udelukkende redegøres for denne. Pointen med tragtmodellen er, at denne er baseret på åbne spørgsmål i fokusgruppens start, hvorefter spørgsmålene bliver mere specifikke og strukturerede mod slutningen. På denne måde giver tragtmodellen både plads til deltagernes perspektiver samtidig med, at undersøgelsens forskningsinteresser bliver belyst. Derved bør fokusgruppens moderatorguide altså struktureres herefter (Halkier, 2016, p. 45). I denne forbindelse bør forskeren ifølge Halkier (2016) ligeledes overveje, hvorvidt moderatorguiden bør indeholde eksempelvis øvelser med henblik på at fremme samtalen mellem informanterne (p. 42).

Endeligt bør forskeren tage stilling til, hvor fokusgruppen skal afholdes. Denne overvejelse er vigtig, da afholdelsesstedet ifølge Halkier (2016) kan have indflydelse på deltagernes interaktion alt efter, hvor socialt genkendelige omgivelserne er (p. 40). I denne forbindelse påpeger Halkier (2016), at forskeren typisk bør overveje, hvorvidt afholdelsesstedet skal være et "neutralt" sted. Det kunne eksempelvis være en institution eller et emnerelevant sted (p. 40). Fordelen ved eksempelvis en institution er, at lokalerne typisk er indrettet sådan, at fokusgruppen kan afholdes uden forstyrrelser. Dog vil en institution oftest være mindre socialt genkendeligt for deltagerne, hvilket kan resultere i, at samtalen bliver mindre afslappet og mere formel. I denne forbindelse er et emnerelevant sted såsom en arbejdsplads ideel, hvis forskeren eksempelvis ønsker at undersøge medarbejdernes arbejdsmiljø (Halkier, 2016, p. 40f).

5.1.3 Specialets metodiske valg

I det følgende afsnit vil det blive belyst, hvordan vi har forholdt os til de ovenstående metodiske valg i forbindelse med dette speciales fokusgruppeundersøgelse. Først og fremmest vil det blive belyst, hvordan vi har udvalgt og rekrutteret informanter samt kontaktet dem. Dernæst vil det blive belyst, hvordan vi har udarbejdet fokusgruppens moderatorguide og på baggrund af denne struktureret og faciliteret fokusgruppen. Hvordan disse metodiske valg fungerede i praksis, vil blive belyst i afsnit 8, hvor en metodisk diskussion af vores erfaringer vil finde sted.

5.1.3.1 Rekruttering og kontakt

I forbindelse med rekrutteringen af informanter til specialets fokusgruppeundersøgelse opstillede vi tre inklusionskriterier på baggrund af specialets problemformulering. Disse inklusionskriterier var følgende: 1) *Kvinde over 18 år*, 2) *i et forhold med en mand eller har sex med mænd*, 3) *diagnosticeret med nedsat eller manglende seksuallyst*. I forbindelse med sidstnævnte inklusionskriterium har vi ikke skelnet mellem, hvorvidt nedsat eller manglende seksuallyst er givet som enten hoved- eller bidiagnose. Disse inklusionskriterier tillader variation i informanternes alder, etnicitet og sociale baggrund, hvorfor både en segmenteret såvel som en sammensat fokusgruppe var mulig. Ud fra disse inklusionskriterier blev to informanter rekrutteret. Disse informanter var to kvinder i 40'erne, der begge er i et fast parforhold med en mand. Endvidere er de to informanter diagnosticeret med nedsat eller manglende seksuallyst. På denne måde kan specialets fokusgruppe efter vores vurdering siges at være sammensat.

Som beskrevet i afsnit 5.1.2.3 er små fokusgrupper at foretrække ved undersøgelsen af sensitive emner, eller hvis forskeren ønsker at undersøge, hvordan en specifik gruppe skaber mening om et fænomen. Da dette speciale netop er en undersøgelse af de diskurser, kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, anvender til at skabe mening om sensitive emner såsom seksualitet, sex og seksuallyst valgte vi at afgrænse os til maksimalt seks deltagere. Endeligt valgte vi at afholde blot én fokusgruppe, grundet specialets tidsramme.

Forinden kontakten til specialets informanter udarbejdede vi et informantopslag. Dette informantopslag fremgår af Bilag 2 og fungerede som specialets populær-intro. Heri beskrev vi, at vi er interesserede i at undersøge, hvordan kvinder forstår sex og seksualitet og hvordan denne forståelse kan relateres til deres oplevede

seksuallyst. Endvidere oplyste informantopslaget også, hvor og hvornår fokusgruppen ville blive afholdt. Vi valgte ligeledes at informere om, at fokusgruppen ville blive lydoptaget, at alle personlige data ville blive anonymiseret, behandlet fortroligt og efter transskription ville lydoptagelsen blive slettet. Endeligt kunne de mulige informanter læse i informantopslaget, at de som tak for deres deltagelse ville modtage et gavekort til Salling på 100 kr.

I forbindelse med dette speciale har vi haft et samarbejde med Sexologisk Center i Aalborg, hvor Sexologisk Center har stået for rekrutteringen af fokusgruppens informanter. Den måde, som Sexologisk Center har søgt at rekruttere informanter til specialets fokusgruppe på, har været todelt. Først og fremmest er kvinderne på ventelisten til at modtage behandling for nedsat eller manglende seksuallyst blevet kontaktet telefonisk med muligheden for at deltage i specialets fokusgruppe. I denne forbindelse var der dog ingen kvinder, der ønskede at deltage, hvorfor informantopslaget efterfølgende blev delt med de kvinder, som på det givne tidspunkt gik i behandling ved Sexologisk Center grundet nedsat eller manglende seksuallyst. Af denne grund har vi udelukkende haft kontakt med mulige informanter, hvis de har givet personalet ved Sexologisk Center deres samtykke til, at de måtte videregive deres kontaktinformationer til os. I denne forbindelse modtog vi kontaktinformationerne på tre kvinder i behandlingsforløb ved Sexologisk Center, som ønskede at deltage i fokusgruppen. Vi valgte at kontakte de mulige informanter telefonisk, hvor vi endnu engang gennemgik informantopslaget og de praktiske informationer. Efter informanterne havde bekræftet, at de stadig ønskede at deltage i fokusgruppen, lavede vi en personlig aftale med dem hver især angående, hvordan de ønskede at blive kontaktet fremadrettet. Dagen inden fokusgruppen sendte vi informanterne en påmindelse om fokusgruppens afholdelse på SMS.

5.1.3.2 Udarbejdelse af moderatorguide og afholdelse af fokusgruppen

På baggrund af specialets problemformulering valgte vi at opdele vores moderatorguide i tre emner: *Kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst*. Herefter valgte vi at opbygge spørgsmålene i de tre emner efter tragtmodellen, som blev belyst i afsnit 5.1.2.4. Ved hvert emne startede vi med en øvelse, hvor informanterne skulle skrive tre ord på tre post-its, som de forbandt med kvindens seksualitet, sex eller kvindens

seksuallyst. Vi udarbejdede disse øvelser på baggrund af artiklen af Elizabeth R. Peterson og Kevin A. Barron (2007), der omhandler, hvordan post-its kan anvendes til at fremme samtalen i fokusgruppen. Informanternes post-its blev herefter samlet på en tavle, som vi havde stående på bordet, hvorefter informanterne i samarbejde med moderatoren grupperede ordene og gav uddybende forklaringer på, hvorfor de havde valgt lige netop disse ord. Vi valgte at have tavlen stående på bordet frem for at anvende en tavle, der hang på væggen, for at afbalancere magtforholdet mellem moderatoren og informanterne. På denne måde søgte vi altså at skabe et tryktere samtalerum for informanterne.

Endvidere er emne to om sex udarbejdet på baggrund af studierne af Meston og Buss (2007) og Stephanie A. Sanders og June M. Reinisch (1999). Studiet af Meston og Buss (2007) undersøgte, hvorfor vi mennesker har sex, mens studiet af Sanders og Reinisch (1999) undersøgte, hvad vi kategoriserer som sex. Endeligt sluttede hvert emne med en række påstande relateret til det givne emne, som informanterne skulle forholde sig til. Vi valgte at inddrage disse påstande i moderatorguiden på baggrund af et studie fra 2014, hvor John K. Sakaluk, Leah M. Todd, Robin Milhausen, Nathan J. Lachowsky og the Undergraduate Research Group in Sexuality (URGiS) undersøgte hvilke *sexual scripts*, som heteroseksuelle mænd og kvinder anvender til at forstå sex, seksualitet og seksuallyst. Disse sexual scripts inspirerede os til at udarbejde nogle påstande om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. På denne måde endte vi hvert emne med lukkede og specifikke påstande om det pågældende emne, som informanterne skulle diskutere og erklære sig enige som uenige med.

Grundet vores samarbejde med Sexologisk Center blev fokusgruppen afholdt i et mødelokale ved Sexologisk Center. Vi anskuer Sexologisk Center som et emnerelevant sted, da fokusgruppens informanter, som belyst i afsnit 5.1.3.1, var i behandling ved Sexologisk Center, hvorfor kvinderne var vant til at snakke om seksualitet, sex og seksuallyst i det anvendte lokale. På denne måde søgte vi at skabe et rum, der var socialt genkendeligt for informanterne. Dette gjorde vi med henblik på at fremme en mere afslappet og tryk samtale mellem informanterne. Vi valgte at afsætte to timer til fokusgruppens afholdelse. Dog endte fokusgruppen med at vare cirka en time og 40 minutter, da én af informanterne ikke mødte op. Af denne grund forsøgte vi i de første 20 minutter af fokusgruppen at kontakte denne informant, dog uden held. Vi valgte herefter at gennemføre fokusgruppen med de to informanter, der var mødt op. Hvilken betydning dette havde for fokusgruppens afholdelse samt hvorfor vi valgte

at gennemføre fokusgruppen med blot to deltagere vil blive belyst yderligere i afsnit 8.1.4 og 8.1.5.

5.1.4 Transskribering af fokusgruppedata

Før forskeren kan bearbejde sine fokusgruppedata, bør vedkommende overskueliggøre disse data ved at transskribere lydoptagelsen. Halkier (2016) fremhæver i denne forbindelse, at transskriberingen uundgåeligt vil medføre en reduktion af data, da udskriften ikke *er* fokusgruppen, men derimod en tekstlig repræsentation af fokusgruppen (p. 72).

Endvidere argumenterer Halkier (2016) for, at forskeren ikke bør omskrive fokusgruppens talesprog til skriftsprog (p. 73). Af denne grund er det f.eks. vigtigt, at forskeren har noteret sig stemninger og kropssprog undervejs, som tilføres til transskriptionen sammen med f.eks. latter, suk eller positivt og negativt anerkendende lyde (Halkier, 2016, p. 72-74). Forskeren bør ligeledes markere i anonymiseret form, hvem der taler hvornår og al tale bør så vidt muligt skrives ned (Halkier, 2016, p. 73; Riley, Robson & Evans, 2021, p. 295). Hvis der er overlap i informanternes ytringer, skal alle passager medtages i transskriptionen. Ligeledes bør det fremhæves i transskriptionen, hvis en passage er uklar, hvis der holdes pause eller hvis informanten ikke færdiggør sin sætning (Halkier, 2016, p. 73f).

Endeligt fremhæver Halkier (2016), at transskriptionen af en fokusgruppe ikke bør være særligt detaljeret, medmindre forskeren ønsker at udarbejde en samtaleanalyse på baggrund af sine data (p. 73). I forbindelse med dette speciale ønsker vi at anvende vores fokusgruppedata til en foucauldiansk-informeret diskursanalyse (FiDA), hvilket vil blive belyst yderligere i afsnit 6. Ifølge Sarah Riley, Martine Robson og Adrienne Evans (2021) kan forskeren, der ønsker at anvende FiDA, med fordel transskribere ud fra simple og mindre detaljeorienterede transskriptionskonventioner (p. 295). Af denne grund er specialets fokusgruppe blevet transskriberet ud fra følgende transskriptionskonventioner baseret på Halkiers (2016) og Riley et al.'s (2021) anbefalinger:

Tabel 1 – Transskriptionskonventioner	
...	Kortere pause (< 3s)
[pause]	Længere pause (> 3s)

indsæt ord	Angiver anonymisering
<i>Kursiv</i>	Indikerer eftertryk på ord eller vendinger
<u>Understreget</u>	Indikerer stærkt eftertryk på ord eller vendinger
[indsæt ord eller sætning]	Overlap i tale
?indsæt ord eller sætning?	Angiver tvivl om udskriften
(-)	Angiver uklar passage
{indsæt udtryk}	Anvendes ved mundtlige udtryk, f.eks. {latter}, {hoster} etc.
(ja/nej)	Angiver hvorvidt ordlyden er positivt eller negativt anerkendende
;	Angiver afbrudt sætning efterfulgt af reformulering
;	Angiver afbrudt sætning efterfulgt af en ny sætning
“”	Angiver gengivet tale, f.eks. så sagde jeg “----”
>kommentar<	Angiver observatørens observationer

5.2 Kvalitetssikring af kvalitativ forskning

Ifølge Halkier (2016) bør forskeren ved brugen af fokusgrupper kvalitetssikre sin forskning ved at gøre sig overvejelser om *validitet*, *reliabilitet* og *generaliserbarhed* (p. 105). Dog søger vi ikke at generalisere med dette speciale, hvorfor vi på baggrund af Lene Tanggaard og Svend Brinkmanns (2015) anbefalinger finder det mere relevant at reflektere over specialets *genkendelighed* (p. 522). Selvom Halkier (2016) anvender begrebet “generaliserbarhed”, argumenterer hun dog også for, at den kvalitative forsker bør søge genkendelighed fremfor generaliserbarhed (p.110f). På denne måde anvender Halkier (2016) efter vores vurdering begreberne synonymt, hvorfor vi har valgt at anvende Halkiers (2016) anbefalinger med den modificering, at vi anvender begrebet “genkendelighed” fremfor ”generaliserbarhed”. Dette valg skyldes, at Halkier (2016) specifikt belyser kvalitetssikring af kvalitativ forskning i forbindelse med anvendelsen af fokusgrupper. Af denne grund vil der i det følgende afsnit blive redegjort for, hvordan den kvalitative forsker sikrer sin undersøgelses validitet, reliabilitet og genkendelighed. I denne forbindelse vil det ligeledes blive belyst, hvordan vi har haft disse kriterier for øje i forbindelse med dette speciales fokusgruppe.

5.2.1 Validitet og reliabilitet

Ifølge Halkier (2016) afhænger forståelsen af validiteten og reliabilitet af forskerens videnskabsteoretiske ståsted (p. 106f). Inden for den socialkonstruktivistiske videnskabsteori forstås validitet som en tilstrækkelig sammenhæng mellem det, som forskeren undersøger, og de teoretiske og metodiske begreber og strategier, som forskeren anvender i sin undersøgelse (Halkier, 2016, p. 107).

Ud fra den socialkonstruktivistiske forståelse af validitet kan en metodisk diskussion som denne bidrage positivt til en undersøgelses validitet. Dette skyldes, at den metodiske diskussion i afsnit 8 kan betragtes som en måde, hvorpå vi som forskere reflekterer og argumenterer for valg af teori og metode. Udover specialets metodiske diskussion har vi ligeledes søgt at tilføre specialet gennemsigtighed ved systematisk at fremhæve overvejelserne bag vores metodiske valg samt anvendelsen af teori og metode. Ét eksempel herpå kunne være afsnit 5.1.2, hvor udvælgelsen af informanter samt planlægningen og afholdelsen af fokusgruppen belyses. Dette er i vores optik med til at højne specialets validitet, da afsnit 5.1.2 demonstrerer, hvilke refleksioner vi har gjort os i forbindelse med design og eksekvering af specialets fokusgruppe.

Inden for den socialkonstruktivistiske videnskabsteori henviser reliabilitet derimod til, at forskeren skal udvise en tilstrækkelig grad af håndværksmæssig kvalitet i forbindelse med indsamling og analyse af data. Med andre ord er det altså vigtigt, at forskeren konstant forholder sig systematisk og reflekteret under dataindsamlingen og analysen af disse data for at højne undersøgelsens reliabilitet (Halkier, 2016, p. 107). Ifølge Halkier (2016) er det ligeledes vigtigt for en undersøgelses reliabilitet, at forskeren gør sig overvejelser om, hvorvidt transskriptionen er fyldestgørende og systematisk kodet. Det er desuden vigtigt, at forskeren forholder sig kritisk til sine egne antagelser og fortolkninger i forbindelse med bearbejdelsen af fokusgruppedataene (p. 109).

For at højne dette speciales reliabilitet har vi bl.a. søgt at udarbejde fokusgruppens moderatorguide på baggrund af relevant litteratur, som det belyses i afsnit 5.1.3.2. I vores optik bidrager dette til at højne den håndværksmæssige kvalitet og dermed også specialets reliabilitet. Endvidere har vi valgt at afprøve vores moderatorguide i form af en øvefokusgruppe inden den endelige afholdelse af specialets

fokusgruppe. Dette er i vores optik ligeledes med til at højne den håndværksmæssige kvalitet, da vi på baggrund af øvefokusgruppen havde mulighed for at hente erfaring. På denne måde kunne vi vurdere på baggrund af erfaring, hvad der fungerede godt og hvad der burde revideres, inden specialets egentlige fokusgruppe skulle afholdes.

Endeligt har vi i forbindelse med analysen haft en systematisk og reflekterende tilgang til dataene ved at følge FiDA's analytiske faser. I denne forbindelse har vi ligeledes valgt at gennemlæse og gennemlytte transskriptionen på skift. Dette har vi først og fremmest gjort for at blive bekendte med vores data og for at sikre, at transskriptionen er fyldestgørende. Det har vi gjort ved at anvende relevante konventioner, at tjekke, at alt tale i lydoptagelsen er blevet transskriberet og at kode transskriptionen systematisk iht. FiDA's analytiske retningslinjer. Ligeledes har vi søgt at være aktivt reflekterende i analysen ved gentagne gange at tilgå transskriptionen ud fra FiDA's fire analytiske spørgsmål. I denne forbindelse har vi ligeledes været opmærksomme på at stille os kritiske over for vores fund og reflektere over, hvordan vores egne diskurser og forforståelser om emnerne muligvis har haft indflydelse på de identificerede diskurser i transskriptionen.

Endvidere bør forskeren ifølge Halkier (2016) gøre sig en række overvejelser vedrørende validitet og reliabilitet i anvendelsen af fokusgrupper (p. 108). For at højne fokusgruppeundersøgelsens validitet bør forskeren først og fremmest udarbejde et systematisk metodologisk design, der tager udgangspunkt i undersøgelsens problemformulering og teoretiske forståelsesramme. I denne forbindelse er det vigtigt, at forskeren reflekterer over, hvorvidt fokusgrupper er en valid metode til at indsamle data. Vores refleksioner om netop dette er belyst i afsnit 5.1.1. Endvidere påpeger Halkier (2016) ligeledes, at forskeren aktivt bør reflektere over, hvorvidt moderatorguidens spørgsmål er udformet i et socialt genkendeligt sprog (p. 106), hvilket vil blive yderligere belyst i afsnit 8.1.1.

Endvidere bør forskeren overveje, hvilken status fokusgruppedataene bør tillægges. Ifølge Halkier (2016) er dette en vigtig overvejelse, da forskerens måde at identificere og påtale mønstre i fokusgruppedataene ofte ændrer sig alt efter, om dataene anskues som en naturlig social interaktion eller en socialt genkendelig interaktion (p. 108). I dette speciales analyse anskuer vi primært fokusgruppedataene som en socialt genkendelig interaktion. Dette skyldes, at en fokusgruppe ved brugen af FiDA anskues som en social situation, hvor samfundsmæssige diskurser udtrykkes

(Riley et al., 2021, p. 294). Som nævnt i afsnit 6.1 er det i denne forbindelse dog vigtigt at være opmærksom på, at nogle af diskurserne i fokusgruppen muligvis også er konstrueret på baggrund af selve interviewsituationen. Af denne grund kan fokusgruppedataene i vores optik ikke anskues som en egentlig naturlig social interaktion.

Endeligt er det vigtigt for undersøgelsens validitet, at forskeren reflekterer over antallet af fokusgrupper, antallet af deltagere, inklusionskriterier for at deltage samt hvordan fokusgruppen skal foregå i praksis. I forbindelse med sidstnævnte overvejelse er refleksioner om moderatorguide, hjælpemidler, strukturering og facilitering af fokusgruppen særligt vigtigt (Halkier, 2016, p. 108f). Vores refleksioner om netop disse validitetskriterier blev belyst i afsnit 5.1.3.2. Vi har valgt at skrive et særskilt afsnit, hvor disse overvejelser belyses, for at sikre gennemsigtighed om specialets undersøgelse. I vores optik kan udarbejdelsen af et sådan afsnit anskues som et positivt bidrag til specialets validitet, da læseren derved har adgang til den proces, der ligger bag undersøgelsens metodologisk design.

For at højne fokusgruppeundersøgelsens reliabilitet bør forskeren derimod ikke kun gøre sig overvejelser om selve afholdelsen af fokusgruppen men også det videre analytiske arbejde med fokusgruppedataene. I denne forbindelse er det ifølge Halkier (2016) vigtigt, at forskeren bl.a. reflekterer over, hvordan der skabes et passende socialt rum og hvorvidt, at forskeren er lyttende og stiller tilstrækkeligt med fortolkende spørgsmål (p. 109). I forbindelse med dette speciale har vi som tidligere nævnt valgt at afholde en øvefokusgruppe inden afholdelsen af specialets egentlige fokusgruppe. På denne måde havde vi mulighed for både at reflektere over, hvorvidt vi som moderator og observatør var tilstrækkeligt lyttende men også, hvorvidt moderatoren stillede for få eller for mange opklarende og fortolkende spørgsmål. Endvidere bidrog øvefokusgruppen også til, at observatøren kunne reflektere over sin måde at tage noter på, så disse var meningsfulde for det videre analytiske arbejde. På baggrund af disse refleksioner oplevede vi, at vi hver især var bedre klædt på til vores roller, da den endelige fokusgruppe skulle afholdes. Dette bidrog i vores optik til, at den håndværksmæssige kvalitet og dermed også specialets reliabilitet blev forøget. Endvidere har vi i forbindelse med udarbejdelsen af fokusgruppens moderatorguide haft løbende sparring med vores specialevejleder for at sikre kvaliteten af de udformede spørgsmål, påstande og øvelser.

Endeligt har vi grundet specialets sensitive og sårbare emne været særligt opmærksomme på at italesætte over for informanterne, at det er naturligt, såfremt svære følelser pludselig ville opstå i forbindelse med fokusgruppens diskussioner. I denne forbindelse italesatte vi ligeledes, hvordan informanterne altid kunne trække sig fra gruppen uden at påtale hvorfor. Dette er bl.a. en af måderne hvorpå, vi i vores briefing søgte at skabe et trygt socialt rum for informanterne. På samme måde søgte vi at bekræfte dette trygge sociale rum i debriefingen ved både at spørge ind til informanternes oplevelse af at deltage i fokusgruppen.

5.2.2 Genkendelighed

Ifølge Halkier (2016) henviser genkendelighed inden for kvalitativ forskning til, i hvilken grad de identificerede mønstre i de indsamlede data kan anskues at være teoretisk, analytisk og socialt genkendelige i relation til teoretiske begreber, eksisterende forskning samt informanternes kontekst (p. 110f). Eftersom informanterne i en fokusgruppe er baseret på en selektiv udvælgelse, er det altså ikke muligt at generalisere på baggrund af f.eks. en sandsynlighedssampling (Halkier, 2016, p. 110). Endvidere fremhæver Halkier (2016), at forskeren ligeledes bør vurdere, hvorvidt der er opnået en tilstrækkelig grad af mætning, som blev belyst i afsnit 5.1.2.3 (p. 111).

Som beskrevet i afsnit 5.1.3.1 er der i forbindelse med dette speciale blevet afholdt én fokusgruppe med to informanter. Af denne grund er det i vores optik ikke muligt at argumentere for, at specialets undersøgelse har opnået en tilstrækkelig grad af mætning. Dog anskuer vi de identificerede mønstre i specialets fokusgruppedata til at være tilstrækkeligt genkendelige. Dette skyldes eksempelvis, at informanternes diskurser efter vores vurdering er genkendelige i relation til tidligere forskning, der undersøger, hvordan kvinder forstår sex, seksualitet og seksuallyst (Carroll, Volk & Hyde, 1985; Dawson & Chivers, 2014; Gavey, McPhillips & Braun, 1999; Lavie-Ajayi & Joffe, 2009; Sanders & Reinisch, 1999). På trods af denne genkendelighed er det dog ikke vores hensigt at anvende specialets fokusgruppedata til at antage noget generelt om, hvordan kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, forstår seksualitet, sex og seksuallyst. Dette skyldes særligt specialets lave grad af mætning. Af denne grund søger vi altså ikke i dette speciale at generalisere men derimod at demonstere, netop de informanter, som var en del af vores undersøgelse, skaber mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst.

5.3 Etik i kvalitativ forskning

Kvalitativ forskning er en værdiladet social praksis, hvorfor etiske problemstillinger og etiske potentialer oftest vil opstå (Brinkmann, 2010, p. 429). Dette skyldes, at kvalitativ forskning oftest anvendes til at undersøge private og sensitive aspekter af et menneskes liv, hvorefter undersøgelsens fund placeres i en offentlig kontekst. Ifølge Svend Brinkmann (2010) vil netop denne overgang fra den private til den offentlige sfære oftest medføre vanskelige etiske spørgsmål, som forskeren er nødsaget til at forholde sig til (p. 429).

Trods de etiske udfordringer der kan opstå ved placeringen af subjektive ytringer i en offentlig kontekst, er det ifølge Brinkmann (2010) også vigtigt at anerkende de etiske potentialer, som kvalitativ forskning ligeledes kan medføre (p. 429). Et eksempel herpå kunne være at give marginaliserede eller negligerede grupper og fænomener plads i det offentlige rum. Med andre ord bør kvalitativ forskning altså anskues som en forskningsmetode, der bygger på et komplekst forhold mellem etiske problemstillinger og potentialer (Brinkmann, 2010, p. 429).

På baggrund af ovenstående forståelse af etik i kvalitativ forskning, vil der i det følgende afsnit blive belyst, hvilke etiske overvejelser vi har gjort os i forbindelse med specialets fokusgruppe. I denne forbindelse vil det blive belyst hvilke etiske problemstillinger og etiske potentialer, der særligt gør sig gældende ved fokusgrupper. Heri er der desuden indbefattet en refleksion over, hvilke etiske overvejelser, vi har gjort os i forbindelse med fokusgruppens sensitive emne. Endeligt vil det blive belyst hvilke etiske overvejelser, vi har gjort os i forhold til vores roller som forskere.

5.3.1 Etiske overvejelser i forbindelse med fokusgrupper

Fokusgrupper kan medføre etiske overvejelser, som ikke nødvendigvis gør sig gældende på samme måde eller i samme omfang som ved individuelle interviews. Ifølge Julius Sim og Jackie Waterfield (2019) er der særligt tre etiske aspekter ved fokusgrupper, som adskiller sig fra individuelle interviews: *Samtykke, fortrolighed og anonymitet* og *risiko for skade* (p. 3003).

5.3.1.1 Samtykke

Samtykke er en central etisk overvejelse i forbindelse med al kvalitativ forskning. Dog

er informantens samtykke særligt vigtigt i forbindelse med fokusgrupper, da vedkommende ikke kun skal dele private og intime tanker og holdninger med forskeren, men derimod også med fokusgruppens resterende informanter (Sim & Waterfield, 2019, p. 3004). Generelt kan det for forskeren være vanskeligt at beskrive helt detaljeret, hvilke emner der vil blive udforsket, da kvalitativ forskning oftest baserer sit design på de temaer og emner, der opstår løbende i samtalen. Særligt vanskeligt er det i forbindelse med fokusgrupper, da diskussionen oftest vil ske på baggrund af informanternes holdninger og personlige fortællinger. Med andre ord kan den enkelte informant altså ikke lede samtalen i en anden retning ved emner, som de ikke har lyst til at tale om, på samme måde som i individuelle interviews (Sim & Waterfield, 2019, p. 3005). Af denne grund er det i en fokusgruppe yderst vigtigt, at informanterne bliver informeret om og giver samtykke til, at alle i fokusgruppen har lige ret til at udtrykke sin holdning eller trække sig fra diskussionen (Sim & Waterfield, 2019, p. 3006). Af denne grund valgte vi i briefingen at understrege, hvordan det var informanternes oplevelser og forståelser der var vigtige for os, hvorfor der ingen rigtige eller forkerte svar var. Derudover var vi i briefingen også eksplicite omkring, at informanterne selv bestemte, hvor meget eller hvor lidt de havde lyst til at dele og at det var okay, såfremt de ikke havde lyst til at svare på et spørgsmål.

Et andet aspekt af samtykke i kvalitativ forskning er, at informanten normalvis har retten til at trække sit samtykke tilbage. Ifølge Sim og Waterfield (2019) er det vigtigt, at forskeren har dette aspekt af samtykke for øje, da det i en fokusgruppe kan være vanskeligt at trække sit samtykke tilbage i praksis (p. 3007). I denne forbindelse giver Sim og Waterfield (2019) et eksempel på, hvordan det for den enkelte informant kan virke grænseoverskridende at skulle forlade fokusgruppen før tid (p. 3006). Dette skyldes, at informanten i andre sociale kontekster oftest ville føle sig nødsaget til at give en forklaring på, hvorfor de går tidligt. Af denne grund kan det være vanskeligt at trække sig fra fokusgruppen, hvor informanten i realiteten ikke er forpligtet til at begrunde, hvorfor de ønsker at trække deres samtykke tilbage (Sim & Waterfield, 2019, p. 3006).

Endeligt kan det være svært for forskeren at fjerne enkelte informanternes udtalelser fra transskriptionen, da dette vil umuliggøre en analyse grundet dekonstruktion af fokusgruppens samtale. Af denne grund bør forskeren indbefatte i samtykkeerklæringen, at samtykke til analytisk behandling af data ikke kan trækkes tilbage, men derimod vil citationer af den enkeltes udtalelser blive udeladt i analysen (Sim &

Waterfield, 2019, p. 3007). Af denne grund valgte vi i samtykkeerklæringen at indtage et afsnit, hvori informanterne skulle give deres samtykke til, at det udelukkende er citationer af udtalelser, som udelades i analysen, såfremt samtykke ønskes annulleret (Bilag 3, p. 2).

5.3.1.2 Fortrolighed og anonymitet

Fortrolighed og anonymitet er ligeledes centrale etiske overvejelser i forbindelse med kvalitativ forskning. Særligt i forbindelse med fokusgrupper, der undersøger sensitive emner, er det relevant, at forskeren reflekterer over, hvordan informationer om informanten behandles fortroligt og at informanterne anonymiseres. Dette skyldes, at fortroligheden i en sådan fokusgruppe ikke kun bør være til stede mellem forskeren og den enkelte informant men også informanterne imellem (Sim & Waterfield, 2019, p. 3008f). I denne forbindelse skelner Martin Tolich ifølge Sim og Waterfield (2019) mellem ekstern fortrolighed og intern fortrolighed (p. 3009).

Ekstern fortrolighed referer til risikoen for, at forskeren videreformidler ikke-anonymiseret information om informanterne f.eks. gennem citater i den deskriptive analyse. Intern fortrolighed referer til risikoen for, at informanterne afslører information om hinanden enten under eller efter fokusgruppen. For at sikre den interne fortrolighed kan det derfor være en fordel, at informanterne ikke kender hinanden i forvejen. På denne måde undgår forskeren, at informanterne udtaler sig på hinandens vegne (Sim & Waterfield, 2019, p. 3009). Trods en underskrevet samtykkeerklæring hvori det fremgår, at informanten ikke har ret til at videreformidle informationer fra fokusgruppen, har forskeren begrænset kontrol over, hvorvidt dette bliver overholdt. Fokusgruppens interne fortrolighed afhænger derfor ligeledes af informanternes tillid til hinanden om at bevare gruppens anonymitet (Sim & Waterfield, 2019, p. 3009). Informanterne havde forudgående kendskab til både hinanden og moderatoren, hvilket vil blive belyst yderligere i afsnit 8.1.3. Af denne grund lagde vi særligt vægt på at understrege den interne fortrolighed i både briefing og debriefing af fokusgruppen. Endvidere har vi bl.a. søgt at sikre den eksterne fortrolighed ved at anonymisere navne, alder, beskæftigelse og relationer i transskriptionen.

Endeligt har moderatoren en afgørende rolle i forbindelse med fokusgruppens fortrolighed og anonymitet. Fokusgruppens moderator bør hele tiden have overblik over informanternes indbyrdes dialog og interaktion, da dette skaber de bedst

mulige forudsætninger for, at moderatoren kan lede samtalen på vej. På denne måde minimeres risikoen for, at informanterne f.eks. deler flere informationer end de er komfortable med, og af den grund muligvis ønsker at trække deres samtykke tilbage (Sim & Waterfield, 2019, p. 3010). For at sikre os dette overblik valgte vi at have både en observatør og en moderator til at facilitere fokusgruppen. På denne måde kunne moderatoren fokusere på at lede samtalen på vej, mens observatøren kunne observere informanternes indbyrdes dialog og interaktion.

5.3.1.3 Risiko for skade

Det kan være et sårbart miljø for informanterne at skulle indgå i en fokusgruppe. I en fokusgruppe er der ikke den samme relationelle intimitet til stede, som der eksempelvis er mellem en forsker og en informant ved individuelle interviews. Det kan medvirke, at den enkelte informant muligvis føler sig presset til at skulle konformere til de øvrige informanternes ytringer. Endvidere øger det sårbare miljø risikoen for, at informanterne pådrages social eller psykologisk skade ved at være med i fokusgruppen, hvorfor det netop er vigtigt, at forskeren har dette for øje (Sim & Waterfield, 2019, p. 3011).

Ifølge Sim og Waterfield (2019) er det særligt vigtigt, at forskeren gør sig etiske overvejelser i forhold til denne risiko, hvis fokusgruppen undersøger sensitive emner såsom sex og seksuel adfærd (p. 3011). Dét, at skulle tale med fremmede om sensitive emner, kan for nogle medføre utilpashed og forlegenhed. Det er derfor vigtigt, at fokusgruppens hensigt er tydelig, så informanten kan gøre sig tanker om, hvilke følelser vedkommende kan forvente at opleve. Endvidere er det vigtigt, at forskeren er gennemsigtig om, at fokusgruppens formål udelukkende er at afdække og undersøge et eller flere temaer. Denne gennemsigtighed skal sikre, at informanten ikke fejlagtigt tror, at fokusgruppen søger at løse en fælles problemstilling. En sådan misforståelse kan medføre, at informanten bliver skuffet over sin deltagelse eller forlegen over at have fejlfortolket fokusgruppens formål (Sim & Waterfield, 2019, p. 3011). Af denne grund valgte vi under fokusgruppens briefing at italesætte over for informanterne, hvordan det er naturligt, at svære følelser kan opstå undervejs grundet fokusgruppens sensitive emne, hvorfor de altid måtte trække sig så, fremt det blev for meget.

Endeligt påpeger Sim og Waterfield (2019), at en fokusgruppe ligeledes kan have en gavnlig effekt frem for skadende, såfremt informanterne føler, at fokusgruppen er et trygt og støttende miljø, hvor de frit kan udtrykke deres følelser (p. 3012).

For at fremme fokusgruppens gavnlige effekt, fremhæver Sim og Waterfield (2019) to måder, hvorpå moderatoren kan modvirke, at informanterne oplever ubehag i diskussionen af sensitive emner (p. 3012).

Først og fremmest kan moderatoren inden fokusgruppens start afgrænse, hvilke emner, der tilskyndes at tale om, og hvilke emner, der ekskluderes fra samtalen. Dette kan dog være vanskeligt, da ekskluderingen af bestemte emner oftest vil resultere i, at fokusgruppens formål forstyrres. Endvidere kan nogle informanter opleve at føle sig fremmedgjorte fra gruppen, hvis dele af deres personlige historie ikke må berøres. Et eksempel herpå kunne være, hvis seksuelle krænkelser ekskluderes fra samtalen om seksualitet. Af denne grund henviser Sim og Waterfield (2019) i stedet til, at moderatoren ved sensitive emner reflekterer over måder, hvorpå diskussionen kan ledes i en anden retning, såfremt en eller flere af informanterne udviser tegn på ubehag (p. 3012). På baggrund af disse anbefalinger valgte vi i briefinggen at oplyse informanterne om, at fokusgruppen ville berøre tre forskellige emner: *Kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst*.

Med henblik på at minimere risikoen for social eller psykologisk skade bør moderatoren reagere omgående, hvis diskussionen bidrager til ubehag blandt informanterne (Sim & Waterfield, 2019, p. 3012). Det kan dog være vanskeligt for moderatoren at vurdere, hvornår en eventuel indskriden er rettidig, da informanterne muligvis ikke ønsker at vise deres ubehag til de øvrige informanter. Ligeledes har moderatoren ikke på samme måde mulighed for at rette fokus på hver enkel informant som ved individuelle interviews (Sim & Waterfield, 2019, p. 3013). Af denne grund anbefaler Mickey W. Smith (1995), at fokusgruppen faciliteres af både en moderator og en observatør, hvilket vi i dette speciale derfor valgte at gøre (p. 484).

Endeligt argumenterer Sim og Waterfield (2019) for vigtigheden af briefing og debriefing for at mindske risikoen for skade (p. 3017f). Som en del af briefinggen bør forskeren skitsere nogle "spilleregler", hvor bl.a. informanternes interne fortrolighed og eventuelle ekskluderede emner fremhæves. I samme medgang kan forskeren med fordel italesætte, at fokusgruppen ikke er løsningsorienteret men undersøgende (Sim & Waterfield, 2019, p. 3016). I debriefingen bør forskeren på baggrund af diskussionen endnu engang skitsere vigtigheden af, at fortroligheden og anonymiteten overholdes. Derfor oplyste vi informanterne om den interne fortrolighed i både briefinggen og debriefingen.

Ligeledes bør forskeren benytte debriefingen til at italesætte de eventuelle sensitive eller svære snakke, der har været i fokusgruppen. I denne forbindelse bør informanterne få tid til at udtrykke eventuelle følelser omkring eller reaktioner på de emner, der er blevet berørt. Dette kan gøres ved en fælles opsamling eller ved at blive i lokalet efter fokusgruppens opbrud og derved give informanterne mulighed for at henvende sig, hvis der er noget, de ønsker at adressere uden for fokusgruppen (Sim & Waterfield, 2019, p. 3017). I denne forbindelse valgte vi at afslutte fokusgruppen med en fællesopsamling. Dette valg skyldes bl.a. en ændring i tidsplanen, hvilket vil blive belyst yderligere i afsnit 8.1.5.

6. Foucauldiansk-informeret diskursanalyse

I det følgende afsnit vil den foucauldiansk-informeret diskursanalyse blive redegjort for. Indledningsvis følger en introduktion af analysemetodens hovedpunkter, hvori analysemetodens historiske kontekst ligeledes vil blive belyst. Dernæst vil analysemetodens to indledende faser blive beskrevet, hvorefter der følger en redegørelse af FiDA's fire analytiske spørgsmål. Endvidere vil analysens afsluttende fase blive belyst. Endeligt vil det blive redegjort, hvordan man som forsker kan kvalitetssikre sin anvendelse af FiDA.

6.1 Analysemetodens hovedpunkter

Den foucauldiansk-informeret diskursanalyse er, som navnet også indikerer, udviklet på baggrund af filosof og historiker Michel Foucaults ideer (Riley et al., 2021, p. 285). Analysemetoden blev udviklet af diskursanalytikere i Storbritannien i 1980'erne med argumentet om, at sproget er konstruerende, hvorfor psykologien bør undersøge de "sandheder", der konstrueres i sproget samt hvordan disse "sandheder" er determinerende for den måde, hvorpå individet skaber mening om sig selv og andre (Riley et al., 2021, p. 289).

Med andre ord kaldes FiDA også den postrukturalistiske diskursanalyse og anvendes til at analysere den måde, hvorpå individer skaber mening om fænomener, sig selv og andre (Riley et al., 2021, p. 285:289:294). Derfor finder vi det relevant at anvende FiDA, da vi iht. problemformuleringen netop ønsker at undersøge, hvordan kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, forstår kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Gennem FiDA søges det derfor at undersøge, hvilke ideer og forståelser individets meningsskabelse bygger på og hvordan disse ideer og forståelser forekommer "tænkelige" for individet i den givne situation (Riley et al., 2021, p. 285).

Endvidere søger FiDA at undersøge, hvilke konsekvenser, som individets specifikke måde at tænke på, medfører i forhold til individets mulighed for at tale, tænke, føle og handle. Derved er FiDA oprindeligt udarbejdet til at undersøge individers identitetsskabelse (Riley et al., 2021, p. 285). Iht. specialets problemformulering er vi dog ikke interesserede i at undersøge, hvordan kvindernes forståelse af kvindens

seksualitet, sex og kvindens seksuallyst har betydning for kvindernes identitetskabelse. Derimod ønsker vi at undersøge, hvordan disse forståelser relaterer sig til kvindens nedsatte eller manglende seksuallyst, hvorfor vi finder det mere relevant at fokusere på subjektet frem for identitet.

Ligeledes afviser flere foucauldiansk-informerede forskere anvendelsen af begrebet "identitet", da dette begreb hentyder til, at det er muligt at lokalisere et statisk selv i individet. I denne forbindelse fremhæver Riley et al. (2021), hvordan disse forskere hellere søger at decentrere subjektet, ved f.eks. at undersøge, hvordan subjektet forstår sig selv på baggrund af de tilgængelige diskurser (p. 289). Med andre ord argumenterer disse foucauldiansk-informerede forskere for, at begrebet "subjekt" bedre konceptualiserer den foucauldianske forståelse af selvet som værende flydende og modstridende (Riley et al., 2021, p. 289). Den foucauldianske forståelse af forholdet mellem diskurs og subjekt vil blive beskrevet yderligere i afsnit 7.3.

FiDA søger ikke at klassificere diskurser som rigtige eller forkerte, men søger derimod at undersøge hvilke muligheder og begrænsninger, som diskursen konstruerer (Riley et al., 2021, p. 293). Endvidere fremhæver Riley et al. (2021) fokusgrupper som en gunstig metode til at indsamle data i forbindelse med FiDA, da fokusgruppen ansues som en social situation, hvor samfundsmæssige diskurser udtrykkes (p. 294). Med andre ord får forskeren med f.eks. en fokusgruppe adgang til de diskurser, som informanterne anvender til at skabe mening. Ifølge Riley et al. (2021) er det dog i forbindelse med FiDA også vigtigt, at forskeren i den analytiske fase er opmærksom på, at nogle af diskurserne muligvis også er konstrueret på baggrund af situationen (p. 294). Med andre ord konstrueres diskurser givetvis også, når informanten søger at besvare specifikke spørgsmål stillet af en specifik forsker i en specifikt defineret situation (Riley et al., 2021, p. 294).

Ifølge Riley et al. (2021) findes der ikke én universel måde at anvende FiDA på (p. 292). Det essentielle ved FiDA er blot, at forskeren udforsker den måde, hvorpå individet taler om sig selv, andre og det fænomen, der ønskes belyst. I denne forbindelse er det ligeledes vigtigt at udforske, hvordan der i samtalen konstrueres en specifik virkelighed på baggrund af de diskurser, som individet anvender til at skabe mening (Riley et al., 2021, p. 291f). For at udforske dette forekommer der fire analytiske spørgsmål i FiDA, som forskeren kan anvende som en retningslinje i sin analyse. Spørgsmålene og deres funktion vil blive belyst yderligere i afsnit 6.3.

6.2 De to indledende faser

Ifølge Riley et al. (2021) skal forskeren i første analytiske fase af FiDA transskribere sine lydoptagelser med henblik på at blive bekendt med dataene (p. 296). Herefter bør forskeren læse og genlæse transskriptionen flere gange for at danne sig en grundlæggende forståelse af transskriptionens indhold og tone. I denne forbindelse kan forskeren med fordel tilføje noter til transskriptionens indhold (Riley et al., 2021, p. 296).

Den næste analytiske fase består af en form for tematisk analyse, hvor forskeren i transskriptionens venstre margin noterer korte beskrivelser af de temaer, som diskuteres. Disse beskrivelser er oftest kun et eller to ord. I samme medgang bør forskeren ligeledes notere, hver gang selve forskningsemnet bliver belyst, hvilket i dette speciale er kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. I denne forbindelse fremhæver Riley et al. (2021) dog vigtigheden af, at forskeren fortsat forholder sig åben, og ikke bliver blind over for andre emner, der muligvis også kunne være interessante for undersøgelsen (p. 296).

Ifølge Riley et al. (2021) bør forskeren i denne fase også fremhæve passager i transskriptionen, hvor informanten problematiserer eksempelvis følelser, ytringer, holdninger eller handlinger (p. 296). I forbindelse med dette speciale har vi valgt at fremhæve disse passager ved at markere dem med gul i transskriptionen (Bilag 1). Dette bør ske på baggrund af Foucaults forståelse af problematisering, som er beskrevet yderligere i afsnit 7.4. Ifølge Riley et al. (2021) er det muligt både at identificere problematisering eksplicit i informantens ytringer og implicit i informantens retorik (p. 296). Dette fokus på problematisering i FiDA har medvirket til, at vi har vurderet denne analysemetode som relevant i forbindelse med dette speciale. Dette skyldes, at vi netop er interesserede i at undersøge, hvordan kvinder, hvis seksuallyst er blevet problematiseret af både dem selv men også af samfundets bredere diskurser, forstår kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst.

Endeligt bør forskeren i denne fase gennemgå sine noter med henblik på at identificere forskellige ord, der dækker over lignende temaer og herefter samle disse under én overordnet beskrivelse (Riley et al., 2021, p. 296).

6.3 De fire analytiske spørgsmål

Som tidligere nævnt bør forskeren i forbindelse med FiDA anvende fire analytiske

spørgsmål med henblik på udforske den virkelighed, der konstrueres i samtalen samt den måde, hvorpå individet skaber mening om sig selv, andre og det undersøgte fænomen. Ved at tænke de fire analytiske spørgsmål ind i transskriptionen, hvor specifikke diskurser er blevet identificeret, har forskeren ifølge Riley et al. (2021) mulighed for at gøre analysen mere dybdegående i denne fase (p. 296). De fire analytiske spørgsmål vil derfor blive yderligere belyst i de fire følgende afsnit.

6.3.1 Hvad konstrueres?

Det første analytiske spørgsmål i FiDA lyder: *“Hvad bliver konstrueret i denne samtale?”* (Riley et al., 2021, p. 296). I denne forbindelse anvendes transskriptionens højre margin til at give en mere detaljeret beskrivelse af de temaer, som forskeren tidligere i processen noterede i venstre margin. Med andre ord anvendes det første analytiske spørgsmål altså til transformere temaerne i venstre margin til en beskrivelse af samtaleens diskurser i højre margin (Riley et al., 2021, p. 297). I denne forbindelse vil forskeren oftest opleve, at nogle diskurser relaterer sig direkte til forskningsspørgsmålet eller blot er mere fremherskende end andre diskurser. Netop disse diskurser er interessante for forskeren, der arbejder ud fra FiDA (Riley et al., 2021, p. 297). Når forskeren har identificeret og udvalgt diskurser, bør vedkommende indsamle alle de passager i transskriptionen, der relaterer sig til den enkelte diskurs. Disse uddrag bør indsamles med henblik på at undersøge, hvordan informanterne producerer deres fortællinger, hvilket leder op til FiDA's andet analytiske spørgsmål (Riley et al., 2021, p. 297).

6.3.2 Hvordan konstrueres det?

Det andet analytiske spørgsmål lyder: *“Hvordan bliver det sagt?”* (Riley et al., 2021, p. 297). Med dette spørgsmål undersøges præcis hvilke ord og vendinger, som den enkelte informant anvender i sine fortællinger. Dette sker med henblik på at undersøge, hvordan sproget kan anvendes af individet til at influere andre. Riley et al. (2021) fremhæver i denne forbindelse, hvordan informanten f.eks. ved brug af eftertryk på specifikke ord kan fremhæve vigtigheden af det, der bliver sagt (p. 297).

6.3.3 Hvem tales der om?

Det tredje analytiske spørgsmål i FiDA lyder: *“Hvem bliver der talt om?”* (Riley et al.,

2021, p. 297). Ved at undersøge hvem samtalen omhandler, har forskeren mulighed for at identificere subjektpositioner i informantens fortællinger. De identificerede subjektpositioner afspejler ikke kun, hvordan informanten positionerer sig selv men også andre. Ifølge Riley et al. (2021) er det interessante for forskeren i denne sammenhæng at undersøge, hvilke normer, der ligger implicit i informantens konstruktion af subjektpositioner, samt hvordan disse positioneringer har konsekvenser for, hvad den enkelte kan sige, tænke, føle og gøre (p. 298). Endeligt fremhæver Riley et al. (2021), at forskeren i denne forbindelse også bør være opmærksom på den måde, hvorpå informanten eventuelt taler om det at arbejde mentalt som fysisk med sig selv, da dette ligeledes kan være en måde at positionere sig selv på (p. 298). I denne forbindelse anvender Riley et al. (2021) et eksempel om en hjertepatient, der søger at positionere sig som en “god patient” ved at fremhæve sin træningsrutine (p. 298).

6.3.4 Hvorfor tales der om netop dette?

Fjerde og sidste analytiske spørgsmål i FiDA lyder: “*Hvorfor ville de sige netop dette med hensyn til de tilgængelige common sense ideer og forståelser?*” (Riley et al., 2021, p. 297). Ifølge Riley et al. (2021) er individets ideer og forståelser, som opfattes som common sense, oftest knyttet til bredere diskurser såsom politiske, økonomiske eller institutionelle diskurser (p. 298). Ifølge Sarah Riley og Sally Wiggins (2019) bør forskeren med henblik på at identificere disse bredere diskurser, ligeledes spørge sig selv, hvilke institutioner eller personer med specifik ekspertviden, der producerer og cirkulerer de ideer og forståelser, som individet baserer sin meningsskabelse på (p. 238). Med andre ord anvendes det fjerde analytiske spørgsmål altså til at undersøge, hvilke bredere diskurser, der konstruerer samtaleens rationalitet (Riley et al., 2021, p. 298).

Grundet specialets diagnostiske inklusionskriterium er dette aspekt af FiDA ligeledes relevant i forbindelse med dette speciales undersøgelse. Med dette fjerde analytiske spørgsmål er vi altså i stand til at undersøge, hvorvidt Sexologisk Centers ekspertviden producerer og cirkulerer informanternes forståelse af kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst.

6.4 Den afsluttende fase

Den afsluttende analytiske fase af FiDA består af at udarbejde en skriftlig analyse på baggrund af den analytiske bearbejdelse af transskriptionen. Ifølge Riley et al. (2021)

bør forskeren i den skriftlige analyse først og fremmest opridse, hvilke diskurser, der vil blive diskuteret og analyseret, i det følgende afsnit (p. 300). I denne forbindelse bør hovedargumenterne for udvælgelsen af disse diskurser ligeledes fremhæves. De udvalgte diskurser skal herefter analyseres og diskuteres én efter én ud fra de resterende tre analytiske spørgsmål beskrevet i ovenstående afsnit. I denne forbindelse bør forskeren inkludere uddrag fra transskriptionen til at støtte op om sin analyse. Disse uddrag skal klart demonstrere den omtalte diskurs og ikke blot udvælges, fordi de er spændende (Riley et al., 2021, p. 300).

Når transskriptionen er blevet bearbejdet ud fra de fire analytiske spørgsmål, skulle forskeren gerne have opnået en dybere indsigt i, hvordan forståelser af det undersøgte fænomen muligvis konstrueres af undersøgelsens informanter. Endvidere bør forskeren også have opnået en dybere indsigt i hvilke subjektpositioner, der konstrueres i disse forståelser, hvordan disse positioner retorisk konstrueres, samt hvordan positionerne er determinerende for den enkeltes følelser, ytringer, holdninger og handlinger. Endeligt bør forskeren nu have en dybere indsigt i, hvilke bredere diskurser, der muligvis har været med til at konstruere de diskurser, som opfattes som common sense og som informanterne i undersøgelsen anvender til at skabe mening om de undersøgte fænomener (Riley et al., 2021, p. 298).

6.5 Kvalitetssikring af FiDA

Én måde, hvorpå forskeren kan sikre kvaliteten af sin analyse, er ved tydeligt at fremlægge informanternes forståelser af det undersøgte fænomen. I denne forbindelse er det ifølge Riley et al. (2021) ligeledes et kvalitetskriterium, at der er en klar sammenhæng mellem analysens argumenter og de uddrag fra transskriptionen, som anvendes til at støtte op om disse (p. 299). Endvidere fremhæver Riley et al. (2021), at forskeren kan kvalitetssikre sin anvendelse af FiDA ved at være transparent om den måde, hvorpå analysen er blevet udarbejdet (p. 299). I denne forbindelse er et kvalitetskriterium ligeledes, at forskeren tydeligt fremhæver, hvilken relevant litteratur, der er anvendt i forbindelse med analysen. Dette bør ske med henblik på at tydeliggøre analysens foucauldianske grundlag. Endeligt kan forskeren sikre kvaliteten af sin anvendelse af FiDA ved at gøre analyse så udbytterig som muligt. Dette sikres eksempelvis ved at sørge for, at analysen bidrager med nye og indsigtfulde måder at forstå de undersøgte fænomener på (Riley et al., 2021, p. 299). Hvordan vi i dette speciale har

søgt at efterleve disse kvalitetskriterier, vil blive belyst i afsnit 8.2, hvor vores erfaringer ifm. anvendelsen af FiDA diskuteres.

7. Diskursteori

I det følgende afsnit vil der indledningsvis blive redegjort for Foucaults forståelse af diskurser. I denne forbindelse følger en gennemgang af arkæologien og genealogien, hvorefter diskursbegrebet vil blive sat i relation til subjektet. Dernæst vil det blive belyst, hvordan diskursive udelukkelsesprocedurer styrer udviklingen af talen gennem en række forbud, tærskler og grænser. Endeligt vil der blive redegjort for forholdet mellem diskurser og magt samt hvordan denne produktive magt har indvirkning på individets tanker og adfærd. Endeligt vil det blive belyst, hvordan det er muligt for individet at gøre modstand af magten og dermed opnå større frihed til at bevæge sig uden for de normative og absolutte forestillinger i en given diskurs.

7.1 Diskurser

Ifølge Dag Heede (2002) forsøgte Foucault ikke at tilegne den enkelte ny viden (p. 9). Derimod ønskede han med sine teorier, at den enkelte får et nyt syn på det, man allerede ved eller tror man ved. På denne måde ønskede Foucault ifølge Heede (2002) at *de-naturalisere* kulturelle forestillingsmønstre og derved udfordre påstande om indlysende og evidente sandheder (p. 9). Med andre ord betragtede Foucault ifølge Heede (2002) sig selv som samtidsdiagnostiker og etnolog med den vestlige diskurs som genstandsfelt (p. 10). Når Foucault undersøgte og udtalte sig om fortiden, var det ligeledes en kritik af nutiden. Han så, hvordan datidens forestillingsmønstre stadig har indflydelse på nutidens tænkning og de sandheder, som nutiden bygger sin tilværelse og selvforståelse på (Heede, 2002, p. 9f). Selvom Foucault ifølge Heede (2002) ikke ønskede at blive sat i bås, kan han med sine teorier alligevel betragtes at have en social-konstruktivistisk og poststrukturalistisk tilgang (Heede, 2002, p. 11; Riley et al., 2021, p. 285).

Diskurser kan defineres som praksisser, der systematisk danner det objekt, som bliver omtalt. Med andre ord er diskurser styrende for den måde, hvorpå subjektet skaber mening om et emne, hvordan en idé omsættes i praksis og hvordan denne idé anvendes til at regulere andres adfærd. På denne måde kan diskurser siges at forme, hvordan den enkelte forstår et problem. Derved har diskurser også magten til at konstituere subjekter og producere genkendelige identiteter, hvilket vil blive beskrevet yderligere i afsnit 7.5 (Riley et al., 2021, p. 286). Den enkelte anvender altså

diskurser til at tænke og skabe mening, hvorfor den enkeltes idé om sig selv ligeledes kan siges at være konstitueret gennem diskurser (Riley et al., 2021, p. 287). I denne forbindelse anvender Riley et al. (2021) følelsen af skam ved ikke at træne som eksempel (p. 286). I en undersøgelse af en sådan situation ville forskeren med fokus på diskurser ikke anskue skammen som en naturlig reaktion ved manglende træning. Derimod ville forskeren, som belyst i afsnit 6, være interesseret i at undersøge, hvordan følelsen af skam kunne være en reaktion forårsaget af nutidens ideer og forståelse af sundhed og livsstil og hvorvidt eksempelvis medicinske, psykologiske og økonomiske institutioner spiller en rolle i produktionen og cirkuleringen af disse ideer (Riley et al., 2021, p. 286).

Med andre ord, er det vigtigt ikke kun at forholde sig til, hvordan diskurserne omsættes i praksis men også hvilke institutionelle arrangementer, der er blevet skabt omkring diskurserne (Nilsson, 2008, p. 53f). I denne forbindelse fremhæver Roddy Nilsson (2008), hvordan eksempelvis diagnosticeringen og behandlingen af somatiske og psykiske lidelser er forbundet med to specifikke institutioner: *Klinikken* og *psykiatrien* (p. 54). Den viden, der produceres gennem disse institutioner, er ligeledes forbundet med de læger og psykiatere, der arbejder i institutionerne, hvorfor disse professioner har retten til at formulere diskurserne om f.eks. diagnosticering og behandling. På denne måde er samfundets institutioner forbundet med specifikke professioner, som fremstår som vigtige diskursbærere grundet deres status og den institutionelle viden, der produceres (Nilsson, 2008, p. 54).

Vi vurderer, at ovenstående foucauldianske forståelse af diskursbegrebet er relevant at anvende i forbindelse med dette speciale, da vi netop søger at undersøge, hvordan kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, forstår og skaber mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. I denne forbindelse ønsker vi også at undersøge, hvordan disse forståelser relaterer sig til kvindernes nedsatte eller manglende seksuallyst, hvorfor vi finder en teoretisk forståelsesramme, der både har subjektet og institutionerne i fokus ift. meningskabelse, relevant.

7.2 Arkæologi, genealogi og diskurs

Med en *arkæologisk* tilgang var Foucault ifølge Riley et al. (2021) interesseret i at undersøge, hvordan visse diskurser får status som værende “sandhed” i forskellige

sociohistoriske perioder og derved naturaliserer bestemte måder at anskue et problem på (p. 287). Dette gjorde han ved at sammenligne diskursive regimer fra forskellige historiske perioder og derved undersøge, hvordan det samme koncept blev forstået på forskellige måder, alt efter hvilken historisk periode, der var tale om (Riley et al., 2021, p. 287). Ifølge Heede (2002) advokerede Foucault for, at selv kroppen er underkastet historiske processer frem for at være bestemt af “biologiske sandheder” (p. 20). I denne forbindelse fremhævede Foucault ifølge Heede (2002) eksempelvis, hvordan forståelsen af kroppens fysiologiske, instinktive og følelsesmæssige aspekter er underkastet historiske påvirkninger (p. 20). På denne måde kan selv kroppen siges at være kulturelt og historisk formet og dermed anskues som et aftryk af den forståelse og viden, der er til rådighed inden for en bestemt historisk periode (Heede, 2002, p. 20; Nilsson, 2008, p. 71).

Senere i Foucaults arbejde blev han ifølge Riley et al. (2021) med en mere *genealogisk* analytisk tilgang interesseret i at undersøge, netop hvordan disse ideer udviklede sig (p. 286). Her fokuserede en stor del af hans analyse på forskellige institutioner såsom medicin, psykiatri, uddannelse og jura, da disse blev betragtet at have særlig magt til at definere subjekter, hvilket også blev belyst i afsnit 7.1 (Riley et al., 2021, p. 286). Med andre ord kan Foucaults genealogi ifølge Nilsson (2008) anskues som en analytisk tilgang, der problematiserer nutidens selvfølgeligheder på baggrund af historien (p. 75). Dette er dog ikke ensbetydende med, at fortiden bør betragtes som et alternativ til nutiden. Derimod bidrager genealogien til, at fortidens kampe bringes frem i lyset og derved får individet mulighed for at anvende den viden, som er i disse kampe (Nilsson, 2008, p. 75).

Dette speciale er udarbejdet på baggrund af både arkæologien og genealogien. Dette kommer særligt til udtryk gennem specialets kontekstualisering, hvor vi i afsnit 2.4 søger at fremlægge, hvordan kvindens seksualitet blev anskuet og forstået i hhv. antikken, middelalderen, det sene 19. århundrede og senmoderniteten. På denne måde har vi anvendt en arkæologisk tilgang til at undersøge, hvilke diskurser, der før i tiden blev anvendt om kvindens seksualitet og som derved blev tillagt status som værende “sandhed”. Specialets genealogiske tilgang kommer primært til udtryk i analysen, hvor vi bl.a. søger at identificere, hvorvidt diskurser fra fortiden om kvindens seksualitet fortsat cirkuleres i dag.

7.3 Relationen mellem diskurs og subjekt

Ifølge Heede (2002) argumenterede Foucault for, at subjektet ikke skaber diskursen (p. 74). Derimod skaber diskursen subjektet, da diskursen medvirker til en række mulige positioner for subjektet at tale ud fra i en given sammenhæng. Med andre ord stiller diskursen subjektpositioner til rådighed. Derved kan subjektet ikke beskrives som diskursens absolutte referent. Subjektet kan derimod bedre beskrives som en form for produkt af talen eller diskursen og på denne måde er subjektet en sproglig effekt. Diskursen kan derfor heller ikke betragtes som “et spejl for en individuel tanke eller en kollektiv bevidsthed” (Heede, 2002, p. 74). Diskursen kan derimod siges at have effekt i sig selv, hvorfor diskursen ikke blot er at give udtryk for, hvad den enkelte tænker (Heede, 2002, p. 74).

Som tidligere nævnt påpegede Foucault ifølge Heede (2002) derimod, at der i enhver epoke hersker en afgrænset videnshorisont, som strukturerer og regulerer, hvad den enkelte kan tænke og sige (p. 75). På denne måde hersker der altså et sæt af regler, som er bestemmende for hvilke udsagn, der enten er del af eller ikke er en del af diskursen. Dette kalder Foucault for *episteme* (Heede, 2002, p. 75; Foucault, 2006, p. 17). Ifølge Heede (2002) er epistemebegrebet resultatet af en række arkæologiske studier foretaget af Foucault, hvor han undersøgte diskursen i flere bestemte perioder (p. 75). Han opdagede, at den enkelte periodes diskurs var styret af en række grundregler for, hvad der egentligt var muligt at sige noget om. Pointen er i denne sammenhæng, at i al omgang med viden er den enkelte underlagt et historisk vidensregime, som medvirker til orden i det enkelte episteme, hvilket skaber et betinget grundlag for, hvad den enkelte kan være i stand til at tænke, beskrive eller udtale sig om (Heede, 2002, p. 75f; Foucault, 2006, p. 18). Dette omtalte Foucault (2006) også som epistemets mulighedsbetingelser (p. 17). Med andre ord er det altså ikke den samme orden, der hersker i nutidens episteme som i eksempelvis antikken, hvorfor individets mulighedsbetingelser ligeledes er ændret (Foucault, 2006, p. 18). Ved brug af begrebet episteme ønskede Foucault ifølge Heede (2002) endvidere at forklare, at til trods for, at mulighederne er uendelige, er den enkelte ikke i stand til at kunne tænke eller udtale sig om hvad som helst (p. 76).

Forholdet mellem diskurs og subjekt er i vores optik relevant i dette speciale, da den måde, hvorpå fokusgruppens informanter forstår og skaber mening om

kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst, bl.a. er betinget af de subjektpositioner, der stilles til rådighed i diskurserne om disse emner. På samme måde har epistemets mulighedsbetingelser ligeledes indflydelse på, hvordan informanterne er i stand til at tænke om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. På denne måde er det altså essentielt at forstå, hvordan speciallets informanter er subjekter produceret af diskurserne i det nuværende episteme, for at kunne forstå deres måde at skabe mening på.

7.4 Diskursive udelukkelsesprocedurer

Ifølge Nilsson (2008, p. 61) identificerede Foucault tre diskursive udelukkelsesprocedurer i samfundet, som styrer udviklingen af talen gennem en række forbud, tærskler og grænser (Heede, 2002, p. 85f). Disse tre udelukkelsesprocedurer er: *Forbud, modstillingen af galskab og fornuft og forskellen mellem sandt og falskt*.

Ifølge Heede (2002) argumenterede Foucault for, at forbuddet medvirker til f.eks. tabuisering af bestemte emner, hvem der i en given situation har taleretten og bestemte ritualer i forbindelse med bestemte diskursive situationer (p. 86). Det vil altså sige, at forbud om, hvad der siges hvor og hvornår, medvirker til, at der forekommer diskursive mønstre i sproget (Heede, 2002, p. 86).

Modstillingen af fornuft og galskab er derimod en diskursiv udelukkelsesprocedure, hvor der skelnes mellem, hvad der kan beskrives som normalt og patologisk. I forbindelse med dette skel introducerede Foucault (1988) begrebet *problemativering* (p. 12). Med dette begreb henviser Foucault (1988) til menneskets problematisering af sig selv, sine handlinger og verden (p. 10). Problemativering formes af sociale praksisser såsom institutioner og udtrykkes gennem diskursive praksisser. Foucault (1988) giver her et eksempel på, hvordan modstillingen af fornuftig og galskab kan anskues som en problematisering af galskab og lidelse på baggrund af sociale og medicinske praksisser (p. 12). Endvidere ønskede Foucault ifølge Riley et al. (2021) med problematiseringsbegrebet at fremhæve, hvordan differentieringen mellem normalitet og patologi skaber en længsel efter det normale hos individet (p. 291). Dette beskrev Foucault ifølge Riley et al. (2021) som *normalisering* (p. 291). Normaliseringsprocessen er en del af den produktive magt, hvilket vil blive belyst yderligere i afsnit 7.5.

Ifølge Nilsson (2008) fremhævede Foucault forskellen mellem sandt og falskt som den vigtigste udelukkelsesprocedure, da denne er underlagt de to andre udelukkelsesprocedurer (p. 61). Ifølge Heede (2002, p. 87) og Nilsson (2008, p. 61) advokerer Foucault for, hvordan særligt den vestlige tænkning i årtier har været præget af *viljen til sandhed* og *viljen til viden*, som på forskellig vis og i forskellige perioder har defineret de erkendelsesbare genstandsfelter, erkendelsessubjekternes positioner og funktioner. I samme medgang advokerede Foucault ifølge Heede (2002) for, at den måde, hvorpå viden iværksættes, vurderes, fordeles og tildeles har stor betydning for, at udelukkelsesprocedurerne finder sted (p. 87). I denne forbindelse argumenterer Foucault ifølge Heede (2002) for, at viljen til sandhed og viljen til viden i dag fungerer som magt, da autoriseringen af en diskurs i højere grad end før, nu er præget af at skulle være "sand" (p. 87). Denne sammenhæng mellem sandhed, viden og magt vil blive beskrevet yderligere i afsnit 7.5.

Foucaults diskursive udelukkelsesprocedurer er relevante at inddrage i dette speciale i forhold til at identificere, hvordan fokusgruppens informanter problematiserer eksempelvis specifik seksuel adfærd. Igennem denne problematisering produceres og cirkuleres diskurser om, hvad normal seksuel adfærd er, hvilket muligvis har indflydelse på den måde, hvorpå informanterne forstår og skaber mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Endvidere bidrager de diskursive udelukkelsesprocedurer ligeledes til, at vi kan identificere, hvorvidt informanternes meningsskabelse er underlagt f.eks. tabuisering af de førnævnte emner og i denne forbindelse, hvilken betydning dette har for informanternes forståelse heraf. Endeligt er udelukkelsesprocedurerne relevante ift. at identificere, hvordan informanterne i deres måde at forstå og skabe mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst er underlagt viljen til sandhed og viden. Af denne grund er vi interesserede i at undersøge, hvorvidt informanternes i deres meningsskabelse muligvis anvender bredere diskurser, der antages som selvfølgeligheder.

7.5 Diskurs og magt

Foucault (1994) betragtede magt som et allestedsværende fænomen og som en udøvet magt (p. 98f). Hertil tilføjede han, hvordan det derfor ikke er muligt for den enkelte at være i fuld besiddelse af eller fuldt ud bevidst om magten, hvorfor magten hverken kan erhverves, genfindes eller mistes. Ifølge Foucault (1994) gennemsyrrer magten

derimod alle aspekter af vores adfærd og handlinger (p. 100f). Med andre ord betragtede Foucault magt at være produktiv snarere end tvangsmæssig, da han så magtudøvelse som måden, hvorpå visse handlinger modificerer andre (Riley et al., 2021, p. 287; Foucault, 1994, p. 100).

Ifølge Nilsson (2008) anså Foucault viden og magt som uadskillelige, da magt ikke kan udøves uden viden og viden altid vil medføre magt (p. 80). For at markere denne uløselige forbundenhed skrev Foucault ifølge Nilsson (2008) begreberne sammen til ét: *magt-viden*. Med begrebet magt-viden fremhævede Foucault ifølge Nilsson (2008), at diskurser aldrig kan identificeres uden for magten, hvorfor magten altid skal medtænkes i analysen af diskurser (p. 81). Som belyst ovenfor anså Foucault magten som produktiv, hvilket magt-viden ifølge Nilsson (2008) er et eksempel på (p. 84). I denne forbindelse fremhævede Foucault dog ifølge Nilsson (2008), at magten ikke kun producerer viden men også subjekter, da magten medvirker til, at visse diskurser om f.eks. krop og adfærd identificeres og konstitueres i form af individer (p. 84). På denne måde kan subjektet anskues som en af magtens primære virkninger (Nilsson, 2008, p. 84).

Endvidere påpeger Nilsson (2008), hvordan Foucault med begrebet normalisering, henviste til den måde, hvorpå magten bidrager til, at individet konstant gennemgår en proces, hvor den enkeltes adfærd vurderes, korrigeres og tilpasses til på én gang at være homogeniseret og individuel (p. 85). Med andre ord er normalisering en form for styring af individets adfærd, som fungerer gennem en vurdering af individets afvigelse fra normaliteten. På denne måde søger normaliseringsprocessen at indordne individet i normaliteten ved at fremkalde et ønske om at handle på en bestemt måde (Nilsson, 2008, p. 85f; Riley et al., 2021, p. 287).

Endeligt argumenterede Foucault ifølge Riley et al. (2021) for, at magt virker gennem frihed (p. 287). For at modificere og ændre den enkeltes handlinger, kræver det, at den enkelte føler, at det er vedkommendes eget valg. Pointen er i denne sammenhæng, at den produktive magt kun kan finde sted, såfremt den enkelte ikke føler eller opfatter, at der udøves magt. Af denne grund tilskyndes den enkelte at forstå sig selv gennem diskurser, der synes at tilbyde vigtige og positive måder at skabe mening om sig selv på. Følelsen af frihed ved denne form for magtudøvelse er også det, der gør, at magten accepteres og fastholdes, da den ikke udelukkende tynger og holder den enkelte tilbage. Med andre ord betragtes magt ikke udelukkende som noget

negativt, da magten også er i stand til at producere ting og derved medbringe nydelse og skabe viden og diskurser (Riley et al., 2021, p. 286f; Nilsson, 2008, p. 84).

Det er altså ud fra en foucauldiansk forståelsesramme ikke muligt at undersøge diskurser uden at forholde sig til den magt, som diskurserne både producerer og cirkulerer. Af denne grund er magtaspektet vigtigt at forholde sig til i forbindelse med identifikationen af diskurser i dette speciale, da specialet netop er en diskursiv undersøgelse af den måde, hvorpå kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, forstår kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Vi finder særligt normaliseringsprocessen, da vi med specialet ønsker at undersøge hvorvidt kvinder, der grundet deres nedsat eller manglende seksuallyst har en oplevelse af at afvige fra normen. I denne forbindelse er det i vores optik interessant at forholde sig til, hvordan diskurser, der problematiserer nedsat eller manglende seksuallyst, sandsynligvis bidrager til en normaliseringsproces i form af ønsket om mere seksuallyst.

7.5.1 Magt og modstand

Ifølge Jasmin Richter (2011) viser Foucaults forståelse af magtens rolle ift. diskurser ligeledes, hvordan magt skaber mulighed for modstand (p. 420). “[...] hvor der er magt, er der modstand [...]” (Foucault, 1994, p. 101). Når der eksempelvis hersker en diskurs om, hvad der kan opfattes som “korrekt opførsel”, giver denne form for magt ligeledes mulighed for modstand i form af “forkert opførsel”. I denne sammenhæng er pointen, at denne mulighed for modstand netop gør det muligt at forandre og ændre på allerede etablerede magtforhold gennem diskurser (Richter, 2011, p. 420). Dette kan eksempelvis ske ved at anvende allerede eksisterende diskurser på anderledes måder. På denne måde bliver diskursen et redskab for forandring af en given magtrelation (Nilsson, 2008, p. 88). I det følgende vil der blive redegjort for, hvilken rolle det enkelte individ spiller ift. aktuelle magtrelationer.

Ifølge Richter (2011) advokerede Foucault for, hvordan processen af, at den enkelte skaber sig selv gennem forskellige magtrelationer og diskurser, kan beskrives som *objektivering* af individet (p. 420). Med andre ord er de måder, den enkelte betragter sig selv på og agerer ud fra samtidig en objektivering og genstandsgørelse af sig selv (Richter, 2011, p. 422). Det enkelte individ er ligeledes gennem tiden blevet gjort til objekt af forskellige institutioner, som f.eks. lægevidenskaberne. I denne

sammenhæng argumenterer Foucault for, hvordan seksualiteten har været genstand for objektivering, hvilket har medvirket til normative sandheder herom (Richter, 2011, p. 421, Foucault, 1994, p. 151). Med andre ord er normative sandheder om, hvad der kan betegnes som seksuelt, den enkeltes forestillinger om sig selv i en seksuel sammenhæng og hvad der er rigtigt eller forkert, reaktioner på objektivering. Som det også beskrives i afsnit 7.5, påvirkes den enkeltes forståelse, meninger, holdninger, tanker etc. af andre, hvilket både kan foregå bevidst som ubevidst (Richter, 2011, p. 421; Foucault, 1994, pp. 160-162).

Pointen er i denne sammenhæng, at den enkeltes objektivering og genstandsgørelse af sig selv er en undertrykkende mekanisme (Richter, 2011, p. 422). Med andre ord er den enkelte derved medvirkende til at undertrykke og begrænse sig selv ved eksempelvis at beskrive og kategorisere sine følelser, tanker og handlinger. På denne måde kritiserede Foucault ifølge Richter (2011) den proces, hvorved den enkeltes selvforståelse, identitet etc. skabes (p. 422). I denne sammenhæng fremhæver Richter (2011), at Foucault advokerede for, hvordan der eksisterer et langt større råderum af frihed end hvad den enkelte benytter sig af (p. 422). Derved navigerer individet inden for et afgrænset felt bestående af afgrænsede værdisystemer, som den enkelte selv har været medvirkende til at skabe. Dette felt er i realiteten langt større, hvilket den enkelte ville opdage, såfremt vedkommende bevægede sig ud over normative, absolutte forestillinger om mennesket og i stedet forholdt sig bevidst til dem (Richter, 2011, p. 422). Derved advokerede Foucault også for, at det enkelte individ har frihed, mulighed og autonomi til at bryde med normative værdier, diskurser, absolutte forestillinger etc., som historisk er blevet skabt i tid og rum (Richter, 2011, p. 423; Foucault, 1994, p. 102). Derved er den enkelte altså i stand til at ændre udgangspunktet for sin verdensanskuelse og på denne måde bryde med magtens kontrolmekanismer, som den enkelte undertrykkes af (Richter, 2011, p. 424). Ifølge Nilsson (2008) anerkendte Foucault dog i denne forbindelse, at det ikke er nemt at bryde med diskursens begrænsninger, da dét at tænke er en krævende proces, der hele tiden skal vedligeholdes (p. 64).

I vores optik er den foucauldianske idé om magt og modstand vigtig at forholde sig til i et speciale som dette, da vi har en forforståelse af, at normative sandheder om seksualitet, sex og seksuallyst muligvis kan relateres til, at særligt kvinder, der er i et forhold med eller har sex med mænd, oplever nedsat eller manglende

seksuallyst. Endvidere er det også sandsynligt, at disse normative sandheder kan relateres til den måde, hvorpå disse kvinder forstår og skaber mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. I denne forbindelse finder vi det ligeledes interessant at undersøge, hvorvidt objektiveringen af seksualiteten gør sig gældende for informanternes forståelser af kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst.

8. Metodisk diskussion

I dette afsnit vil der fremgå en diskussion af de metodiske beslutninger, der er taget, i forbindelse med dette speciale. Først og fremmest vil vi derfor belyse vores erfaringer med anvendelsen af fokusgrupper som undersøgelsesmetode. Dernæst vil vores erfaringer med FiDA som analysemetode blive gennemgået, hvor svagheder og styrker i denne forbindelse vil blive diskuteret.

8.1 *Erfaringer med fokusgrupper som undersøgelsesmetode*

I forbindelse med planlægningen og afholdelsen af fokusgruppen gjorde vi os en række metodiske erfaringer. Disse erfaringer vil blive diskuteret i dette afsnit. Først og fremmest vil det blive belyst, hvilke styrker og svagheder vi har identificeret i specialets moderatorguide. Dernæst vil det blive belyst, hvordan vi fordelte forskerrollerne som moderator og observatør mellem os. Herefter følger en diskussion af, hvilken betydning det har haft for fokusgruppen, at informanterne havde forudgående kendskab til hinanden og til moderatoren. Endeligt vil det blive belyst, hvorfor vi valgte at gennemføre fokusgruppen, trods én af informanterne ikke mødte op. I denne forbindelse vil det ligeledes blive belyst, hvordan fokusgruppens tidsplan skred grundet dette afbud, og hvordan denne ændring i tidsplanen havde indflydelse på den endelige strukturering af fokusgruppen.

8.1.1 Moderatorguiden

Først og fremmest fandt vi moderatorguidens tragtbygning velegnet til at skabe rum til informanternes egne diskurser uden påvirkning af retnings-specifikke spørgsmål kunne finde sted. Dernæst fungerede de mere lukkede og retnings-specifikke spørgsmål godt ift. at lede samtalen hen på relevante emner iht. problemformuleringen. Dog erfarede vi også, at særligt informanten Anna havde svært ved startøvelserne, hvorfor hun bl.a. spurgte den anden informant Tina, om hun ikke kunne skrive flere ord ned: "Kan du ikke skrive to mere? >Anna kigger på Tina<" (Bilag 1, Linje 207). Dette skyldes, at Anna havde svært ved ikke at inddrage egne erfaringer i sine refleksioner om kvindens seksualitet:

Ja, jeg synes, det det er svært at, at sætte ord på det, fordi jeg kommer til at tænke på nogle; altså sådan ting som har noget med mig og så; men men du spørger jo om, hvad;. Altså det er jo *svært* at svare på, synes jeg. (Bilag 1, Linje 371-374).

Spørgsmålene i moderatorguiden var udformet på en sådan måde, så informanterne ikke blev spurgt ind til deres forståelse af eksempelvis egen seksualitet, men derimod kvindens seksualitet generelt. F.eks. var første spørgsmål i emne et om kvindens seksualitet: “Hvad er med til at danne kvindens seksualitet?” (Bilag 4, p. 2). I denne forbindelse understregede moderatoren, at informanterne var velkomne til at svare ud fra egne og personlige erfaringer, men at spørgsmålene var udformet på den måde, så informanterne havde muligheden for udelukkende at tale om kvindens seksualitet generelt, såfremt de ikke ønskede at inddrage refleksioner og erfaringer om deres egen seksualitet i samtalen. Efter denne opklarende samtale erfarede vi, at Anna havde lettere ved at reflektere over øvelsens spørgsmål. Hun ytrede eksempelvis flere uddybende tanker om både sine egne og Tinas ord, som de havde skrevet på post-its ifm. startøvelsen. Nedenstående citat er et eksempel på, hvordan Anna nu reflekterede over en post-it, hvorpå Tina har skrevet, at hun forbinder kvindens seksualitet med ordet “feminin”:

Jamen jamen jeg vil faktisk give dig ret >Anna kigger på Tina< altså jeg vil også sige at, at da jeg var *ynge*, der havde jeg svært med, hvis jeg havde fundet en; eller ja hvis jeg har sammen med en eller et eller andet; hvis han havde for mange *feminine* sider [...] (Bilag 1, Linje, 327-331).

På trods af denne forvirring vedrørende spørgsmålene er det vores vurdering, at startøvelserne alligevel formåede at fremme samtalen. Efter den opklarende samtale vedrørende spørgsmålene, fik informanterne skrevet ord på post-its, som blev placeret på tavlen til syne for alle og som samtalen derefter cirkulerede ud fra. På denne måde oplevede vi, at tavlen med post-its faciliterede gode diskussioner om emnerne. I fokusgruppen diskuterede informanterne eksempelvis, hvordan de hver især forstod sex, i forbindelse med øvelsen. Her anvendte informanterne i høj grad tavlen med sedlerne til skabe mening ud fra. I forbindelse med øvelsen havde moderatoren i samarbejde

med informanterne lavet to grupperinger af ordene, som informanterne havde en indbyrdes samtale om:

Anna: Altså havde, havde;. Før jeg gik i stykker, som jeg kalder det, der var det jo også mere derovre, ik? >Anna peger på grupperingen med sedlerne: orgasme, nydelse, spil/leg, nøgne sammen<” [...] Tina: [Det er jo sjovt], fordi jeg synes, jeg jo er gået lidt i stykker, fordi jeg er derovre >Tina peger på grupperingen med sedlerne: orgasme, nydelse, spil/leg, nøgne sammen<” (Bilag, Linje 1604-1612).

På denne måde var tavlen med til at tydeliggøre, hvordan informanterne havde forskellige forståelser om sex og hvordan de derved på forskellig vis skabte mening om deres nedsatte eller manglende seksuallyst på baggrund af disse forståelser.

Endvidere fortalte informanterne i debriefingen, at de var gået til fokusgruppen med en forståelse af, at omdrejningspunktet for samtalerne ville være deres personlige erfaringer med nedsat eller manglende seksuallyst. Af denne grund havde informanterne svært ved at omstille sig, da det så viste sig, at fokusgruppen ville fokusere på emnerne kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Anna sagde f.eks. følgende, da moderatoren spurgte i debriefingen, hvordan det havde været at være en del af fokusgruppen:

Øhm men det er fordi, jeg tror, jeg tror, jeg er sådan *virkelig* meget i starten sådan meget fokuseret på det der med at have *mistet*; altså at vi skulle snakke om, øh ... [det *vi* har været igennem]; Nedsat; men det egentligt er generelt kvindes øh; så det tror jeg; det havde jeg lige lidt svært ved lige i mit hoved. (Bilag 1, Linje 2706-2711).

Herefter stemmer Tina i og tilføjer følgende: “Nej, og; men sådan; jeg tror jo bare generelt, at det er [svært], fordi man vil altid snakke ud fra sit [eget, men øhm].” (Bilag 1, Linje 2722-2723). I denne forbindelse har vi efterfølgende reflekteret over, hvorvidt vi skulle have været mere eksplicite om fokusgruppens formål i det informantopslag, som informanterne blev præsenteret for i forbindelse med rekrutteringen. På denne måde havde vi muligvis klædt informanterne bedre på til samtalen og derved havde informanterne sandsynligvis ikke haft en oplevelse af at skulle omstille sig. Dog

oplevede vi alligevel, at informanterne havde gode og reflekterede svar til spørgsmålene, hvorfor det er vores vurdering, at dette ikke havde alarmerende indflydelse på kvaliteten af fokusgruppens data.

Endvidere oplevede vi flere gange under fokusgruppen, at informanterne havde svært ved at forstå spørgsmålene. Ét eksempel herpå er bl.a. i emne to om sex, hvor Tina spørger ind til betydningen af ordet “begær” i forbindelse med præsentationen af en påstand: “[Er det tilfredsstillet eller] hvad? Begær er det; [...] Beundre? Er [det mere derover?] Begære? Beundre?” (Bilag 1, Linje 1344-1349). Dette sker igen i emne tre, da Tina efterspørger opklaring af ordet “relationel”, som ligeledes indgår i en påstand: “Relationel er det relationer?” (Bilag 1, Linje 2190). Som belyst i afsnit 5.2.1 kan dette ud fra Halkiers (2016) validitetskriterier tyde på, at vi ikke har anvendt tilstrækkeligt socialt genkendeligt sprog. Med andre ord kan informanternes behov for afklaring af de begreber, som vi har anvendt i moderatorguiden, tyde på, at vi i høj grad har anvendt akademiske begreber og derved ikke formået at holde samtalen i hverdagsdiskurser. Derimod er det også muligt, at de opklarende samtaler om spørgsmålene medførte, at vi fik adgang til flere diskurser end blot dem, som i første omgang var tiltænkt. Ved at have en samtale med informanterne om, hvordan både vi og informanterne forstår et bestemt ord, var det muligt for både os og informanterne at få øje på flere aspekter af samme emne, som kunne gøre sig gældende for informanternes forståelse af det emne, der blev diskuteret. På denne måde er det muligt, at de opklarende samtaler stimulerede mere refleksion og derfor genererede flere diskurser.

Endvidere har vi efter fokusgruppens afholdelse reflekteret over, hvorvidt vores forforståelse kommer for meget til udtryk i emnernes afsluttende påstande. Som det belyses i afsnit 5.1.3.2, er spørgsmålene og påstandene i moderatorguiden bl.a. udarbejdet af tidligere forskning. Dog er særligt påstandene udarbejdet af vores forforståelse af kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Det er derfor muligt, at vor egne diskurser om og forståelser af de tre emner har påvirket den måde, som fokusgruppens informanter har forholdt sig til påstandene på. Dog erfarede vi flere gange, at særligt informanten Tina gav udtryk for at være uenig med påstandene. I emne to om sex svarer Tina eksempelvis følgende til en påstand om, at kvinden har en følelsesmæssig og relationel tilgang til sex: “Altså der synes jeg, nej, det, det synes jeg ikke.” (Bilag 1, Linje 2213-2214). Det kan derfor tyde på, at informanterne alligevel har følt, at de kunne udfordre påstandenes diskurser.

I forbindelse med analysen af fokusgruppedataene blev vi overraskede over, hvor ofte manden blev nævnt, beskrevet og taget højde for i beskrivelsen af kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Denne overraskelse bunder i, at størstedelen af spørgsmålene og påstandene udelukkende rettede sig mod informanternes forståelse af kvinden. Vi har derfor efterfølgende reflekteret over, hvorvidt en moderatorguide, som udelukkende nævner og spørger ind til kvinden, og derved fuldstændig udelukker at sammenligne med forståelser om manden, ville give lignende data. I moderatorguiden nævner vi eksempelvis manden i følgende påstande: “Det er mere acceptabelt for mænd end kvinder at have mange sexpartnere.” (Bilag 4, p. 3), “Kvinden er den, der bliver begæret, og manden begærer kvinden.” (Bilag 4, p. 3) og “Mandens seksuelle behov er vigtigere end kvindens.” (Bilag 4, p. 4). Med andre ord har denne overraskelse gjort os nysgerrige på, om informanterne i samme grad ville beskrive kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst ud fra, hvordan de forstår mandens seksualitet, såfremt moderatorguiden udelukkende fokuserede på aspekter af kvindens seksualitet, sex iht. kvinden og kvindens seksuallyst. Vi betragter derfor denne erfaring at være relevant og spændende at anvende i en videreudviklet moderatorguide, såfremt endnu en fokusgruppeundersøgelse skulle afholdes i forbindelse med dette speciales problemformulering.

8.1.2 Rollefordeling i fokusgruppen

Cecilie fungerede som fokusgruppens moderator, mens Simone fungerede som observatør. Denne rollefordeling er ikke tilfældig, men er derimod baseret på refleksioner over individuelle kvaliteter ift. forskning. Cecilie har på baggrund af frivilligt arbejde som rådgiver og et praktikforløb som psykolog erfaring med facilitering af gruppeforløb, hvorfor vi fandt det fordelagtigt, at hun også faciliterede fokusgruppen. Simone har derimod erfaring med strukturering og planlægning af konferencer og screeningsinterviews grundet hendes praktikforløb som forskningspraktikant, hvorfor hun har erfaring med at observere, overholde tidsplaner og tage noter under interviews. Af denne grund valgte vi Simone som observatør i fokusgruppen. Derudover har vi i de sidste fem år som studerende arbejdet sammen i forbindelse med både kvalitative og kvantitative projekter, hvorfor vi har indgående kendskab til hinandens styrker og svagheder samt fælles dynamikker.

Ved aktivt at reflektere over individuelle kvaliteter og derefter fordele moderator- og observatørrollen ud fra disse refleksioner, sikrede vi, at vi hver især havde de bedste forudsætninger for at levere høj håndværksmæssig kvalitet under fokusgruppens afholdelse. På denne måde er det vores vurdering, at disse metodiske overvejelser om rollefordelingen øger specialets reliabilitet (Halkier, 2016, p. 107).

8.1.3 Informanternes kendskab til hinanden og til moderatoren

De to informanter, som deltog i fokusgruppen, havde forudgående kendskab til hinanden, da de havde indgået i det samme gruppeforløb ved Sexologisk Center. Endvidere var Cecilie med til at facilitere dette gruppeforløb på Sexologisk Center i hendes tid som psykologpraktikant, hvorfor moderatoren og informanterne ligeledes havde kendskab til hinanden. Som det blev belyst i afsnit 5.1.2.1, argumenterer Halkier (2016) for, hvordan det forudgående kendskab både kan medvirke til fordele og ulemper. Dog er det vores erfaring, at det forudgående kendskab til hinanden var en fordel for fokusgruppen, da emner som seksualitet, sex og seksuallyst for nogle mennesker kan være private og sårbare emner at tale om. Informanterne og moderatoren var derfor i forvejen vant til at tale sammen om de samme emner i gruppeforløbet, hvilket bidrog til, at både os som forskere og informanterne var bedre i stand til at skabe et trygt og tillidsfuldt rum. I fokusgruppen spørger Anna eksempelvis på eget initiativ ind til Tinas oplevelse af behandlingen for nedsat eller manglende seksuallyst på Sexologisk Center:

Nu kommer jeg bare lige med [et spørgsmål], for nu bliver jeg lidt nysgerrig med at; Hvordan har; altså synes; havde du også sådan en tummerum på et tidspunkt, fordi der blev så meget *fokus* på det, hvor det bare ligesom blev *for meget* på en eller anden måde? Altså det; man, man sagde jo *ja* til at få hjælp til at snakke om det og finde, finde metoder til måske at kunne vække ens lyst igen og sådan noget, men jeg; lige pludselig var jeg også bare sådan lidt, så fyldte det bare *for meget* lige pludselig. (Bilag 1, Linje 1182-1190).

Havde informanterne været fremmede for hinanden, er det muligt, at Anna ikke havde været i en position, hvor hun følte, at hendes relation til Tina var tilstrækkelig tryk til, at hun kunne spørge eksplicit ind til Tinas oplevelse. Af denne grund tyder dette

eksempel på, at Anna følte sig tryk i fokusgruppen, hvilket potentielt har medvirket til, at informanterne har fortalt om flere aspekter af deres diskurser og forståelser om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst.

Grundet informanternes og moderatorens kendskab til hinanden var vi også særligt opmærksomme på, at informanterne grundet tryk ved hinanden ikke delte mere, end de egentligt havde lyst til. For at sikre os at fokusgruppen blev etisk forsvarligt udført, lagde vi derfor særligt vægt på at understrege i fokusgruppens briefing, at informanterne udelukkende skulle dele det, de havde lyst til. Endvidere fortalte vi, at det var okay, såfremt de ikke ønskede at svare på alle spørgsmål. På denne måde forsøgte vi også at forebygge, at informanterne eksempelvis skulle fortryde deres deltagelse i fokusgruppen og derfor trække deres samtykke tilbage (Sim & Waterfield, 2019, pp. 3004-3007). Derfor tydeliggjorde vi også, at både vi og informanterne havde tavshedspligt over for hinanden både ift. hvad, der blev talt om og hvem, der deltog i fokusgruppen. Vi nævnte også, at informanterne vil blive anonymiseret i transskriptionen, så de ikke kan blive genkendt. Endeligt bad vi informanterne læse samtykkeerklæringen grundigt inden fokusgruppens start (Sim & Waterfield, 2019, pp. 3008-3010). I samtykkeerklæringen fremgår det bl.a., at vi udelukkende vil anvende information om informanterne fra fokusgruppen, hvorfor eventuel information fra tidligere samtaler mellem informanterne og moderatoren ikke vil blive anvendt. På denne måde ønskede vi at udføre fokusgruppen på etisk forsvarlig vis ved at understrege fokusgruppens fortrolighed og skabe klare linjer om, hvordan information fra fokusgruppen vil blive anvendt i specialet.

Endeligt er det vores vurdering, at informanterne alligevel ikke have tilstrækkeligt kendskab til hinanden til, at de eksempelvis skulle forholde sig til hinanden efter fokusgruppen og derved have følelsen af at skulle stå til ansvar for deres besvarelser (Halkier, 2016, p. 32).

8.1.4 Afholdelse af fokusgruppen trods udeblivelse

Som tidligere nævnt mødte én af informanterne ikke op til fokusgruppen. Af denne grund startede fokusgruppen cirka 20 minutter senere end planlagt, da vi forsøgte at komme i kontakt med vedkommende. Dette medvirkede til, at fokusgruppens tidsplan blev reduceret med 20 minutter, da de to øvrige informanter ikke havde mulighed for at blive længere end til det aftalte sluttidspunkt. I denne forbindelse finder vi det vigtigt

for specialets validitet, at vi som forskere eksplicit reflekterer over, hvorfor vi valgte at gennemføre fokusgruppen trods udeblivelse fra én af de tre informanter. Vi finder denne refleksion særligt vigtig, da fokusgruppen i forvejen var lille, hvorfor en udeblivelse i vores tilfælde ville medføre større konsekvenser, end en udeblivelse i en større fokusgruppe ville (Halkier, 2016, p. 38).

Dog valgte vi at gennemføre fokusgruppen med de to informanter grundet begrænset tid til potentielt at finde flere informanter. Som tidligere nævnt lykkedes det først i andet forsøg at finde informanter til fokusgruppen, hvorfor fokusgruppen blev afholdt knap tre uger senere end forventet. Af denne grund vurderede vi, at vi ikke havde tilstrækkelig tid til at rykke fokusgruppen til en ny dato, da dette ville have for store konsekvenser for det efterfølgende analytiske arbejde.

8.1.5 Ændring i tidsplanen

Som beskrevet i ovenstående udeblev én af informanterne, hvorfor fokusgruppens tidsplan blev reduceret. For at spare tid valgte vi derfor under emne tre om kvindens seksuallyst at afvige fra moderatorguiden og springe startøvelsen over. Derimod valgte vi at stille informanterne det samme spørgsmål, som var en del af øvelsen, men undlod at bede informanterne om at notere deres svar på post-its. Denne ændring medvirkede til, at vi på kortere tid kunne gennemgå emne tre om kvindens seksuallyst. Dog erfarede vi, at denne ændring ikke havde negativ effekt på samtalen, da øvelsen viste sig ikke at være nødvendig for at fremme refleksioner hos informanterne. I vores optik kan dette potentielt skyldes, at informanterne på dette tidspunkt havde fundet sig til rette i rammerne for fokusgruppen og følte sig trygge.

Dog erfarede vi endvidere også, at moderatoren ikke havde tid nok til at stille informanterne lige så mange opfølgende og uddybende spørgsmål under emne to om sex og emne tre om kvindens seksuallyst som under emne et om kvindens seksualitet. Dette skyldes, at den første del af fokusgruppen inden midtvejspausen udelukkende blev brugt til at tale om emne et om kvindens seksualitet. Af denne grund blev samtalen om sex og kvindens seksuallyst ikke udfoldet på samme vis, som den gjorde ved samtalen om kvindens seksualitet. Derved bevirkede de manglende tyve minutter til, at samtalen i anden del af fokusgruppen forekom mere forhastet. Det er muligt, at dette kunne være undgået, såfremt vi havde valgt ikke at holde en midtvejspause. Vi vurderede dog, at pausen var nødvendig, da dét at deltage i en fokusgruppe om

sensitive og sårbare emner kan være psykisk emotionelt hårdt for informanterne (Sim & Waterfield, 2019, p. 3011). Derved søgte vi at undgå, at deltagerne muligvis blev pådraget psykologisk skade, som det også er beskrevet i afsnit 5.3.1.3.

Da informanterne ikke havde mulighed for at gå 20 minutter over tid, fandt vi det derfor heller ikke relevant at fremhæve i debriefingen, at vi var tilgængelige den efterfølgende halve time, såfremt informanterne havde brug for at vende nogle tanker med os på tomandshånd. Som belyst i afsnit 5.3.1.3 prioriterede vi derimod at lave debriefingen i form af en fælles opsamling, hvor moderatoren spurgte ind til informanternes oplevelse af at deltage i fokusgruppen. Vi vurderede, at denne fælles opsamling var tilstrækkelig ift. at mindske risikoen for skade på baggrund af informanternes kendskab til hinanden og moderatoren samt hvordan informanternes agerede undervejs i fokusgruppen. Under fokusgruppen fortalte Anna eksempelvis åbent og på eget initiativ om hendes angst og dennes indflydelse på hendes besvarelser: “Jamen jeg sad; mit problem er lidt, at jeg havde, jeg havde lige *lidt* angst lige inden, vi startede, det har jeg ikke nu, men så blokerer det bare [...]” (Bilag 1, linje 831-833). Det tyder altså på, at Anna følte sig komfortabel nok til at fortælle undervejs i fokusgruppen, når svære følelser opstod, hvorfor vi havde tillid til, at en fælles opsamling som afslutning var tilstrækkelig.

Endeligt erfarede vi, at moderatorguiden muligvis var udformet med for mange spørgsmål i forhold til den oprindeligt afsatte tid. Vi har derfor efterfølgende reflekteret over, hvorvidt en moderatorguide bestående af to emner frem for tre kunne have været at foretrække for at give informanterne mulighed for at elaborere deres samtaler yderligere. Dette er en overvejelse, der kunne være relevant at arbejde videre med, såfremt vi skulle afholde flere fokusgrupper i forbindelse med et videre arbejde med specialets problemformulering.

8.2 Erfaringer med FiDA som analysemetode

I forbindelse med den analytiske diskussion af specialets fokusgruppedata gjorde vi os en række metodiske erfaringer vedrørende anvendelsen af FiDA. Vi finder det særligt vigtigt at reflektere over disse erfaringer for at være transparent om den måde, hvorpå analysen er blevet udarbejdet. Som et bidrag til specialets validitet vil disse erfaringer derfor blive diskuteret i dette afsnit. Først og fremmest vil det blive belyst, hvilke

svagheder, vi har identificeret i anvendelse af analysemetoden, hvorefter det vil blive belyst, hvilke styrker, vi har identificeret.

8.2.1 Svagheder

I anvendelsen af FiDA erfarede vi særligt én svaghed. Grundet manglende erfaring med FiDA, var vi ikke helt skarpe på, hvordan det præcist var meningen, at vi skulle identificere de forskellige temaer i transskriptionen. Dette resulterede i, at vi var for detaljerede i vores identificering af temaerne. Som det fremgår af transskriptionens venstre margin i Bilag 1, formåede vi eksempelvis ikke at beskrive temaerne med blot et eller to ord. Af denne grund måtte vi i forbindelse med det første analytiske spørgsmål: "Hvad bliver konstrueret i denne samtale?" erkende, at vi ikke kunne anvende temaerne til at identificere diskurserne på den måde, som det var tiltænkt i FiDA. Et tema, som kunne være et eksempel på dette, er "Kvinden tilfredsstiller manden", som vi noterede i venstre margin i Bilag 1. Dette tema er egentligt en forsimplet diskurs, hvorfor temaet i dette tilfælde blot skulle have været "Kvinde". Såfremt temaet havde været "Kvinde", kunne vi have anvendt det første analytiske spørgsmål: "Hvad bliver konstrueret i denne samtale?" til at transformere temaet til en beskrivelse af samtals diskurser i højre margin. Med andre ord var vi med dette eksempel in mente for hurtige i den tematiske analyse til at præcisere, hvordan diskursen om kvinden konstrueres. Af denne grund vil temaerne i venstre margin og diskurserne i højre margin i Bilag 1 være mere lig hinanden, end det egentligt var tiltænkt ifølge FiDA.

Dog medførte denne misforståelse af den tematiske analyse blot, at vi i en tid forvirrede os selv og derved gjorde den analytiske proces mere kompleks end nødvendigt. Derved forhindrede denne misforståelse af den tematiske analyse os ikke i at fortsætte analysearbejdet, da det i sidste ende blot betød, at vi var længere i analysen af transskriptionen, end vi 'burde' være iht. den analytiske proces. Trods denne begyndervanskelighed anskuer vi denne som en lærerig erfaring, som vi kan trække på, såfremt vi skal anvende FiDA i forbindelse med fremtidig forskning.

8.2.2 Styrker

I vores arbejde med FiDA erfarede vi først og fremmest, at analysemetodens eksplícitte fremgangsmetode er en styrke, når vi ikke har anvendt metoden før. Af denne grund betragter vi det derfor som en styrke, at FiDA er opdelt i en række faser, der

centrerer sig om fire specifikke analytiske spørgsmål. På baggrund af disse faser har vi løbende kunne reflektere over, hvordan den enkelte fase bedst muligt anvendes til at undersøge specialets problemformulering. Dette har medvirket til en mere overskuelig analytisk proces med mulighed for fordybelse, fremfor eksempelvis at skulle tage stilling til alle de analytiske processer på én gang. Ved gentagne gange at forholde os til FiDa's fire analytiske spørgsmål, har vi endvidere i den analytiske diskussion af fokusgruppedataene søgt at undgå, at vigtige aspekter af informanternes udtalelser gik tabt. På denne måde har FiDa's fire analytiske spørgsmål fungeret som en form for huskeliste, som vi løbende har kunne vende tilbage til i den analytiske proces. Vores arbejde med FiDa's fire analytiske spørgsmål kan derved også ansues som et eksempel på specialets abduktive forskningsproces.

Som det tidligere er beskrevet i afsnit 6.4, anbefaler FiDA, at forskeren bygger sin analytiske diskussion op om citater fra transskriptionen (Riley et al., 2021, p. 300). Dette har vi ligeledes oplevet som en styrke af den analytiske proces, da dette har tilladt os som forskere at fokusere på én diskurs ad gangen. Vi har derfor oplevet denne anbefaling som endnu et aspekt af FiDA's fremgangsmåde, som har medvirket til en mere overskuelig analyseproces. Vi anser derfor også dette aspekt af FiDA som bidragende til, at vi som forskere har mulighed for at være gennemsigtige, da FiDA's udførlige fremgangsmåde gør det lettere for forskeren at præsentere sin metodiske og analytiske fremgangsmåde tydeligt.

Selvom FiDA er opdelt i specifikke analytiske faser, står det stadig forskeren frit for at tilpasse analysemetoden til sit studie (Riley et al., 2021, p. 292). Dette aspekt af FiDA har vi oplevet som en styrke, da vi i dette speciale ikke kun undersøger diskurser om ét fænomen, som Riley et al. (2021) gjorde i deres studie. Vi søger derimod at undersøge diskurser om tre fænomener, hvorfor vi har været nødsaget til at tilpasse FiDA's måde at præsentere analysens fund for læseren på. I denne afsluttende fase er det, som tidligere belyst, tiltænkt, at forskeren præsenterer de identificerede diskurser, hvorefter diskurserne analyseres og diskuteres én efter én. Dog valgte vi i stedet at præsentere de identificerede diskurser i en analytisk diskussion, som vi inddelte i tre afsnit efter de tre undersøgte fænomener, kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Først og fremmest valgte vi denne form for opdeling for at præsentere diskurserne i kronologisk rækkefølge. Ved den kronologiske rækkefølge ønskede vi, at læseren på denne måde kunne fornemme, hvordan samtalen i fokusgruppen udviklede sig og derved tydeliggøre, hvordan informanterne stimulerede hinandens

diskurser. Dog opdagede vi undervejs i analysen, hvordan det ikke var muligt at holde en stram kronologisk præsentation af diskurserne, da diskurser om de tre undersøgte fænomener ofte overlappede hinanden, da seksualitet, sex og seksuallyst unægtelig hænger sammen til trods for, at de kan siges at være tre forskellige fænomener. Derfor kunne diskurser om eksempelvis kvindens seksualitet og sex også identificeres i samtalen i emne tre om kvindens seksuallyst og vice versa. Endvidere valgte vi denne opdeling af den analytiske diskussion for at være tro mod specialets struktur, som indtil da havde været opdelt i de tre undersøgte fænomener, kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst, i både problemformulering og moderatorguide.

9. Analytisk diskussion

I det følgende afsnit vil der fremgå en analytisk diskussion af fokusgruppens fund. I forbindelse med de to første faser af FiDA og det første analytiske spørgsmål, har vi identificeret og udvalgt en række diskurser. Som det også beskrives i afsnit 8.2.2 er følgende analytiske diskussion inddelt efter de tre undersøgte fænomener, hvorfor den analytiske diskussion er inddelt i følgende tre afsnit: Kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. I nedenstående tabel fremgår en oversigt af, hvilke diskurser, der analyseres og diskuteres, i det enkelte afsnit.

Tabel 2 – Oversigt over identificerede diskurser	
Afsnit	Identificerede diskurser
Kvindens seksualitet	<i>Kvindens seksualitet som kærlighed</i>
	<i>Kvindens seksualitet som hengivenhed</i>
	<i>Kvindens seksualitet som afventende</i>
	<i>Kvindens rolle er at være feminin</i>
	<i>Kvindens rolle er at tilfredsstille manden</i>
	<i>Kvindens seksualitet forstås i skyggen af mandens seksualitet</i>
	<i>Kvindens rolle er at give omsorg</i>
	<i>Kvindens rolle er at bevare den gode stemning</i>
	<i>Kvinden har mere fokus på manden end sig selv</i>
	<i>Kvinden har ansvaret for, at hverdagslivet fungerer</i>
	<i>Kvinden skal være perfekt</i>
	<i>Kvindens onani som vigtigt redskab for kvindens seksualitet</i>
	<i>Kvindens onani som skamfuldt</i>
	<i>Kvinden kan ikke åbent give udtryk for sin seksualitet</i>
	<i>Det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet</i>
Sex	<i>Sex som kærlighed</i>
	<i>Sex som mål for orgasme</i>
	<i>Alder har betydning for forståelsen af sex</i>
	<i>Mandens orgasme er vigtig</i>
	<i>Sex som penetration</i>

	<i>Sex er vigtigt for kvinden</i>
	<i>Nydelse er vigtig for kvinden</i>
Kvindens seksuallyst	<i>Kvinden har sjældnere lyst til sex</i>
	<i>Kvinden har brug for god stemning for at få lyst</i>
	<i>Kvinden skal have lyst til sex</i>
	<i>Manden forlader kvinden såfremt han ikke tilfredsstilles</i>
	<i>Man kan ikke være i et parforhold uden at have sex</i>
	<i>Kvinden kan have sex uden at have lyst</i>

De ovenstående diskurser er udvalgt med henblik på relevans iht. problemformuleringen. Derved inddrages diskurser om manden kun, såfremt disse diskurser relaterer sig til informanternes forståelse af kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Endvidere vil de udvalgte diskurser blive analyseret ud fra FiDA's analytiske spørgsmål, som er redegjort for i afsnit 6.3, samt diskuteret i lyset af udvalgt teori af Foucault, som er redegjort for i afsnit 7. Endeligt vil vi i den følgende analytiske diskussion have øje for, hvorvidt diskurser fra den historiske gennemgang af kvindens seksualitet i afsnit 2.4 kan identificeres i informanternes meningsskabelse.

Den følgende analytiske diskussion vil altså med andre ord udgøre den afsluttende fase af FiDA, som også er beskrevet i afsnit 6.4.

9.1 Kvindens seksualitet

Det første emne, som vi valgte at undersøge i fokusgruppen, var kvindens seksualitet. Om dette emne blev følgende diskurser identificeret: *Kvindens seksualitet som kærlighed, kvindens seksualitet som hengivenhed, kvindens seksualitet som afventende, kvindens rolle er at være feminin, kvindens rolle er at tilfredsstille manden og kvindens seksualitet forstås i skyggen af mandens seksualitet*. I emnet om kvindens seksualitet omhandlede samtalen endvidere kvindens rolle, hvor følgende diskurser blev identificeret: *Kvindens rolle er at give omsorg, kvindens rolle er at bevare den gode stemning, kvinden har mere fokus på manden end sig selv, kvinden har ansvaret for, at hverdagslivet fungerer og kvinden skal være perfekt*. Derudover spurgte moderatoren også ind til, hvilken rolle onani spiller i forhold til kvindens seksualitet, hvor følgende diskurser blev identificeret: *Kvindens onani som vigtigt redskab for kvindens seksualitet og*

kvindens onani som skamfuldt. Endeligt omhandlede samtalen i dette emne, hvordan kvinden er i stand til at udtrykke sin seksualitet, hvor følgende diskurser blev identificeret: *Kvinden kan ikke åbent give udtryk for sin seksualitet og det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet.*

9.1.1 Kvindens seksualitet forstås i skyggen af mandens seksualitet

Til trods for, at informanterne kun blev bedt om at beskrive, hvad de forbinder med kvindens seksualitet, blev mandens seksualitet fra fokusgruppens start ligeledes beskrevet i samme omgang. Med andre ord beskrev begge informanter kvindens seksualitet ud fra, hvordan de forstod mandens seksualitet. Anna udtrykte som det første, hvordan hun forbinder kvindens seksualitet med kærlighed og mandens seksualitet med tilfredsstillelse. I denne forbindelse lægger Anna særligt vægt på ordet “kvinder”, hvilket i vores optik kan tolkes som en måde, hvorpå Anna søger at understrege forskellen på kvindens og mandens seksualitet:

Jeg tænkte på kærlighed som det første, fordi jeg tror måske, der er mange *kvinder*; eller i hvert fald også mig selv; som forbinder det med kærlighed også, altså, øh; hvor jeg tror måske lidt forskellen på mænd og kvinder, det er at nok mange flere mænd, de, de; jeg tror mere, de tænker bare på at få en, en tilfredsstillelse på en eller anden måde eller sådan, selvfølgelig er det også kærlighed for dem, men; jamen det ved jeg ikke. (Bilag 1, Linje 231-238).

Herefter beskrev Tina kvindens seksualitet som hengivende og afventede i forhold til manden: “[...] hvis man sådan har sammenholdt kvinde-mand, at det så sådan mest er kvinden, der sådan skal være den sådan hengivende altså sådan mere afventende.” (Bilag 1, Linje 251-254). Med disse besvarelser lader der til at være en diskurs om, at kvindens seksualitet forstås i skyggen af mandens seksualitet. Med andre ord kan der argumenteres for, at diskursen om kvindens seksualitet konstrueres ud fra, hvad mandens seksualitet ikke er. Kvindens seksualitet beskrives altså som kærlighed, hengivenhed og at være afventende som konsekvens af, at disse egenskaber ikke forbindes med mandens seksualitet. I ovenstående citat fremgår det eksempelvis, hvordan Anna forbinder kvindens seksualitet med kærlighed som konsekvens af, at

mandens seksualitet derimod forbindes med tilfredsstillelse. Informanternes diskurs om kvindens seksualitet synes altså at være relateret til den diskurs, der ligeledes hersker om mandens seksualitet.

Denne form for passivitet i diskursen om kvindens seksualitet var ligeledes at finde i antikken, som det blev beskrevet i afsnit 2.4.1. I antikken blev manden betragtet som den aktive, penetrerende rolle, hvilken kvinden skulle agere underdanig overfor (Olson, 2014, p. 184). Denne samme form for passivitet er efter vores vurdering at finde i informanternes beskrivelse af kvindens seksualitet, idet kvinden beskrives som afventende og hengivende. Derudover er kvindens position i denne beskrivelse endvidere bestemt af mandens position, hvilket ligeledes taler ind i den passive beskrivelse af kvindens seksualitet. Det er derfor muligt, at diskurser om kvindens seksualitet fra antikken fortsat cirkuleres i dag, men hvor denne diskurs dog blot har taget ny form.

I samme øvelse om kvindens seksualitet beskrev Tina endvidere, at hun anser kvindens seksualitet som en form for rolle, hvor kvinden skal tænde manden:

Øhm og den ligger måske også lidt i forhold til den der, at man skal tænde manden øhm. Det er i hvert fald sådan noget, jeg sådan har; når jeg ser tilbage; haft meget fokus på frem for at tænde mig selv. (Bilag 1, Linje 256-259).

Det lader altså til, at der i diskurserne om kvindens seksualitet ligeledes konstrueres normative kønsroller for både kvinden som manden. Kvindens rolle er at afvente mandens tilnærmelser og når manden først har givet udtryk for sin lyst, skal kvinden være hengivende og udtrykke sin seksualitet på en måde, der tænder manden. Med andre ord er det muligt, at der i informanternes diskurser om kvindens seksualitet umiddelbart konstrueres to kønsspecifikke subjektpositioner, hvor kvindens position bestemmes af mandens position. Når kvindens position på denne måde bestemmes af mandens position i informanternes diskurser, har det ligeledes konsekvenser for den måde, hvorpå de kan forstå og tale om kvindens seksualitet og dermed også den måde, de kan udtrykke deres egen seksualitet på. Af denne grund er det muligt, at informanternes forståelse af kvinden som afventende og hengivende har konsekvenser for både den måde, hvorpå de udtrykker deres egen seksualitet men ligeledes også den måde, de tænker om kvinder, der ikke er hengivende og afventende i deres seksualitet. Dette

kom eksempelvis til udtryk, da Tina svarede følgende til et spørgsmål om, hvorvidt der findes måder, som kvinden helst ikke skal være på:

[...] altså sådan at være meget *frembrusende* og sådan sætte sig selv i centrum og gøre det *meget* tydeligt over, at man har lyst til sex, hvis der er flere mennesker til stede, altså sådan den der; det er nok sådan det *billede*, jeg sådan lige har af at ... at det for; det vil det vil jeg i hvert fald *tænke*, at hvis man gjorde det, så ville der blive set ned på det. (Bilag 1, Linje 918-924).

I dette citat lader det til, at Tinas forståelse af kvindens seksualitet har fået sit rationale på baggrund af en bredere diskurs om, at kvinden vil blive set ned på, såfremt hun er frembrusende og tydelig omkring sin seksuallyst i offentligheden. Endvidere er det muligt, at eftertrykket på ordet "frembrusende" indikerer, at Tina søger at understrege vigtigheden af, at kvinden netop ikke bør være dette. Som belyst i afsnit 2.4.4., blev denne diskurs om, at kvinden vil blive set ned på, såfremt hun er tydelig omkring sin seksuallyst i offentligheden, ligeledes identificeret i et studie af Dahl et al. (2018) i senmoderniteten. Dette studie viste, at kvinden oftest er diskret om sit seksuelle liv i frygt for at blive anset som billig eller opmærksomhedssøgende (Dahl et al., 2018, pp. 65-67). På denne måde kan ovenstående citat af Tina anskues som et eksempel på, hvordan denne diskurs fortsat cirkuleres i dag.

Informanterne fortæller desuden i fokusgruppen, hvordan behandlingen på Sexologisk Center har haft indvirkning på, hvordan de forstår deres seksualitet. Tina ytrer eksempelvis følgende: "Jamen altså, jeg er jo nok sådan lidt farvet af også det forløb, vi har været igennem og sådan noget, fordi det er jo sådan lidt den måde, når jeg sådan *efterfølgende* også reflekterede over sådan min *egen* seksualitet." (Bilag 1, Linje 245-248). Senere i fokusgruppen fortæller Anna, hvordan hun efter deltagelse i gruppeforløbet ved Sexologisk Center er blevet bevidst om, at hendes forståelse af sex har været forvrænget:

[...] altså fra da jeg første gang havde sex og så til det sexliv, jeg har haft indtil nu, der har jeg jo fundet ud af efter, vi har været i den her gruppe, og man er begyndt at snakke om nogle ting og vende nogle ting med psykologen, så har man ligesom fundet ud af, at, at jeg har et lidt forvrænget

forhold til sex, altså, jeg er blevet opdraget med, at man skal tilfredsstille manden, ik? (Bilag 1, Linje 394-401)

I dette citat giver Anna altså udtryk for, hvordan hun i forbindelse med behandlingen på Sexologisk Center er blevet gjort opmærksom på, hvordan hendes opdragelse har haft betydning for hendes forståelse af kvindens rolle. Ovenstående citater kan derfor ansues som eksempler på, hvordan informanterne skaber mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst ud fra en bredere institutionel diskurs, der produceres og cirkuleres på Sexologisk Center. Med andre ord vil det altså sige, at informanternes diskurser om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst på sin vis er konstrueret på baggrund af common sense forståelser, der er blevet gjort tilgængelige for dem i den behandling, de har modtaget på Sexologisk Center.

9.1.2 Kvindens rolle

I samtalen om kvindens rolle blev det gjort klart, at kvinden har mere fokus på manden end sig selv. I denne forbindelse var det tydeligt i informanternes svar, at den ideelle kvinde skal kunne en hel del. Særligt diskursen om, at kvinden skal være perfekt, dækker overordnet over de forventninger og normer, der konstrueres i diskurserne om den ideelle kvinde. Blandt de forskellige egenskaber og opgaver, som den ideelle kvinde skal indebære og evne at udføre, blev mandens tilfredsstillelse endnu en gang nævnt. Tina fortæller eksempelvis, hvordan hun ofte har følt sig ansvarlig for at bevare den gode stemning, hvilket har medvirket til, at hun har haft sex uden at have lyst:

Øhm ... Altså det, der sådan lige falder *mig* ind, det er sådan det der med at bevare den gode stemning {latter}. Det kan jeg godt nogle gange føle mig ansvarlig for, øh, og det er også det, der nogle gange har gjort, at jeg har haft sex uden at have haft lyst, hvis vi sådan lige skal køre det *den* vej omkring. Øhm ... {dyb vejrtrækning}. Mhm {tænkelyd}. (Bilag 1, Linje 761-766).

I denne sammenhæng beskriver Tina ligeledes, hvordan hun forstår kvinden som én, der altid skal give omsorg: “Ja, have den der omsorg; øh; *gen* med sin i alle ting, man gør.” (Bilag 1, Linje 774-775). Endeligt beskriver Tina, hvordan disse diskurser om kvindens rolle medvirkede til, at hun på et tidspunkt forstod sex med sin partner som en opgave, hun skulle udføre: “Hvor at der havde jeg nok fået pakket øh sex ind i den

boks også, at det var sådan et ... {dyb vejrtrækning} basalt behov, der var min opgave også.” (Bilag 1, Linje 800-802). Som det også beskrives i afsnit 2.4.1, blev sex mellem ægtefæller i antikken ligeledes anset som en form for arbejde, da målet med sex mellem ægtefæller var reproduktion (Carson, 1990, p. 149). Selvom Tina ikke anser sex med sin ægtefælle som en opgave grundet reproduktion, er de to beskrivelser af sex stadig lignende hinanden, idet Tina beskriver sex som en opgave, som hun følte, at hun havde ansvaret for at udføre.

Senere i samtalen om den ideelle kvinde cirkulerer Anna endvidere diskursen om, at kvindens rolle er at have ansvaret for, at hverdagslivet fungerer samtidig med, at hun skal have lyst til sex og have lyst til at tilfredsstille sin mand:

Ja, én der både kan være den der pæne pige, der har styr på det hele, ordner børnene, mad og ikke altid, fordi {let latter} der er jo meget sådan blandet i dag med; men men kærlig og ... blid men samtidig være; have lyst til sex og have lyst til at ja tilfredsstille sin mand og;. Ja. (Bilag 1, Linje 1043-1047).

Ud fra ovenstående citater lader det altså til, at der i diskurserne om kvindens rolle også konstrueres specifikke normer om den måde, kvinden bør være på. Kvinden skal ordne børnene, lave mad og har ansvaret for, at hverdagen fungerer. Kvinden har også ansvaret for at bevare den gode stemning, hun skal have lyst til sex og have lyst til at tilfredsstille sin mand. Kvinden skal være perfekt. Som belyst i afsnit 2.4.3 herskede der i det sene 19. århundrede en diskurs om, at den perfekte kone fokuserede på sin ægtemands nydelse (Murdoch, 2014, p. 134f). Efter vores vurdering er denne diskurs om den ideelle kvinde ligeledes identificerbar i informanternes diskurser om kvindens rolle. På denne måde tyder det altså på, at informanternes diskurser om kvindens rolle kan anskues som en cirkulering af diskurser om den ideelle kvinde fra det sene 19. århundrede.

Endvidere kan særligt Tinas fortællinger anskues som eksempler på, hvordan normerne om den ideelle kvinde har konsekvenser for, hvad den enkelte kan sige, tænke, føle og gøre. Grundet Tinas forståelse af kvindens rolle, har Tina sandsynligvis været begrænset i den måde, hun kunne skabe mening om sin egen seksualitet på. Af denne grund har Tina ikke haft fokus på egen lyst men derimod sin partners tilfredsstillelse, hvorfor hun har haft sex uden at have lyst. Endvidere har Tinas

forståelse af kvindens rolle medvirket, at hun tidligere har forstået sex som en opgave, som hun havde ansvaret for at løse på samme måde, som hun eksempelvis havde ansvaret for at bevare den gode stemning.

Anskues ovenstående normer om kvindens rolle i lyset af Foucaults idé om magt, kan disse normer være et eksempel på, hvordan magten er produktiv. Når informanterne ytrer deres forståelse om kvindens rolle, cirkulerer de specifikke diskurser herom og derved også de førnævnte normer. Ved at cirkulere disse normer som sandheder om kvinden, vil de kvinder, der har en oplevelse af ikke at leve op til disse normer, blive underlagt den produktive magt i form af normalisering. Som reaktion på denne normalisering vil eksempelvis kvinder, der oplever ikke at have tilstrækkelig seksuallyst iht. normen herom, sandsynligvis opleve et ønske om at opnå netop dette. Til spørgsmålet om, hvad den ideelle kvinde er, svarer Anna, at det ideelle ift. hende selv ville være at forblive sig selv men med mere lyst til sex: “Altså jeg kunne godt tænke mig *selv*, hvis jeg skulle; altså den perfekte *mig*; af versionen for mig, det var jo, at jeg er den, jeg er. [...] Men at jeg havde et større; altså lyst til sex [...]” (Bilag 1, Linje 1027-1036). På denne måde er den produktive magt altså medvirkende til at konstruere subjektet, da Anna har en oplevelse af ikke at have tilstrækkelig lyst til sex.

Endeligt tilføjer informanterne i samtalen om den ideelle kvinde, hvordan deres opvækst har betydning for, hvordan de forstår kvindens rolle i dag. F.eks. nævnte Anna tidligere i et citat i afsnit 9.1.1, hvordan hendes opdragelse har haft betydning for, at hun har en forståelse af, at det er kvindens rolle at tilfredsstille manden. I nedenstående citat nævner Tina også, hvordan hun ser sin opvækst på landet som en afgørende faktor for sin forståelse af, hvad kvindens rolle er:

Øhm altså det var i hvert fald det billede, jeg havde, og sådan synes jeg, oplevede. Altså det var, at der var sådan en kontrast med, at pigen skulle gøre sig smuk og øhm og være der for;. Altså jeg har også vokset op på landet øhm ja sådan den der meget typiske [rollefordeling] øhm. (Bilag 1, Linje 276-280).

Ud fra informanternes fortællinger om opvækstens betydning tyder det altså på, at diskurserne om kvindens seksualitet cirkuleres som normative sandheder fra generation til generation. Gennem denne cirkulering begrænses den enkelte kvinde i den måde, hvorpå hun kan forstå og udtrykke sin seksualitet, fordi der er afgrænset viden

tilgængeligt for hende. Fra citatet kommer dette til udtryk, da Tina forbinder kvindens seksualitet med at være feminin og at være der for manden. Denne viden har gennem hendes opdragelse været tilgængelig for hende som common sense, hvorfor det er af denne viden, hun har skabt sin forståelse ud fra, hvorved hun begrænses i at forstå kvindens seksualitet på anden vis.

9.1.3 Kvinden og onani

I samtalen om onani ift. kvindens seksualitet fortæller Anna, hvordan manglende onani og derved manglende viden om egen seksualitet har spillet en afgørende rolle for, at hun i dag oplever nedsat eller manglende seksuallyst:

[...] og jeg tror, det er vigtigt at ligesom kende sin egen krop og, og mærke hvad det er der; altså hvordan kan *jeg* blive tændt, hvis;. Fordi jeg tror, det er det, der *bremser* mig lidt i dag, at jeg har så svært ved at finde ud af, hvad det er, *jeg* gerne vil have eller hvad jeg kan lide eller fordi det har jeg aldrig sådan rigtig udøvet så meget. (Bilag 1, Linje 436-442).

Særligt den måde, som Anna lægger eftertryk på “jeg” i ovenstående citat, kan anskues som et udtryk for en diskurs om, at kvindens onani er et vigtigt redskab for kvindens seksualitet. Til dette erklærer Tina sig enig og tilføjer, hvordan hun håber, at hendes egne børn vil starte med at udforske deres egen seksualitet vha. onani, da dette ifølge Tina kan medvirke til tryghed ved seksuel debut. For at understrege denne pointe, anvender Tina eftertryk på ordene “trygt”, “vidste” og “ikke”:

Altså det, det tænker jeg, det gør, og jeg håber da lidt, at mine egne børn vil starte der. Altså der startede jeg selv med at udforske kroppen. Øhm ... Og det, tænker jeg da i hvert fald, der var *trygt* første gang, man så skulle have sex, at man *vidste*, hvordan det mærkes og hvordan det skulle mærke og *ikke* skulle mærke. Så på den måde tænker jeg, at det er en vigtig ting. Øhm ... {dyb vejrtrækning} Ja. (Bilag 1, Linje 485-491).

Som det tidligere er blevet identificeret i de andre diskurser om kvindens seksualitet, konstrueres der i denne diskurs om, at kvindens onani er et vigtigt redskab for kvindens seksualitet, ligeledes to subjektpositioner, hvor kvindens position igen bestemmes af mandens position. Anna fortæller eksempelvis, hvordan hendes partner har reageret med frustration over, at Anna ikke havde kendskab til sin seksualitet:

[...] noget af det, jeg sådan har kæmpet meget med min kæreste “hvor, hvor vil du gerne have jeg rører dig?” “*Det ved jeg ikke!* Altså jeg ved det ikke!” >Anna famler med hænderne på kroppen for at vise frustration< (Bilag 1, Linje 505-509).

Herefter problematiserer Anna sit manglende kendskab til egen seksualitet, da en partner fortjener at være sammen med en person, som ved, hvad vedkommende vil have, da dette er at foretrække:

[...] og det er jo også frustrerende for ham, fordi jeg kan da også; altså der er da heller ikke noget fedt ved at være sammen med én, der ikke ved, hvad han kan lide eller hvad han *tænder* på. Øhm, så det synes jeg, det er vigtigt. (Bilag 1, Linje 511-515).

Med disse citater tyder det altså på, hvordan diskursen om, at kvindens onani er et vigtigt redskab for kvindens seksualitet, i første omgang omhandlede vigtigheden af, at kvinden vha. onani kan opnå kendskab til egen krop og seksualitet for egen vindings skyld. Dog lader det til, at Annas problematisering af manglende onani ikke kun omhandler, at dette kan medvirke til nedsat eller manglende seksuallyst for kvinden. Annas problematisering indebærer også, hvordan kvindens manglende kendskab til egen seksualitet ligeledes er et problem over for en partner. Anna tager altså også højde for, at manden fortjener at være sammen med en person, der kender sig selv seksuelt. På denne måde er kvindens position bestemt af mandens position, da mandens behov er med til at definere, hvorfor kvindens onani er et vigtigt redskab for kvindens seksualitet.

Det tyder også på, at dét, at kunne give udtryk for sin seksualitet, har haft betydning for Anna ift. onani. I denne sammenhæng fortæller Anna, hvordan hun efter egen vurdering ikke har onaneret “ret meget”. I denne forbindelse lægger Anna ligeledes særligt eftertryk på “ret” og “skamfuldt”, hvorved Anna understreger, at følelsen af skam har medvirket til, at Anna har undgået at onanere lige så meget, som hun potentielt ville: “Selvfølgelig har jeg da altså onaneret, men, men ikke sådan *ret* meget og jeg har følt noget *skamfuldt* over det hver gang også.” (Bilag 1, Linje 444-446).

I denne sammenhæng argumenterer Anna endvidere for vigtigheden af, at kvinder kan onanere “Ligesom altså *mænd* kan [...]” (Bilag 1, Linje 451). Herefter

fortæller Anna om sin oplevelse af sine forhenværende kærester, som åbent har givet udtryk for sin seksualitet iht. onani:

Men jeg føler bare alle de kærester, man har haft, det er noget, de bare snakker om, at de *gør*, fordi de har lyst og det skal de; og så er det sådan et tryk, der bliver;. Du ved, hvor jeg; hvor man sidder -der og som mig, som ikke har gjort det rigtigt, hvor jeg tænker: “*Okay, vildt nok*”. (Bilag 1, Linje 457-461)

Derved lader det til, at diskurserne om kvindens rolle også begrænser, hvordan kvinden kan give udtryk for sin seksualitet over for andre på, hvilket har medvirket til, at Anna har forbundet onani med skam. Med andre ord har Anna skabt rationale af, at kvinden eksempelvis ikke kan tale højt om onani med, at onani derfor er skamfuldt at udføre for en kvinde. Med manden som eksempel i ovenstående citat gør Anna det tydeligt, hvordan det at være åben om sin seksualitet potentielt kan medføre, at diskursen bliver, at onani ikke er skamfuldt. Derfor er Annas pointe også, at kvinden burde være i stand til at onanere, ligesom mænd gør, da diskursen om, at mænd og onani er acceptabelt, medfører, at mænd har kendskab til egen seksualitet og derfor ved, hvad de tænder på. Derved foreslår Anna, at det ville være positivt, hvis diskursen om kvindens seksualitet var den samme som mandens, da kvinden på denne måde vha. onani kan komme i kontakt med sin egen seksualitet og derved være i stand til at give manden dét, han ønsker og fortjener.

Som det også belyses i den historiske gennemgang, herskede der ligeledes i det sene 19. århundrede en diskurs om, at kvindens onani var en sygdom, der skulle forebygges vha. god opdragelse. Selvom den seksuelle revolution søgte at ændre denne diskurs i 1960'erne, er det muligt, at diskursen om, at kvinder og onani er forkert, stadig cirkuleres som en normativ sandhed om kvindens seksualitet. I denne forbindelse er det muligt, at cirkuleringen af denne diskurs kan anskues som et eksempel på en diskursiv udelukkelsesprocedure om forbud, der begrænser Anna og Tina i den måde, hvorpå de kan skabe mening om onani iht. kvindens seksualitet. Med andre ord bidrager denne diskursive udelukkelsesprocedure muligvis til, at kvindens onani tabuiseres, hvorfor informanternes forståelse af onani konstrueres ud fra diskurser om, at manden frit kan udøve og ytre sig om onani, mens onani for kvinden er skamfuldt og derfor bør holdes privat.

9.1.4 Kvinden kan ikke åbent give udtryk for sin seksualitet

Som nævnt i det forrige afsnit identificerede vi en diskurs om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet. Denne diskurs handlede i høj grad om, hvordan kvindens måde at give udtryk for sin seksualitet på er begrænset grundet udenforståendes holdninger herom. Anna fortæller eksempelvis om en kvindelig relation, som efter en skilsmisse er ude at date mænd. Efter Annas oplevelse ligger den kvindelige relation i denne periode ikke skjul på, at hun har “[...] den her vilde sexlyst [...]” (Bilag 1, Linje 547-548) og er sammen med en polyamourøs mand. Anna fortæller, hvordan hun selv og den kvindelige relations venner reagerede negativt herpå: “Ja, og jeg kunne bare sådan; på mig *selv* men også hendes veninder og rigtig gode venner og sådan noget, der virkelig sagde ‘Ej, hvad sker der?’” (Bilag 1, Linje 554-556). I historien om den kvindelige relation er Annas pointe altså, at hun selv og vennerne reagerede negativt på, at den kvindelige relation åbent fortalte om sin seksualitet og seksuallyst. I denne sammenhæng sammenligner Anna med, hvordan hun potentielt ville have reageret, såfremt det var den kvindelige relations eksmand, der havde givet udtryk for sin seksualitet på lignende vis:

Det var lige som om, jeg tror, hvis det havde været hendes mand; *eksmand*, der var kommet og sagt de ting, så var jeg sådan lidt “*Fedt man, ud og leve livet!*” altså. [...]”Det er sgu da fedt, du skal ud at prøve!” men vi var bare sådan “Ej det sagde du bare; nej lad nu være; vi gider ikke at høre om;” du ved. (Bilag 1, Linje 558-564).

Ud fra ovenstående citat lader det til, at Anna forstår kvindens seksualitet ud fra en diskurs om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet, mens manden er fri til selv samme. Derved konstrueres der to kønsspecifikke subjektpositioner, der hver især indeholder forskellige normer om, hvordan manden og kvinden kan udtrykke sin seksualitet på. Sammenlignes disse positioneringer af hhv. manden og kvinden, tyder det altså på, at kvinden i højere end manden begrænses i sine muligheder for at udtrykke sin seksualitet. I afsnit 2.4.4 blev det ligeledes beskrevet, hvordan et studie viste, at der i det senmoderne samfund fortsat er en ulig forståelse af, hvad der er acceptabel seksuel adfærd for mænd og kvinder. Dette studie viste, hvordan kvinder bliver mødt af fordømmelse, såfremt de indgår i seksuelle relationer med flere partnere eller er for aktive under samleje (Dahl et al., 2018, pp. 65-67). Den samme ulige

forståelse er altså at finde i diskursen om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet.

Senere i samtalen spørger moderatoren, om der er måder, som kvinder helst ikke bør være på. Til dette spørgsmål refererer Anna igen til historien om den kvindelige relation og tilføjer, hvordan Anna følelsesmæssigt reagerede med ubehag ved at se sin kvindelige relation give åbent udtryk for sin seksualitet: “At det var virkelig *ubehageligt* faktisk at se hende sådan, det var; man, man var virkelig sådan helt, man tænkte: ‘Har du fået en hjerneblødning eller hvad?’” (Bilag 1, Linje 958-960). I samme besvarelse tilføjer Anna, hvordan hun i dag har et andet syn på sin kvindelige relations realisering af sin seksualitet:

[...] men hun var jo bare ude at realisere sig selv og hun har undertrykt nogle ting og, og når, når jeg ser i bakspejlet, nu er hun ovre og er blevet lidt mere normalt igen {latter} [...] så synes jeg egentligt, at det er *synd*, at man ikke *bare*; [du ved, kunne prøve at] *være* i det sammen med hende, men det er jo klart, det er lige pludselig en ny *relation*, man får, det er jo *vildt* underligt. (Bilag 1, Linje 960-968).

På baggrund af ovenstående fortælling om den kvindelige relation er det tydeligt, at Anna problematiserer den kvindelige relations måde at give udtryk for sin seksualitet på, hvor hun åbent fortæller, at hun har lyst til sex og har sex med en polyamourøs mand. Endvidere er den diskursive udelukkelsesprocedure, hvor fornuft og galskab modstilles, identificerbar i denne problematisering, idet Anna anvender metaforen om, at den kvindelige relation måtte have fået en “hjerneblødning”. Anna anvender altså patologiserende sprog om den kvindelige relation for at understrege, hvor afvigende den kvindelige relation har været fra normerne om, hvordan kvinden kan give udtryk for sin seksualitet. På denne måde forsøger Anna også at skabe mening om den kvindelige relations adfærd. Da den kvindelige relation er blevet indordnet i normaliteten igen, er det muligt for Anna at forholde sig reflekteret til den kvindelige relation. Dog afslutter Anna den ovenstående fortælling med “[...] men det er jo klart, det er lige pludselig en ny *relation*, man får, det er jo *vildt* underligt.” (Bilag 1, Linje 966-968). På denne måde problematiserer Anna altså fortsat den kvindelige relations adfærd, da hun fortsat skaber mening om kvindens seksualitet på baggrund af de afgrænsede værdisystemer, der er tilgængelige i diskursen om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet. Ovenstående citat er derved også et eksempel på, hvordan

objektivering af kvindens seksualitet har betydning for den måde, hvorpå Anna skaber mening om, hvordan kvinden kan give udtryk for sin seksualitet.

I denne samtale kommer Tina ligeledes med et eksempel på, hvorfor kvinden bør hæmme den måde, som hun giver udtryk for sin seksualitet på. Her fortæller Tina om, hvordan det er manden, der scorer kvinden og ikke omvendt, da det ville være sårbart for kvinden, såfremt manden afviser hende:

[...] det der med at *mænd*, de skulle helst have følelsen af, det sådan var *dem*, der, sco; altså scorede øhm og, og ja, det tror jeg; tænker jeg da måske stadigvæk, der er lidt sådan, den der kvindeligt med at man skal få dem til at tro, det er dem, der; altså sådan {dyb vejrtrækning}. [...] Og måske også sådan lidt mere sårbar for at blive *afvist*. (Bilag 1, Linje 579-597).

På denne måde anser Tina, som tidligere belyst, kvindens seksualitet som afventende, da kvinden bør være sikker på, at manden også er interesseret: "Øhm ... {smaskelyd} ja sådan det der med at sige til én, at en fyr, at man *vil* dem. Altså der skulle man gerne være sikker på, at han ville én, [før] man tilkendegav det." (Bilag 1, Linje 604-606). Igen bliver der i forståelsen af kvinden taget højde for forståelsen af manden, som derimod er fri til at give udtryk for sin interesse for en kvinde. I dette eksempel er det også tydeligt, hvordan kvindens seksualitet positioneres på baggrund af mandens seksualitet. I dette eksempel føler kvinden en lyst eller tiltrækning, men da der hersker en forståelse af, at kvinden vil tabe ansigt, såfremt manden afviser hende, er kvinden nødsaget til at lade sin seksualitet være styret af, hvorvidt manden ligeledes føler en lyst eller tiltrækning. Denne pointe understreges, da Tina tilføjer, hvordan manden, modsat kvinden, blot ville blive betragtet som modig, såfremt han frit gav udtryk for, at han var tiltrukket af en kvinde: "Ja. Ja, også hvor der er en mand, der går efter en kvinde, han bare vil have, det ser man jo som sådan "Åh, det er; det er sejt gået", altså, ja." (Bilag 1, Linje 941-943).

Ud fra disse citater tyder det altså på, at Anna og Tinas forståelse af kvindens seksualitet er konstrueret ud fra klare diskurser om, hvordan kvinden modsat manden er hæmmet ift. at give udtryk for sin seksualitet. Endvidere lader det til, at cirkuleringen af disse diskurser finder sted på baggrund af udenforståendes reaktioner. Med andre ord er den produktive magt medvirkende til, at den enkeltes adfærd konstant vurderes af andre og søges korrigeret, hvis denne er afvigende fra normaliteten.

Af denne grund vil kvinden sandsynligvis regulere sig selv og sin seksualitet, da normaliseringen i den produktive magt vil skabe en længsel efter at passe ind i normaliteten. På denne måde begrænser den produktive magt altså kvindens seksualitet, når diskursen om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet, cirkuleres som en common sense forståelse af kvindens seksualitet.

9.1.5 Det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet

Senere i fokusgruppen spørger moderatoren, hvorvidt kvinden kan give udtryk for, hvis hun har lyst til sex. Til dette svarer Anna følgende: “Det føler jeg faktisk godt, det tror jeg faktisk, det det ville; det kun ville ende [*positiv* ud], hvis kvinder gør det.” (Bilag 1, Linje 645-646). I denne besvarelse lader det til, at der også er en anden diskurs om, hvorvidt kvinden kan give udtryk for sin seksualitet. Denne diskurs lyder, at det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet. Denne diskurs kommer særligt til udtryk, idet Anna anvender eftertryk på ordet “positivt”. Denne diskurs er Tina også enig i men tilføjer hertil, hvordan der alligevel er grænser for, hvordan kvinden kan give udtryk for sin seksualitet: “Altså det tænker jeg også. Altså i hvert fald i parforholdet.” (Bilag 1, Linje 650-651). Det lader altså igen til, at udenforståendes holdninger og reaktioner spiller en afgørende rolle for, at der hersker en diskurs om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet. Dog tilføjer Tina hurtigt herefter, hvordan dette også gør sig gældende i forbindelse med dating: “Og jeg tænker også sådan i byliv, øhm, nyt bekendtskabssammenhæng, godt man kan, ja.” (Bilag 1, Linje 653-654).

Det er vores vurdering, at informanterne modsiger sig selv i samtalen om, hvordan kvinden kan give udtryk for sin seksualitet. Som tidligere nævnt fortæller Anna, hvordan hun oplevede et ubehag og syntes, at det var underligt, da hendes kvindelige relation var “[...] ude at realisere sig selv” (Bilag 1, Linje 961). Som det ses i førnævnte citat af Anna, fortæller hun dog også, at “[...] det kun ville ende [*positivt* ud]” (Bilag 1, Linje 646), hvis kvinden gav udtryk for sin seksualitet. En lignende modsigelse kan ligeledes identificeres hos Tina, da hun i det ovenstående starter med at fortælle, hvordan kvinden bør afvente mandens tilnærmelser, da kvinden er “[...] lidt mere sårbar for at blive *afvist*.” (Bilag 1, Linje 597). Herefter fortæller hun

imidlertid, at kvinden godt kan give udtryk for sin seksualitet, såfremt det er i parforholdet eller i forbindelse med dating. Disse modsigelser kan være et tegn på, hvordan informanterne muligvis oplever en indre konflikt på baggrund af diskursen om, at det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet. Dette skyldes, at denne diskurs er i modstrid med diskursen om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet. På denne måde kan informanternes modsigelser anskues som et eksempel på, hvordan selvet ud fra en foucauldiansk forståelse er flydende, da subjektet konstrueres af diskurser. Af denne grund vil selvet altså være modstridende, såfremt subjektet er konstrueret af modsigende diskurser, hvorfor disse modsigelser i informanternes meningsskabelse opstod i fokusgruppen.

Denne diskurs om kvindens seksualitet viser altså ligeledes, hvordan relationelle og kulturelle aspekter har indflydelse på, hvordan den enkelte skaber mening om kvindens seksualitet. Som det beskrives i afsnit 2.1.1 viser denne diskurs i fokusgruppen, hvordan oplevelsen af kvindens seksualitet formes af kulturelt betingede tanker, værdier og holdninger. Dette vil i sidste ende medvirke til, hvordan kvindens seksualitet kommer til udtryk i handlinger. Endeligt vurderer vi, at diskurserne om, at manden åbent kan give udtryk for sin seksualitet, mens kvinden ikke kan, ligeledes kan anskues som et eksempel på den kulturelle asymmetri, som Graugaard og Møhl (2019, p. 129) argumenterer for hersker i dag ift. mænd og kvinders seksuelle muligheder og privilegier.

9.2 Sex

Det andet emne, som vi valgte at undersøge i fokusgruppen, var informanternes forståelse af sex. Om dette emne blev følgende diskurser identificeret: *Sex som kærlighed, sex som mål for orgasme, alder har betydning for forståelsen af sex, mandens orgasme er vigtig, sex som penetration, sex er vigtigt for kvinden og nydelse er vigtigt for kvinden.*

9.2.1 To forskellige diskurser om sex

I samtalen om, hvad informanterne forstår som sex, blev det tydeligt, at informanterne anvender to forskellige diskurser til at skabe mening om sex. Anna starter eksempelvis samtalen med at fortælle, at hun forbinder sex med kærlighed og bekræftelse:

MC: Du har skrevet kærlighed igen, *Anna*? [...] Ja, men det er lidt det samme jo. [Altså] ... [...] At have sex med sin partner, det, det er jo, det er jo et tegn på, at man, man *tænder* på hinanden og viser hinanden, at man holder af hinanden. [...] Og bekræftelse, det er jo også at, at hvis man har *lyst* til hinanden, så bekræfter man også, at man ... godt kan *lide* hinanden og at man *tænder* på hinanden (Bilag 1, Linje 1545-1555).

Når Anna i ovenstående citat lægger eftertryk på ordene “tænder”, “lyst” og “lide”, kan det tyde på, at netop disse aspekter er særligt vigtige for hende ifm. sex. Med andre ord kan det tyde på, at Anna forstår sex som kærlighed, fordi det er vigtigt for hende, at man i et parforhold har sex, da sex for hende er en bekræftelse på, at man kan lide hinanden, *tænder* på hinanden og har *lyst* til hinanden. I denne forbindelse fortæller Tina, at hun ikke nødvendigvis forbinder sex med kærlighed på samme måde, som Anna gør:

Øhm {smaskelyd}. Jamen lige; nu kommer jeg jo til at tænke på at for *mig* hænger kærlighed og sex faktisk ikke *nødvendigvis* så meget sammen. [...] [Altså] det er mere sådan i intimi; altså når man er *intime* sammen eller sådan ... det er mere der, jeg sådan i hvert fald *har* den der overvældende følelse af kærlighed ... nogle gange, når man sådan er *intime* [og tætte sammen]. Hvor at når det for mig er; har; altså for; sex for mig har mere været sådan et; ja måske sådan lidt et spil/leg, hvor målet var ... orgasme. (Bilag 1, Linje 1561-1571).

Idet Tina to gange lægger særligt eftertryk på ordet “intime” i ovenstående citat, kan det muligvis tolkes som et udtryk for, at hun ønsker at understrege, hvordan der for hende er klar forskel på intimitet og sex. I det ovenstående citat er det altså tydeligt, at Tina forstår intimitet som kærlighed og sex som et spil eller en leg, hvor målet er orgasme.

I denne samtale kommer det ligeledes til udtryk, hvordan informanterne opfatter sig selv som “gået i stykker” grundet den måde, de forstår sex på. Anna siger eksempelvis følgende: “Altså havde, havde;. Før jeg gik i stykker, som jeg kalder det, der var det jo også mere derovre, ik? >Anna peger på grupperingen med sedlerne: orgasme, nydelse, spil/leg, nøgne sammen<” (Bilag 1, Linje 1604-1607). Hvortil Tina svarer: “[Det er jo sjovt], fordi jeg synes, jeg jo er gået lidt i stykker, fordi jeg er

derovre >Tina peger på grupperingen med sedlerne: orgasme, nydelse, spil/leg, nøgne sammen<” (Bilag 1, Linje 1610-1612). Ud fra en foucauldiansk forståelse kan metaforen om at være “gået i stykker” muligvis anskues som endnu et eksempel på den diskursive udelukkelsesprocedure, hvor fornuft og galskab modstilles. Med andre ord positionerer informanterne muligvis sig selv som værende gået i stykker, fordi de har en opfattelse af, at manglende seksuallyst er lig med patologi. Ligeledes kan denne opfattelse anskues som en problematisering af deres forståelse af sex. Denne problematisering kan potentielt være et resultat af informanternes forsøg på at skabe rationale af deres situation med nedsat eller manglende seksuallyst. Anna udtrykker eksempelvis, hvordan hun tror, at hun kunne opnå mere lyst, såfremt hun ikke havde en forståelse om sex som kærlighed:

Det;. Jeg kunne godt tænke mig at nogle gange, at jeg kunne *droppe* det her. >Anna peger på grupperingen med sedlerne: bekræftelse og kærlighed< [...] Fordi så tror jeg mere måske det ville; lysten ville komme, hvis jeg er ovre i det andet. (Bilag 1, Linje 1620-1625).

Derimod fortæller Tina, hvordan hun længes efter sex som kærlighed og bekræftelse samtidig med, at sex er målet for orgasme: “[...] det længes efter nu, det er jo, at sex det kan være ... kærlighed og bekræftelse *samtidigt* med at;. ...” (Bilag 1, Linje 1659-1660), hvilket Anna vil give hende “[...] fuldstændig ret i [...]” (Bilag 1, Linje 1662).

Ud fra ovenstående lader det altså til, at den produktive magt ligeledes kan identificeres i informanternes problematisering i form af normalisering. Normaliseringsprocessen kommer særligt til udtryk, idet informanterne fortæller, at de har et ønske om, at sex skal være på en bestemt måde. Eftersom dette ønske er affødt af, at informanterne er af den overbevisning, at en ændring i deres forståelse af sex vil medvirke til, at de vil opleve en seksuallyst, som er inden for normalen, kan det efter vores vurdering anskues som normalisering. Men hvordan kan det være, at informanterne problematiserer deres forståelse om sex, idet de anvender forskellige diskurser herom? Fælles for informanterne er, at de som et forsøg på at skabe rationale af deres nedsatte eller manglende seksuallyst problematiserer deres egne behov og forståelser af sex. Det kunne derfor tyde på, at hverken behovet for sex som kærlighed eller sex som mål for orgasme kan siges at være relateret til deres nedsatte eller manglende seksuallyst på negativ vis. Med andre ord kan denne problematisering altså være et eksempel på,

hvordan det potentielt ikke er informanterne selv, der kan siges at være “problemet”, men derimod skal pilen måske peges i en helt anden retning?

9.2.2 Alders indflydelse på kvindens forståelse af sex

Som det belyses i det ovenstående afsnit, anvender informanterne altså to forskellige diskurser til at skabe mening om sex. I denne samtale om sex kom det endvidere til udtryk, hvordan informanternes forståelse af sex ligeledes har ændret sig i takt med, at de er blevet ældre. Informanterne har eksempelvis en oplevelse af, at de havde mere seksuallyst, da de var yngre og at denne lyst var anderledes, end den er i dag. Tina fortæller i denne forbindelse, hvordan målet med sex tidligere har været gensidig tilfredsstillelse, hvorimod hun i dag længes efter kærlighed og bekræftelse ifm. sex:

[...] det jeg sådan huske tilbage, fra da jeg var yngre, altså hvor jeg jo *nød* den der; det der spil og leg og {dyb vejrtrækning} øh at have sex alle mulige skøre steder og altså sådan {smaskelyd}, altså der *tændte* det mig, som jeg husker det [...] Øhm og så kunne man; og så var man *100%* i det. Og så var målet jo også *selv* at blive tilfredsstillet og tilfredsstille den anden, altså der var sådan lidt mere en øh, symbo; symbiose i det. Hvor at det er måske ikke *målet* for mig nu. [Altså] jeg tænker også, der er forskel på at være 18 og så på at være 40, altså sådan; det længes efter nu, det er jo, at sex det kan være ... kærlighed og bekræftelse *samtidigt* med at;. ... (Bilag 1, Linje 1646-1660).

Idet Tina fortæller, hvordan målet med sex for hende ikke længere er gensidig tilfredsstillelse, kan muligvis tolkes som et eksempel på, hvordan diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden har haft indflydelse på, at hendes måde at forstå og tilgå sex på har ændret sig. Anna tilføjer endvidere, hvordan det at blive ældre har medført, at hendes krop har ændret sig, hvorfor hun ikke tænder på sit eget spejlbillede længere:

Men der er også forskel på ... at være ... 30 eller være 40, for *mit* vedkommende i hvert fald, fordi 30 var en *megagod* alder angående at have *lyst* til sex. Problemet var bare, det var også der, børn og alt det der var, øhm ... ja. Og des ældre, man bliver, så er det lige som om;. {dyb vejrtrækning}. Altså jeg tænder ikke så meget på at se mig selv i *undertøj* mere f.eks. [altså] som jeg gjorde en gang, hvor jeg så tænkte: “Jeg er sgu da fræk

nok”, altså. [...] Det er lige som om, at des ældre man også bliver, så, åh;. Jeg har i hvert fald svært ved at;. ... Man vil også gerne synes *selv*, man er lækker, altså... For at kunne have lyst.” (Bilag 1, Linje 1686-1701).

Det tyder altså på, at særligt to aspekter af dét at blive ældre, har haft betydning for, at Anna har oplevet, at hendes lyst har været aftagende i takt med, at hun er blevet ældre. Først og fremmest tyder det på, at Anna oplevede at blive begrænset i at handle på sin seksuallyst, da hun var i 30'erne, grundet diskursen om, at kvinden har ansvaret for, at hverdagslivet fungerer. Endvidere er det i Annas fortælling også tydeligt, hvordan dét, at hendes selvbillede har ændret sig, efter hun er kommet i 40'erne, har haft betydning for hendes oplevede seksuallyst. Ud fra informanternes samtale om sex tyder det altså på, at den måde, hvorpå kvinden forstår sex også får sit rationale på baggrund af hendes alder og det sted, som hun befinder sig i livet.

9.2.3 Hvornår er der tale om sex?

Efter ovenstående samtale om, hvad informanterne forbinder med sex, spørger moderatoren, hvad der skal være til stede, før der er tale om sex. Det første, der bliver nævnt, er, at orgasme anses som afslutningen på sex. I denne forbindelse spørger moderatoren, om det både gælder kvinden som manden, hvortil Tina svarer: “Nej, det er nok mere manden, der skal have afslutningen.” (Bilag 1, Linje 1748). Da moderatoren senere spørger ind til vigtigheden af mandens orgasme, svarer Anna: “Altså jeg; for *mig*, der, der ville det virke underligt, hvis det er, han ikke får orgasme.” (Bilag 1, Linje 1964-1965). Herefter tilføjer hun, at mandens orgasme er vigtig ifm. sex, da: “De har nemt ved det, tror jeg. [*Nemmere*] ved det, end kvinder har.” (Bilag 1, Linje 1976-1977).

Når Anna i det ovenstående citat udtrykker, at det ville være underligt for hende, hvis manden ikke får orgasme ifm. sex, kan det potentielt være et tegn på, at diskursen om, at mandens orgasme er vigtig, cirkuleres som en selvfølgelighed. I denne forbindelse anvender Anna også eftertryk på “nemmere”, hvilket kan tyde på, at grunden til, at denne selvfølgelighed om mandens orgasme cirkuleres, skyldes, at manden har let ved at opnå orgasme. I denne diskurs er der også en forståelse af, at kvinden oftest har sværere ved at opnå orgasme. På denne måde er det muligt, at denne diskurs er medvirkende til, at kvindens orgasme positioneres som mindre vigtig end mandens orgasme, da denne ikke er lige så let opnåelig.

Som det tidligere er blevet belyst, tyder det ligeledes på, at informanterne har en forståelse af, at det er kvindens rolle at tilfredsstille manden. Det er muligt, at de normer, der konstrueres i denne forståelse, begrænser kvinden i at fokusere på egen orgasme. Med andre ord tyder det på, at kvinden også vægter mandens orgasme højere end sin egen grundet en common sense forståelse af, at det er kvindens ansvar at tilfredsstille manden. På denne måde kan det altså også tyde på, at mandens behov under sex positioneres højere end kvindens. I denne forbindelse fortæller Anna eksempelvis, hvordan hun godt kan “nøjes” uden tilfredsstillelse, hvorfor hun har sat sig selv til side: “Altså fordi man kan godt; jeg kan godt *nøjes* ... egentligt. Men igen det der med, man har sat sig selv til side, ik?” (Bilag 1, Linje 2181-2182).

Senere i samtalen om sex fortæller Anna også om, hvordan hun tidligere har forbundet sex med penetration:

[Ja]. [Ja] og det er jo så også der jeg lidt jeg er kommet hen på; nu hvor man så *har* øh svært ved at have lyst {dyb vejrtrækning} at det behøves jo; sex behøves jo ikke *kun* være penetration, hvor; altså det kan også være så mange *andre* ting {dyb vejrtrækning} øhm ... at røre ved hinanden og {dyb vejrtrækning} give hinanden nydelse uden det handler om penetration, men der har jeg været *meget* sådan, at det var det, sex var for *mig*. (Bilag 1, Linje 1772-1780).

I ovenstående citat argumenterer Anna altså for, hvordan sex kan være andet end penetration, men at hun tidligere har haft en diskurs om, at penetration er afgørende for, at der er tale om sex. Derfor har hun følt, at sex uden penetration var “[...] helt ad pommern til [...]” (Bilag 1, Linje 1783-1784). Dog lader det til, at diskursen om sex som penetration stadig gør sig gældende for Anna, da hun senere advokerer for, at “rigtig” sex indeholder penetration: “[...] hvis man skal sætte *ord* på rigtig sex, så er det nok penetration.” (Bilag 1, Linje 1862-1863). Det tyder altså på, at Anna ved brug af vendingen “helt ad pommern til” problematiserer sex uden penetration. I det diskursen om, at “rigtig” sex indeholder penetration, cirkuleres der en normativ sandhed om, hvad sex skal indebære, hvilket formentligt begrænser kvinden i at positionere andre seksuelle aktiviteter som værende “rigtig” sex. På denne måde er det altså muligt, at Annas problematisering kan anskues som en reaktion på den diskursive udelukkelsesprocedure, hvor sandt og falskt modstilles.

Endeligt udtrykker Anna både, at sex kan være mange ting og at “rigtig” sex indebærer penetration. Dette kan være et eksempel på, hvordan subjektet konstrueres af magten i diskurser. Med andre ord er det altså muligt, at denne modsigelse i Annas forståelse af sex, er opstået på baggrund af, at hun som subjekt er konstrueret af to modstridende diskurser om sex, der hver især har diskursiv magt over hendes meningsskabelse.

9.2.4 Sex er vigtigt for kvinden

I samtalen om sex blev det ligeledes tydeligt, at der hersker en diskurs om, at sex er vigtigt for kvinden. Anna fortæller først følgende: “Jeg synes, det ... det *drøn*vigtigt. [...] Øhm, det er jo et *behov*, øhm, ja. Jeg synes, det er *meget* vigtigt.” (Bilag 1, Linje 1875-1881). Hvorefter Tina tilføjer, at hun “[...] synes sex er megavigtigt, og det er vigtigt, at både kvinder og mænd ... får lov til at udleve deres lyster og øhm have et ... sexliv, der *passer* til dem [...]” (Bilag 1, Linje 1911-1913). Idet Anna anvender eftertryk på ordene “drøn”vigtigt”, “behov” og “meget”, kan det tyde på, at diskursen om, at sex er vigtigt for kvinden, får sit rationale på baggrund af, at kvinden også har et seksuelt behov, der skal tilfredsstilles. I det ovenstående citat af Tina lader det endvidere til, at den enkeltes seksuelle behov kan variere, hvorfor sex er vigtigt i den forstand, at kvinder såvel som mænd bør have et sexliv, der passer til dem. Det tyder altså på, at både Anna og Tina skaber mening om sex ud fra en diskurs om, at sex ikke bare er vigtigt, men “drøn”vigtigt” for kvinden. Dog fortæller Tina i forlængelse af ovenstående citat, hvordan hun kunne acceptere at leve et liv uden sex, såfremt det ikke føltes som noget “uforløst” i hende. Hertil tilføjer hun:

Altså jeg har sådan fået meget fokus på det der forskel mellem at være intim og have {dyb vejrtrækning} sex {synker}, {smaskelyd} men hvis; altså jeg vil godt kunne leve med, som jeg har det *lige* nu, jeg håber ikke, det er der, jeg skal ende, men og; hvis man sådan kan have den der *intimitet* og nærhed {dyb vejrtrækning} med sin *partner* øhm {smaskelyd}, {dyb vejrtrækning} ... ja, det ville jeg godt kunne leve med. (Bilag 1, Linje 1917-1924).

Idet Tina fortæller, at sex er “megavigtigt” for hende, modsiger hun efterfølgende sig selv, da hun senere fortæller, hvordan hun godt kunne leve sit liv uden sex. Dette kunne

potentielt tyde på, hvordan den produktive magt medvirker til, at Tina føler sig presset til at udtale, at sex er vigtigt, da det er denne diskurs, der i dag hersker om sex. På denne måde kan følgende citat af Tina: "[...] jeg håber ikke, det er der, jeg skal ende, men [...]" (Bilag 1, Linje 1920-1921) også anskues som en måde, hvorpå Tina søger at regulere sig selv og derved passe ind i normen. Så selvom Tina har en holdning om, at den enkelte skal have et sexliv, der passer til én, begrænser diskursen om, at sex er vigtigt, hvordan dette sexliv kan se ud. Grundet den produktive magt er det med andre ord muligt, at Tina udtrykker, at sex er vigtigt for hende, fordi der hersker en diskurs om, at sex netop er vigtigt. Med andre ord er det altså vores vurdering, at Tina cirkulerer diskursen om, at sex er vigtigt, fordi der også er noget positivt for hende at opnå herved. Som det fremgik af dette speciales indledning, kunne dette f.eks. skyldes nutidens bredere diskurser om, hvordan sex er sundt for parforholdet og kan lede til "et langt ægteskab". På denne måde accepteres og fastholdes magten i diskursen om, at sex er vigtigt, da diskursen om sex i et parforhold også tilbyder kvinden at opnå noget positivt, som f.eks. at deres parforhold forbliver sundt.

9.2.5 Nydelse er vigtigt for kvinden

I samtalen om sex fortæller Tina, hvordan nydelse er vigtigere for hende, end orgasme er: "Altså hvis bare at øh kvinden får *nydelse*, så er jeg lidt ligeglad med, om det er orgasme eller; det ender med, eller ej." (Bilag 1, Linje 1950-1952). Anna er enig i dette, hvortil hun tilføjer, at det er vigtigt for hende at være tændt, så hun kan nyde sex:

Det, for mig, *lige nu* med de ting, jeg slårer med, det er at blive tændt. Fordi hvis man ikke er *tændt*, så, så føles det jo ikke sådan; det kan godt føles *okay*, men det føles jo ikke øh lige så *godt*, som hvis man er tændt. (Bilag 1, Linje 1982-1985).

Ud fra ovenstående tyder det altså på, at informanterne har en diskurs om, at nydelse er vigtigt for kvinden. Det lader til, at der i denne diskurs også konstrueres forståelser af, at kvindens nydelse er vigtigere end kvindens orgasme og for at kvinden kan nyde sex, skal hun være tændt.

Senere i samtalen om sex spørger moderatoren, hvorfor kvinden har sex. Til dette svarer Anna, at kvinden har sex for nydelsens skyld, men også for at "[...]"

opfylde den ... rolle, man synes, man kan have i parforholdet, altså at tilfredsstille sin mand eller partner, øhm. [...]” (Bilag 1, Linje 2030-2031). Ud fra dette citat tyder det på, at diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden, ligeledes har betydning for, hvorfor kvinden har sex. Af denne årsag er det muligt, at de normer, der konstrueres i denne diskurs, begrænser kvinden i at have sex for egen nydelses skyld. Med andre ord tyder det på, at kvinden i diskursen om, hvorfor kvinden har sex, ikke er i en subjektposition, hvor det er muligt for hende at fokusere på egen nydelse. Dette skyldes en common sense forståelse af, at kvinden skal tilfredsstille manden. På denne måde kan det altså også tyde på, at kvindens nydelse i denne diskurs positioneres som mindre vigtig end mandens nydelse.

I samtalen om sex nævner Tina desuden, hvordan hun “[...] vil *håbe* og *ønske* for alle kvinder, det er, at det er nydelse, [der er driv]kraften i sex.” (Bilag 1, Linje 1996-1997). Som svar til spørgsmålet om, hvorfor kvinden har sex, udtrykker hun igen dette: “De har *forhåbentligt* på grund af nydelse [...] Øhm. ... Men jeg er bange for, at der er rigtig mange, der; altså der nok ikke *altid* gør det på grund af nydelse, man gør det lidt for husfreden {let latter}.” (Bilag 1, Linje, 2033-2037). Ud fra ovenstående citater tyder det på, at diskursen om, at kvinden har ansvaret for at bevare den gode stemning, ligeledes har betydning for, at kvinden har sex. Idet Tina giver udtryk for, at hun er bange for, at mange kvinder har sex “for husfredens skyld” frem for egen nydelses skyld, kan det muligvis anskues som en problematisering af, at kvinden positionerer mandens nydelse vigtigere end sin egen. Et andet sted i fokusgruppen siger Tina endvidere følgende: “[Nej, men] jeg tænkte, altså nu er problemet for mig jo nok også at der i lang tid, så har det været, nydelse ved min *partner* og orgasme ved min *partner* ... [...] Jeg har fokuseret på.” (Bilag 1, Linje 1634-1638). Det er altså muligt, at Tina cirkulerer diskursen om, at nydelse er vigtigt for kvinden, fordi hun har oplevet at miste lysten til sex grundet manglende fokus på kvindens nydelse. På denne måde er det muligt, at Tinas cirkulering af diskursen om, at nydelse er vigtigt for kvinden, kan anskues som en måde at skabe rationale af, hvorfor hun oplever nedsat eller manglende seksuallyst.

Der kan dog sættes spørgsmålstegn ved, hvorvidt Tina med cirkuleringen af denne diskurs søger at gøre modstand mod diskursen om, at kvinden skal tilfredsstille manden, hvorfor hun nu problematiserer manglende nydelse hos kvinden. Hvis dette er tilfældet, kan denne modstand potentielt skyldes, at hun gennem sin

behandling ved Sexologisk Center er blevet bevidst om, at diskursen om, at kvinden skal tilfredsstille manden, har medvirket til, at hun i dag oplever nedsat eller manglende seksuallyst. På denne måde er hun nu i en subjektposition, hvor hun er blevet bevidst om, at hun, ved at bryde med den normative forståelse af sex, har et større råderum af frihed tilgængeligt.

9.3 Kvindens seksuallyst

Det tredje emne, som vi valgte at undersøge i fokusgruppen, var kvindens seksuallyst. Om dette emne blev følgende diskurser identificeret: *Kvinden har sjældnere lyst til sex, kvinden har brug for god stemning for at få lyst, kvinden skal have lyst til sex, manden forlader kvinden, hvis ikke han er tilfredsstillet seksuelt, man kan ikke være i et parforhold uden at have sex og kvinden kan have sex uden at have lyst.*

9.3.1 Kvinden har sjældnere lyst til sex

I samtalen om kvindens seksuallyst blev det tydeligt, hvordan der hersker en diskurs om, at kvinden har sjældnere lyst til sex end manden. Anna fortæller eksempelvis, hvordan hun oplever, at denne diskurs bliver cirkuleret i hendes vennegruppe:

[Så det er sådan den der] med kvinder, de kan måske *bedre*; øhm ... jeg tror, der er flere kvinder, jeg sådan hører om, både ens venner og veninder og øh hvem man nu kender, at der er mange piger, der siger, jamen, "jeg havde, jeg havde ikke lige lyst i går" eller "der blev lagt op til mig;" Eller sådan, det er ikke lige tit, man hører, *mænd* sige det. (Bilag 1, Linje 728-734).

Anskues dette citat ud fra teorien om udelukkelsesprocedurer, hvor der skelnes mellem, hvad der er sandt og falsk, er det muligt, at Anna betragter diskursen om, at kvinden har sjældnere lyst til sex, som en diskursiv sandhed. I den forbindelse kan ovenstående citat betragtes som et forsøg på at skabe rationale om denne sandhed. F.eks. argumenterer Anna for, at denne diskurs om kvinden oftest cirkuleres i hendes vennegruppe, hvorfor denne diskurs derfor må være sand. Endvidere fortæller Anna om en kvindelig relation, som havde mere seksuallyst end sin mandlige partner, hvorfor den kvindelige relation derfor ifølge Anna må være et sjældent fænomen:

Altså jeg havde en *kvindelige relation* på et tidspunkt, hun havde et *ekstremt* stort sexdrive, og hun blev så skilt fra hendes mand på et tidspunkt også, og så var hun selvfølgelig ude at date. Altså hun øh, hun havde, {let latter} hun havde en kæreste på et tidspunkt, hvor han ku; han var ikke altid lige, hvor han havde lyst og det tror; det kan jeg egentligt godt lidt forstå {let latter} for jeg kunne forestille mig, hun var rimelig vild {Tina og Anna griner}, og så hvor hun *virkelig* skældte ham ud, altså virkelig “hvad fanden!” hun var bare helt vildt tændt {latter}, så jeg tror virkelig bare, de er *sjældne* de mennesker, der, der bare; [...] Eller *de piger*, [let latter] der er sådan. (Bilag 1, Linje 1003-1013).

Ved at skabe eftertryk på ordene “ekstremt”, “virkelig”, “sjældne” og “de piger” tydeliggør Anna sin diskurs om, at kvinder med et stort “sexdrive” er sjældne. Idet denne kvindelige relation er et sjældent eksempel på en kvinde med meget seksuallyst, forsøger Anna at skabe rationale om, at diskursen om, at kvinder har sjældnere lyst til sex, må være sand. Ved dette citat er det derfor også tydeligt, hvordan normaliseringsprocessen ligeledes gør sig gældende, idet ikke kun nedsat eller manglende seksuallyst er problematiserende, men også hvis kvinden har for meget seksuallyst. Denne problematisering af for meget seksuallyst kommer til udtryk, idet Anna argumenterer for, hvordan kvindens “ekstreme” seksuallyst forårsager mandens manglende seksuallyst.

9.3.2 Kvinden har brug for god stemning for at få lyst

Som det tidligere er beskrevet, blev der i emne et om kvindens seksualitet identificeret diskurser om kvindens rolle. I denne samtale fortæller Anna, hvordan hun har brug for at give slip på kvindens ansvar og hvordan god stemning er nødvendig for, at hun er i stand til at føle lyst:

Det der med, at; med *kvinder*, der tror jeg; eller det har jeg i hvert fald sådan været meget for mig selv, at man har behov for at; for at man kan komme *hen* til at finde den der lyst frem, øh, lyst til at ... til sex og alle de ting, der tror jeg, jeg i hvert fald selv har sådan meget med, nå men og hvis der roder ude i bryggerset, så magter jeg det ikke, hvis jeg har haft for mange skænderier med børnene i løbet af en dag, så kan; så du ved, *stemningen* skal være; altså det er sådan lige som om, åh, man skal have *ordnet*

alt det der, for at man kan være der til, hvor man har *virkelig* lyst til at være; altså; give slip. Du skal ikke have noget oppe i [*hovedet*], hvis det giver mening? (Bilag 1, Linje 863-874).

Dette citat viser altså, hvordan Anna oplever, at diskurser om kvindens rolle på sin vis hæmmer hende i at få lyst. I denne forbindelse kan der derfor stilles spørgsmålstejn ved, om kvinden grundet diskurser om kvindens rolle sættes i en subjektposition, hvor det ikke er muligt for hende at opleve seksuallyst. Er det muligt, at normerne om kvindens rolle danner en subjektposition, hvor kvinden ikke har mulighed for at opnå det, hun har brug for, for at være i stand til at opleve seksuallyst? Såfremt kvinden stræber efter at leve op til diskursen om, at den ideelle kvinde skal være perfekt, er kvinden så dømt til at "fejle" på forhånd? Og hvis kvinden fejler ift. at leve op til dette, har kvinden så andre muligheder end at problematisere sine behov? I nedenstående citat problematiserer Anna sit behov for god stemning. I denne problematisering favoriseres mænd, da de ikke har dette behov:

Altså hvor mænd, tror jeg, i hvert fald er bedre til at sige, "fuck da at der ligger noget vasketøj derude" eller "det er sgu da skide lige meget, om vi lige har skændtes" fordi sex er sex og;. Hvor vi har brug for at få det *hele* med; vi kan; jeg kan; altså; jeg kan i hvert fald *ikke* have sex med én, hvis jeg er gået og bidt af hinanden hele dagen, fordi så synes jeg ikke, det giver nogen *mening*, at han lige pludselig vil røre ved mig, det er da noget underligt noget? [...] Og det tror jeg lidt det;. Nogle gange ville ønske, at jeg havde lidt mandegener, fordi det, tror jeg, kunne *redde* mange *ting*, men at; altså, jeg ved ikke, om det bare er *mig*, der har det sådan ... men det er i hvert fald sådan en følelse, jeg tror, der er nogle gange, har gået galt for *mig*, fordi det er ikke *første* gang, jeg har mistet lysten i et forhold, altså det har jeg også gjort med andre kærester, jeg har haft. Jeg *tror* bare, der går lidt for meget praktik i det. [...] Så; der skal bygges op til det! Det er ikke *bare* sådan noget, man bare *får*, bare for at få. (Bilag 1, Linje 877-899).

Særligt Annas ønske om at have "lidt mandegener", viser ligeledes, hvordan problematiseringen af kvindens behov udvikler sig til at blive en problematisering af det at være kvinde, hvorimod det at være mand favoriseres. I dette citat bliver det altså tydeliggjort, hvordan der potentielt hersker en diskurs om, at manden er det overlegne køn.

Af denne grund bliver normer, som forbindes til det at være mand, til idealer, som kvinden ville ønske, hun kunne leve efter. På denne måde forsøger Anna altså at skabe rationale om, at kvinden sjældent har lyst til sex og at manden ikke har dette “problem”, hvorfor kvinden problematiseres og manden favoriseres.

9.3.3 Kvinden skal have lyst til sex

I fokusgruppen blev det også tydeligt, hvordan der hersker forskellige diskurser, som indikerer, at kvinden skal have lyst til sex. Tina fortæller eksempelvis om en kvindelig relation, som blev skilt. Dette par havde ikke haft sex i lang tid, hvorfor Tina tænkte, at det så var klart, at de blev skilt. I denne diskurs er der altså en selvfølgelighed i diskursen om, at manden forlader kvinden, såfremt han ikke tilfredsstilles. Det er derfor muligt, at Tina anvendte denne diskurs til at skabe rationale til diskursen om, at kvinden netop skal have lyst til sex.

Diskursen om, at manden forlader kvinden, såfremt han ikke tilfredsstilles, er ligeledes at finde i Annas besvarelser. Moderatoren præsenterer eksempelvis en påstand om, at sex med en partner er vigtigere for kvinden, end onani f.eks. er. Til denne påstand svarer Anna:

“[...] jamen det ved jeg ikke; det har bare været *vigtigt* for *mig* at kunne tilfredsstille min *partner*, fordi så, så *løb* han ikke nogen steder eller så *blev* han ved mig og det har jeg lagt alt for meget energi i, altså uden at mærke efter *selv*, hvad det er, jeg egentligt godt *selv* kan lide [...]” (Bilag 1, Linje 1422-1427).

I dette citat er det tydeligt, hvordan Anna anvender eftertryk på ordene “vigtigt”, “mig”, “partner”, “løb og “blev” til at tydeliggøre, hvordan hun skaber rationale om, hvorfor mandens tilfredsstillelse har været vigtig for hende. Endvidere er det også tydeligt, at Anna nu er bevidst om, at hun tidligere har tillagt diskursen om, at manden forlader kvinden såfremt han ikke tilfredsstilles, så meget værdi, at hun har negligeret sin egen nydelse. For at understrege dette, anvender Anna eftertryk på ordet “selv” to gange. Med andre ord har diskursen medført, at Anna har positioneret, at hendes partner bliver hos hende, over egen seksuel tilfredsstillelse.

I samtalen om den ideelle kvinde fortæller Anna, hvordan kvinden “helt klart” skal have lyst til sex en gang imellem: “Ja men den ideelle kvinde, det er *helt*

klart én, der har, der har lyst en gang imellem.” (Bilag 1, Linje 1203-1204). Opnår kvinden ikke dette, er diskursen derimod, at kvinden er gået i stykker: “Jeg synes, det ... det *drøn*vigtigt. Det var det, vi også snakkede om, man ... føler jo, man er gået i stykker, hvis ikke man har lyst.” (Bilag 1, Linje 1875-1877). Det er derfor tydeligt, hvordan diskursen om, at kvinden skal have lyst til sex, bliver cirkuleret i fokusgruppens forskellige samtaler. Da informanterne netop har søgt behandling på Sexologisk Center for nedsat eller manglende seksuallyst, er det også klart, at informanterne cirkulerer diskursen om, at kvinden skal have lyst til sex. Derved kan informanternes ønske om behandling for nedsat eller manglende seksuallyst anskues som en reaktion på den produktive magt i diskursen om, at kvinden skal have lyst til sex.

Et tredje eksempel på, hvordan der i fokusgruppen cirkuleres en diskurs om, at kvinden skal have lyst til sex, er da informanterne taler om, at sex udgør forskellen på, om en mand og kvinde er kærester eller ej: “Og jeg synes, det er vigtigt for at man;. ... Jamen det er sådan; ... det, det, det synes jeg, det skal man have, hvis man er *kærester* [...]” (Bilag 1, Linje 1898-1900). I dette citat lader det også til, at denne diskurs fungerer som en normativ sandhed om parforholdet, idet Anna i det ovenstående siger, at: “[...] det skal man have, hvis man er *kærester* [...]” (Bilag 1, 1899-1900). Tina fortæller også, hvordan hendes kæreste ligeledes har givet udtryk for, at sex er afgørende for, om et par kan positionere sig som kærester eller ej:

[...] min mand har også haft den der jamen “jeg synes bare ikke, vi er *kærester*, hvis ikke {dyb vejrtrækning} vi har sex” {dyb vejrtrækning} og hvor vi så også har prøvet at snakke om, jamen, hvor vi *også* adskiller os fra at være venner i, i den måde, vi er sammen på. (Bilag 1, Linje 1931-1935).

Denne diskurs lader altså til at hænge sammen med diskursen om, at manden forlader kvinden, såfremt han ikke tilfredsstilles, da sex i begge diskurser er en afgørende faktor for, om en mand og kvinde kan være i et parforhold eller ej. På denne måde er der altså en diskurs om, at kvinden skal have lyst til sex, fordi sex er en afgørende faktor for, om et par kan positionere sig som kærester.

I afrundingen af fokusgruppen fortæller Anna endvidere, hvordan hun ville foretrække, at mænd var oplyste om, at kvinder kan opleve nedsat eller manglende seksuallyst:

Det kunne være rart, du ved, at [mænd var mere oplyste] på at kvinder *måske* har en tendens til nemmere at kan miste lysten, end mænd kan, [altså] [...] Fordi det gør ham jo usikker i “kan du ikke lide mig? Tænder du ikke på mig? Er jeg ikke lækker nok?” Og alt det der, ik? Og det er jo egentligt synd og skam. (Bilag 1, Linje 2661-2667).

Det virker altså til, at dette ønske om normalisering af nedsat eller manglende seksuallyst er opstået på baggrund af, at Anna føler sig presset til at skulle have lyst til sex: “Det er jo sådan lidt den der pres med, du *skal* have lyst, du *skal* ... øhm;. Ja.” (Bilag 1, Linje 2679-2680). Det er muligt, at dette pres til at føle lyst forårsages af de ovenstående diskurser om, at sex er afgørende for et parforhold og manden forlader kvinden, såfremt han ikke tilfredsstilles. Derfor har Anna et ønske om, at diskursen om, at kvinder kan opleve nedsat eller manglende seksuallyst, bliver normaliseret, grundet det pres, som diskursen om, at kvinden skal have lyst til sex, fører med sig.

9.3.4 Kvinden kan have sex uden at have lyst

Og har kvinden ikke lyst til sex, kan hun stadig have sex uden at have lyst. Denne diskurs kommer til udtryk, da moderatoren præsenterer en påstand, som lyder, at kvinder kan have sex uden at have lyst. Denne påstand er begge informanter enige i, hvortil Anna tilføjer: “Det, det, det kan man, men, men det kan kun;. Det, det vil jeg bare sig til jer unge mennesker, [lad være med det] fordi ellers så sidder I her om [30 år].” (Bilag 1, Linje 2057-2062). Derved forklarer Anna, at hun vil fraråde kvinder at have sex uden lyst, da det for hende har medført en form for præstationsangst for at blive tændt: “Øhm. ... Det gør, at jeg kan; har fået udviklet en eller anden form for *præstationsangst*, fordi jeg *ved*, at hvis ikke jeg bliver *tændt*, så, så bliver det ikke lige så *godt*, som hvis jeg, altså.” (Bilag 1, Linje 2077-2080).

Selvom denne samtale handlede om, hvorfor det er vigtigt for kvinden ikke at have sex uden lyst, bliver mandens perspektiv nævnt: “Også fordi ens *partner* kan jo også *mærke*, hvis man ikke er helt tændt, altså.” (Bilag 1, Linje 2088-2089). I dette citat anvender Anna eftertryk på ordene “partner” og “mærke” til at understrege sin pointe om, at sex uden lyst også kan have konsekvenser for mandens seksuelle oplevelse. Tina fortæller endvidere følgende om samme påstand: “{smaskelyd}, {dyb vejtrækning}, {sukker}. Ja, altså det kan vi jo desværre {let latter} fordi fysikken gør

at det kan vi; og vi kan simulere at øh det er rart og {dyb vejrtrækning}." (Bilag 1, Linje 2100-2103). I dette citat er Tinas pointe, at sex uden lyst er fysisk muligt for kvinden og at kvinden derved har mulighed for at simulere nydelse. I begge udtalelser fremgår det altså, hvordan mandens behov i denne diskurs også gør sig gældende. Selvom sex uden lyst kan have konsekvenser for kvinden, tages der også højde for mandens perspektiv. Det er i denne sammenhæng desuden muligt, at sex uden lyst kan være kvindens reaktion på diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden og at mandens behov er vigtigere end kvindens behov. Med andre ord kan det tyde på, at kvinden sættes i en subjektposition, hvor hun begrænses i at lytte til sin egen krop, da hun derimod er styret af at rette sit fokus på mandens tilfredsstillelse.

10. Konklusion

Dette speciale har haft til formål at undersøge følgende problemformulering: *“Hvilke diskurser anvender kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, til at forstå kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst? Og hvordan relaterer disse forståelser sig til deres nedsatte eller manglende seksuallyst?”*

I første emne om kvindens seksualitet fandt vi først og fremmest diskurserne om kvindens seksualitet som afventende og hengivende. Disse diskurser var bestemt af, hvordan de forstod mandens seksualitet, hvorfor vi ligeledes fandt diskursen om, at kvindens seksualitet forstås i skyggen af mandens seksualitet. Disse diskurser havde altså konsekvenser for den måde, kvinden forstår egen seksualitet på, da der i disse diskurser konstrueres to kønsspecifikke subjektpositioner, hvor kvindens position determineres af mandens position. Disse kønsspecifikke subjektpositioner for manden og kvinden var gennemgående i alle tre emner om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. I diskurserne om kvindens seksualitet blev en form for passivitet fra antikkens forståelse af kvindens seksualitet endvidere identificeret. Derudover blev der formentligt skabt rationale om diskurserne om kvindens seksualitet på baggrund af en bredere diskurs om, at kvinden vil blive set ned på, såfremt hun er frembrusende og tydelig omkring sin seksuallyst i offentligheden. Endvidere er det muligt, at informanterne forstod kvindens seksualitet ud fra en bredere institutionel diskurs, som er blevet gjort tilgængelig for dem via behandlingen ved Sexologisk Center.

I samtalen om kvindens seksualitet havde diskurser om kvindens rolle ligeledes betydning. Kvindens rolle er bl.a. at bevare den gode stemning og at tilfredsstille manden, hvilket medførte, at den ene informant havde sex uden at have lyst. Dette skyldes, at den ene informant forstod sex som en opgave. Denne diskurs om sex som et arbejde mellem ægtefæller var ligeledes at finde i antikken. Endvidere fandt vi, at diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden, også blev cirkuleret i det sene 19. århundrede. Derudover fandt vi, at kvinder, der oplever manglende eller nedsat lyst, kan føle, at de er gået i stykker grundet normaliseringsprocessen. Om kvindens rolle så vi også, hvordan normer herom cirkuleres som normative sandheder fra generation til generation. Kvinden begrænses altså i at opfatte kvindens rolle på anden vis, idet afgrænset viden om kvinden blev tilgængeligt for hende i opvæksten.

I samtalen om kvindens seksualitet undersøgte vi endvidere, hvilken rolle onani spiller i denne sammenhæng. Først og fremmest fandt vi diskursen om, at

onani er et vigtigt redskab, som kvinden kan anvende til at lære egen seksualitet og krop at kende. Onani kan på denne måde medføre positive ting for både kvinden og manden, da manden fortjener at være sammen med en partner, som ved, hvad hun tænder på. I diskursen om kvinden og onani så vi altså, hvordan mandens behov endnu en gang var definerende for forståelsen af kvindens seksualitet. Endvidere var diskursen om onani, at onani er skamfuldt for kvinder, hvilket forhindrer kvinden i at lære sig selv at kende seksuelt. Vi satte i denne sammenhæng spørgsmålstegn ved, om fortidens diskurser om, at kvinder og onani er forkert, fortsat cirkuleres i dag til trods for, at den seksuelle revolution i 1960'erne søgte at bryde med denne diskurs.

I den analytiske diskussion fandt vi også diskursen om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet. Denne diskurs viste sig at være bestemt af diskursen om, at manden derimod frit kan give udtryk for sin seksualitet, hvorfor kvinden skal være afventende og hengivende. På denne måde var mandens position endnu en gang bestemmende og afgørende for kvindens position. I denne diskurs fandt vi altså også, hvordan der hersker en ulig forståelse af, hvad der er acceptabel seksuel adfærd for mænd og kvinder, som det også blev fundet i et studie af Dahl et al. (2018) fra senmoderniteten.

I diskursen om, at kvinden ikke åbent kan give udtryk for sin seksualitet, begrænser den produktive magt altså kvinden i at udtrykke sin seksualitet grundet problematisering. Derfor blev der om kvinden, der åbent giver udtryk for sin seksualitet, anvendt patologiserende metaforer for at rationalisere, hvorfor hun afviger fra normaliteten og bryder med denne diskurs. Dog herskede der også en modstridende diskurs herom, som omhandler, at det ville være positivt, såfremt kvinden gav udtryk for sin seksualitet. Disse to modstridende diskurser viste, hvordan selvet er modstridende, såfremt subjektet er konstrueret af modsigende diskurser, hvorfor denne modsigelse formentlig opstod i informanternes meningsskabelse.

Afsnittet om kvindens seksualitet viste endeligt, hvordan seksualiteten delvist udgøres af sociale og kulturelle aspekter, samt hvordan der hersker kulturel asymmetri ift. mænd og kvinders seksuelle muligheder og privilegier.

I andet emne om sex fandt vi, at informanterne anvendte to forskellige diskurser til at skabe mening om sex. I denne forbindelse problematiserede informanterne kvinden og favoriserede manden som et forsøg på at skabe rationale om deres situation med nedsat eller manglende seksuallyst. Dog tydede dette på, at det formentlig ikke er kvinden selv, der bør problematiseres. I emnet om sex var der også en

diskurs om, at alder har betydning for kvindens seksuallyst. Dette skyldtes ændret selv-billede, det sted, kvinden er i livet, og den måde, kvinden, til forskel for i dag, havde sex på som ung. I samtalen om, hvornår der kan siges at være tale om sex, var diskursen, at mandens orgasme er vigtig ifm. sex. Denne diskurs kunne anskues at være relateret til diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden. Endvidere fandt vi to modstridende diskurser om, at rigtig sex indebærer penetration og at sex kan være mange ting. Disse to modstridende diskurser havde begge diskursiv magt over informanternes meningsskabelse af sex. I denne forbindelse fandt vi også, at informanterne problematiserede sex uden penetration. Denne problematisering skyldtes formentlig den diskursive udelukkelsesprocedure, hvor sandt og falskt modstilles.

Endvidere fandt vi diskursen om, at sex er vigtigt for kvinden. Denne diskurs kan potentielt være styret af bredere diskurser om, at sex er sundt og vigtigt for eksempelvis parforholdet. Det er derfor muligt, at informanterne pga. denne diskurs om sex regulerede sig selv for at passe ind i denne norm. Endeligt fandt vi i emnet om sex diskursen om, at nydelse er vigtigt for kvinden. I denne forbindelse så vi, hvordan diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden, potentielt begrænser kvinden i at have sex for egen nydelses skyld. Idet informanterne selv mente, at diskurser om kvindens rolle kan have betydning for, hvorvidt kvinden er i stand til at opnå egen nydelse ifm. sex, problematiserede de diskursen om, at kvindens rolle er at tilfredsstille manden. Det er muligt, at informanterne var i stand til at gøre modstand af denne diskurs om kvindens rolle grundet behandlingen på Sexologisk Center, som formentligt har skabt bevidsthed om, at denne diskurs kan medvirke til nedsat eller manglende seksuallyst.

I emnet om kvindens seksuallyst fandt vi først og fremmest diskursen om, at kvinden har sjældnere lyst til sex. Denne diskurs blev cirkuleret som sandhed og derved som en common sense om kvindens seksuallyst. Derfor var der ligeledes en diskurs om, at kvinder med meget seksuallyst, er sjældne fænomener. I denne sammenhæng fandt vi også, hvordan både kvinder, der oplever seksuallyst i højere og mindre grad, blev problematiseret, da disse kvinder navigerer uden for normaliteten. Endvidere fandt vi diskursen om, at kvinden har brug for god stemning for at få lyst. I denne sammenhæng blev kvinden problematiseret og manden favoriseret som en måde at skabe rationale af diskursen om, at kvinder sjældent har lyst til sex og at mænd ikke oplever dette problem. I emnet om seksuallyst fandt vi endvidere, hvordan forskellige diskurser kan siges at indikere, at kvinden skal have lyst til sex. Disse diskurser

omhandlede, hvordan manden forlader kvinden, såfremt han ikke er tilfredsstillet, at den ideelle kvinde skal have lyst til sex for at tilfredsstille sin mand og at man ikke kan være i et parforhold uden at have sex. I den forbindelse fandt vi også, at diskursen om, at kvinder skal have lyst til sex, medvirker til en følelse af pres for kvinden. Af denne årsag havde informanterne et ønske om normalisering af kvinder og nedsat eller manglende seksuallyst. I denne sammenhæng fandt vi også, hvordan dette pres endvidere kan medvirke til, at kvinden derfor har sex uden at have lyst, grundet diskurserne om, at mandens behov er vigtigere end kvindens behov og at kvindens rolle er at tilfredsstille manden.

Ovenstående gennemgang af de diskurser, som informanterne anvendte til at skabe mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst, tyder altså på, at disse diskurser har betydning for deres nedsatte eller manglende seksuallyst.

Grundet anvendelsen af Foucaults teori finder vi det ligeledes relevant at konkludere, hvordan epistemets mulighedsbetingelser har haft betydning for både udformningen af dette speciale samt specialets fund. Som vi så i den historiske gennemgang af kvindens seksualitet i afsnit 2.4, var der en afgrænset videnshorisont, som strukturerede og regulerede, hvordan kvindens seksualitet blev opfattet og håndteret. De samme betingelser kan siges at gøre sig gældende i forbindelse med dette speciale. I indledningen, kontekstualiseringen og præsentationen af vores forforståelse fremlagde vi, hvilke diskurser, der i dag hersker om sex og seksualitet, og hvordan disse diskurser har betydning for, hvordan vores forforståelse har udformet sig. I kontekstualiseringen fremlagde vi eksempelvis, hvordan vi ønsker at undersøge kvinder, der oplever nedsat eller manglende seksuallyst, ud fra en bio-psyko-social forståelse, hvor vi i dette speciale har haft fokus rettet mod de sociale, kulturelle og psykologiske aspekter heraf. På denne måde er dette speciale altså også mærket af en afgrænset videnshorisont, som begrænser og derved er afgørende for, hvad vi er i stand til at undersøge. Med andre ord har vi i forbindelse med dette speciale altså været underlagt et historisk vidensregime, som har skabt et betinget grundlag for, hvad vi har været i stand til at tænke, beskrive og udtale os om.

Som det blev beskrevet i afsnit 7.5.1, advokerede Foucault endvidere for, ifølge Richter (2011), hvordan kvinden har mulighed for at gøre modstand med ovenstående diskurser og på denne måde ændre på allerede etablerede magtforhold. Derved har kvinden i realiteten langt mere frihed og et større råderum tilgængeligt, hvilket kvinden ville være i stand til at opdage, såfremt kvinden bevægede sig ud over de

normative, absolutte forestillinger om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Med denne pointe in mente er det altså ikke vores mål med dette speciale at advokere for, hvilke diskurser den enkelte kvinde bør anvende til at skabe mening om kvindens seksualitet, sex og kvindens seksuallyst. Vi er ikke interesserede i at bedømme, hvordan den enkelte kvinde skal udleve sit sexliv. Derimod advokerer vi for vigtigheden af, at kvinder, som oplever nedsat eller manglende seksuallyst og som er i et forhold med eller har sex med mænd, er bevidste om de diskurser, de anvender til at skabe mening om dem selv og hvilken betydning disse diskurser kan have for deres oplevede nedsatte eller manglende seksuallyst. Ved at kvinden forholder sig aktivt til den magt, som diskurserne er herre over, kan kvinden på et oplyst grundlag tage egne valg om, hvordan hun ønsker, at hendes seksualliv skal udforme sig. For som Foucault fremhæver det, handler bevidstheden om diskursernes magt om frihed. Friheden til at være kvinde over eget liv.

11. Referenceliste

- Aliseda, A. (2006). What is abduction? Overview and proposal for investigation. In: Aliseda, A. (2006). *Abductive Reasoning*. Synthese Library, vol 330. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/1-4020-3907-7_2
- Auken, K. (1953). *Undersøgelser over unge kvinders seksuelle adfærd*. A. Rasmussens Bogtrykkeri, Ringkøbing. Heri: Kapitel 17.
- Basson, R. (2008). Women's sexual desire and arousal disorders. *Primary Psychiatry*, 15(9), 72-81.
- Both, S., Laan, E. & Schultz, W., W. (2010). Disorders in sexual desire and sexual arousal in women, a 2010 state of the art, *Journal of Psychosomatic Obstetrics & Gynecology*, 31:4, 207-218,
- Brinkmann, S. (2010). Etik i en kvalitativ verden. In: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2010). *Kvalitative metoder: en grundbog*. (1. udg.) Hans Reitzel.
- Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2022). Kvalitative metoder, tilgange og perspektiver: en introduktion. In: Brinkmann, & Tanggaard, L. (2022). *Kvalitative metoder: en grundbog*. (3. udg.). Hans Reitzel.
- Bullough, V.L., & Brundage, J. (1996). *Handbook of Medieval Sexuality* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203054284>. Heri: Kapitel 4.
- Carson, A. (1990). PUTTING HER IN HER PLACE: WOMAN, DIRT, AND DESIRE. In: D. M. Halperin, J. J. Winkler, & F. I. Zeitlin (Eds.), *Before Sexuality: The Construction of Erotic Experience in the Ancient Greek World* (pp. 135–170). Princeton University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv173f06d.11>
- Carroll, J. L., Volk, K. D., & Hyde, J. S. (1985). Differences between males and females in motives for engaging in sexual intercourse. *Archives of sexual behavior*, 14(2), 131–139.
- Carvalho, J., & Nobre, P. (2011). Gender differences in sexual desire: How do emotional and relationship factors determine sexual desire according to gender? *Sexologies*, 20(4), 207–211.
- Collin, F. (1995). Socialkonstruktivisme. *Filosofiske studier*, 15, 45-62.
- Dahl, K. M., Henze-Pedersen, S., Østergaard, S. V., & Østergaard, J. (2018). *Unges opfattelser af køn, krop og seksualitet*. VIVE - Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. København, K.

- Dawson, S. J., & Chivers, M. L. (2014). Gender differences and similarities in sexual desire. *Current Sexual Health Reports*, 6(4), 211–219.
- Diamond, M. L. & Huebner, M. D. (2012). Is Good Sex Good for You? Rethinking Sexuality and Health. *Social and Personality Psychology Compass*, 6(1), 54-69. <https://doi.org/10.1111/j.1751-9004.2011.00408.x>.
- Esmark, A. & Laustsen, B. C. (2015). Strukturalisme og poststrukturalisme. In: Hviid Jacobsen, Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2015). *Videnskabs-teori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. (3. udg.). Hans Reitzel.
- Foucault, M. (1988). *The History of Sexuality: The Use of Pleasure*. Vintage Books. A Division of Random House, Inc. New York.
- Foucault, M. (1994). *Viljen til viden*. Det lille Forlag.
- Foucault, M. (2006). *Ordene og tingene: En arkæologi om humanvidenskaberne*. Det lille Forlag.
- Frisch, M., Moseholm, E., Andersson, M., Andresen, J.B. & Graugaard, C. (2019). Sex i Danmark. *Nøgletal fra Projekt SEXUS 2017-2018*. Statens Serum Institut & Aalborg Universitet.
- Gavey, N., McPhillips, K., & Braun, V. (1999). Interruptus Coitus: Heterosexuals Accounting for Intercourse. *Sexualities*, 2(1), 35–68. <https://doi.org/10.1177/136346099002001003>
- Giddens, A. (1992). *Intimitetens forandring: seksualitet, kærlighed og erotik i det moderne samfund*. Reitzels Forlag. Heri: Introduktion & kapitel 1.
- Graham, C. A., Boynton, P. M., & Gould, K. (2017). Women’s Sexual Desire: Challenging Narratives of “Dysfunction.” *European Psychologist*, 22(1), 27–38. <https://doi.org/10.1027/1016-9040/a000282>
- Graugaard, C. & Frisch, M. (2019). Voksenalderens seksualitet. In. Graugaard, Giralardi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard
- Graugaard, C., Pedersen, K. B. & Frisch, M. (2015). *Seksualitet og Sundhed*. København: Vidensråd for Forebyggelse.
- Graugaard, C. & Giralardi, A. (2019). Seksualitet i et biologisk perspektiv. In. Graugaard, Giralardi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard.

- Graugaard, C., Giraldi, A. & Møhl, B. (2019a). Hvad er sexologi? In. Graugaard, Giraldi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard.
- Graugaard, C., Giraldi, A. & Møhl, B. (2019b). Hvad er seksualitet og seksuel trivsel? In. Graugaard, Giraldi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard.
- Graugaard, C., Giraldi, A. & Møhl, B. (2019c). ICD-10-diagnoser. In. Graugaard, Giraldi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard.
- Graugaard, C. & Møhl, B. (2019). Seksualitet i et psykosocialt perspektiv. In. Graugaard, Giraldi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard.
- Giraldi, A., Kristensen, E., & Sand, M. (2015). Endorsement of models describing sexual response of men and women with a sexual partner: An online survey in a population sample of Danish adults ages 20–65 years. *Journal of Sexual Medicine*, 12, 116–28.
- Giraldi, A. & Wåhlin-Jacobsen, S. (2019). Manglende lyst hos kvinder. In. Graugaard, Giraldi, A., & Møhl, B. (2019). *Sexologi: faglige perspektiver på seksualitet*. (1. udgave.). Munksgaard.
- Halkier, B. (2016). *Fokusgrupper*. (3. udg.). Samfundslitteratur. Heri: Kapitel 1, 2, 4 & 5.
- Heede, D. (2002). *Det tomme menneske: introduktion til Michel Foucault* (2. udg.). Museum Tusulanum. Heri kapitel: 1, 2, 8, 9
- Jackson, M. (1984). Sex research and the construction of sexuality: A tool of male supremacy? *Women's Studies International Forum*, Volume 7, Issue 1, Pages 43-51.
- Kvale, S., & Brinkmann, S. (2015). *Interview: Introduktion til et håndværk*. (3. udg.) Hans Reitzel. Heri: Kapitel 11.
- Lavie-Ajayi, M., & Joffe, H. (2009). Social representations of female orgasm. *Journal of health psychology*, 14(1), 98–107
- Levine, S. B. (2003). The nature of sexual desire: a clinician's perspective. *Archives of sexual behavior*, 32(3), 279–285.
<https://doi.org/10.1023/a:1023421819465>

- Lund, A. (2006). *I seng med romerne: køn og sex i det antikke Rom*. Museum Tusulanums Forlag. Heri kapitel: Indledning, 1, 4 & 5
- Meana, M. (2010). Elucidating Women's (hetero)Sexual Desire: Definitional Challenges and Content Expansion, *The Journal of Sex Research*, 47:2-3, 104-122
- Meston, C.M. & Buss, D.M. (2007). Why Humans Have Sex. *Arch Sex Behav* 36, 477–507.
- Murdoch, L. (2014). *Daily life of victorian women*. Greenwood. Heri: Kapitel 4.
- Neergaard, H. (2007). Udvælgelse af cases i kvalitative undersøgelser (2. udg.). Forlaget Samfundslitteratur. Heri: Kapitel 4.
- Nicolson, P., & Burr, J. (2003). What is 'normal' about women's (hetero)sexual desire and orgasm?: a report of an in-depth interview study. *Social science & medicine* (1982), 57(9), 1735–1745.
- Nilsson, R. (2008). Michel Foucault: En introduktion. (red. Thornye, O.). Hans Reitzel. København. Heri: Kapitel 2, 3
- Olson, K. (2014). Masculinity, appearance, and sexuality: Dandies in roman antiquity. *Journal of the History of Sexuality*, 23(2), 182-205.
- Pedersen, K. B. (2012). Socialkonstruktivisme. In: Pedersen, K. B. & Juul, S. (2012). *Samfundsvidenskabernes videnskabsteori: en indføring*. (1. udg.). Hans Reitzel.
- Peterson, E. R., & Barron, K. A. (2007). How to Get Focus Groups Talking: New Ideas that will Stick. *International Journal of Qualitative Methods*, 140–144. <https://doi.org/10.1177/160940690700600303>
- Power, E. (1977). Kvinden i Middelalderen. Wormianum. Heri: kapitel 1.
- Rosenbeck, B. (1987). *Kvindekøn: den moderne kvindeligheds historie 1880-1980*. Gyldendal. Heri: Kapitel 5.
- Richter, J. (2011). Magt og afmagt i individets liv. *Psyke & Logos*, 32, 418-431.
- Riley, S., Robson, M., & Evans, A. (2021). Foucauldian-Informed Discourse Analysis. In M. Bamberg, C. Demuth, & M. Watzlawik (Eds.), *The Cambridge Handbook of Identity* (Cambridge Handbooks in Psychology, pp. 285-303). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/9781108755146.016

- Riley, S. & Wiggins, S. (2019). Discourse analysis. In: Sullivan, C. & Forrester, M. A. (2019). *Doing Qualitative Research in Psychology: a Practical Guide*. (2. udg.). SAGE Publications.
- Sakaluk, J. K., Todd, L. M., Milhausen, R., Lachowsky, N. J. & Undergraduate Research Group in Sexuality (URGiS). (2014). Dominant Heterosexual Sexual Scripts in Emerging Adulthood: Conceptualization and Measurement, *The Journal of Sex Research*, 51:5, 516-531, DOI: 10.1080/00224499.2012.745473
- Sanders, S. A. & Reinisch, J. M. (1999). Would you say you had sex if? *Journal of the American Medical Association*, 281, 275-277.
- Sanders, S. A., Hill, B. J., Yarber, W. L., Graham, C. A., Crosby, R. A., & Milhausen, R. R. (2010). Misclassification bias: diversity in conceptualisations about having 'had sex'. *Sexual health*, 7(1), 31–34. <https://doi.org/10.1071/SH09068>
- Schoenfeld, E.A., Loving, T.J., Pope, M.T., Huston, T. L. & Stulhofer, A. (2017). Does Sex Really Matter? Examining the Connections Between Spouses' Non-sexual Behaviors, Sexual Frequency, Sexual Satisfaction, and Marital Satisfaction. *Arch Sex Behav* 46, 489–501. <https://doi.org/10.1007/s10508-015-0672-4>
- Sim, J., & Waterfield, J. (2019). Focus group methodology: some ethical challenges. *Qual Quant* 53, 3003–3022. <https://doi.org/10.1007/s11135-019-00914-5>
- Smith, M. W. (1995). Ethics in Focus Groups: A Few Concerns. *Qualitative Health Research*, 5(4), 478–486. <https://doi.org/10.1177/104973239500500408>
- Spanger, M. (2002). Det tilfældige og uforpligtende møde: overvågning og regulering af løsagtige kvinder fra 1920 til 1960. *Jyske Historiker*, (98), 167-186, 210.
- Stormhøj, C. (2006). *Poststrukturalismer: Videnskabsteori, analysestrategi, kritik*. (1. udg.) Samfundslitteratur. Heri: Forord, kapitel 1 & 2.
- Studd, J. & Schwenkhagen, A. (2009). The historical response to female sexuality. *Maturitas*. 63(2):107-111. doi:10.1016/j.maturitas.2009.02.015.
- Sutherland, S., Rehman, U. & Goodnight, J. (2020). A Typology of Women with Low Sexual Desire. *Archives of sexual behavior*. 49. DOI: 10.1007/s10508-020-01805-9.

- Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2015). Kvalitet i kvalitative studier. In: Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (2015). *Kvalitative metoder: en grundbog*. (2. udg.). Hans Reitzel. København.
- van Anders, S.M., Herbenick, D., Brotto, L.A., Harris, A. E. & Chadwick, B. S. (2021). The Heteronormativity Theory of Low Sexual Desire in Women Partnered with Men. *Arch Sex Behav*, 51(1):391-415.
- Wæver, O. (2010). Strukturalisme og poststrukturalisme. In: Hviid Jacobsen, Lippert-Rasmussen, K., & Nedergaard, P. (2010). *Videnskabsteori i statskundskab, sociologi og forvaltning*. (1. udgave. 1. oplag.). Hans Reitzel.
- Wåhlin-Jacobsen, S. (2017, juni). Behandling af nedsat seksuel lyst hos kvinder. *Best-Practice*.